

(Stat)
Ahäkahäk
Anututä yäput penpäñ imaka
imaka täñpäñ penkuko, ba ämawebe
inita yämagutta tawañ penkuko
unitäño manbiñam

*Anututä kunum kome pewän ahänkumäno
 unitäño manbiñam*

¹ Yäput penpäñ Anututä kunum kenta kome pewän ahänkumän. ² Täñpäkañ kome u täñkuräk-kuräk ikek, jopitä parirän bipmäñ uranitä uwäk täñkuk. Täñpäñ gwägu pähap terak uwä Anutu täño Munapiktä punin jop kuñatkuk.

³ *Täñpäkañ Anututä yänkuk; Yänewän! Yäwänä yänenkuk. ⁴ Yänenjirän Anututä penyänek u kawän tägañkuk. Kawän tägawäpäñ bipmäñ urani ba penyänek yäpmäñ daniñpäñ inigän inigän yepmañkuk. ⁵ Ude yäpmäñ daniñpäñ penyänek täño wäpi Kepma yän iwetkuk. Täñkañ bipmäñ urani täño wäpi Bipani yän iwetkuk. Eruk, kome bipmäñpäñ yänenjirän edap kubä u tärenkuk.

⁶ *Edap kubä u tärenjirän, eruk Anututä yänkuk; Ume bämopiken бага kubä ahänpäñ ume yäpmäñ daniwän! ⁷ Ude yäwänä ume

* 1:3: 2Ko 4:6 * 1:6: 2Pi 3:5

bämopiken baga kubä ahänpän ume yäpmän daninkuk. Yäpmän daninpän punin kubä tänkuko gubam. Tänpän kome terak umeinik. Ude tänjirän punin inigän, kome inigän tänkuk. ⁸ Ude ahänjirän Anututä baga unitäno wäpi Kunum yän iwetkuk. Eruk, kome äneji bipmämpän yänejirän edap yarä u tärenjuk.

⁹ Edap yarä u tärenjirän, eruk Anututä yänjuk; Kunum gämoriken ume kubäkengän it morenjirä kome kawuki ahäwän! Ude yäwänä ahänjuk. ¹⁰ Tänpänä Anututä kome kawuki täno wäpi Kome yän iwetkuk. Tänpän ume kubäkengän it morenkujo unitäno wäpi Gwägu Pähap yän iwetkuk. Ude ahänjirän Anututä kawän täganjuk.

¹¹ Ude tänpän Anututä yänjuk; Imaka yeri-yeri kome terak tädorut! Ketem mujipi nitek mebäri mebäri ba päya mujipi nitek mebäri mebäri tädorut! Ude yäwänä udegän ahänkuj. ¹² Kometä towinjirä ketem mujipi nitek doni iniken iniken terak, ba päya mujipi nitek doni iniken iniken terak ahänkuj. Ahäwäkan Anututä yabäwän täganjuk. ¹³ Eruk, kome äneji bipmämpän yänejirän edap yaräkubä u tärenjuk.

¹⁴ Edap yaräkubä u tärenjirän, eruk Anututä yänjuk; Kunum terak kepma ba bipani yäpmän danikta topän ahäwut! Unitä iwän kadäni, edap kadäni, orekirit kadäni api yänahäk täneñ. ¹⁵ Tänpän kunum täno topän

u ahänpäj kometa penyänek imut. Yäwänä udegän ahänkuk. ¹⁶ Anututä ude yänpäj topän pähap yarä pewän ahänkumän. Kubä tañi uwä kepma watäni itta, kubä täpuri uwä bipani watäni itta u yepmañkuk. Täñkañ guk bok pewän ahänkuñ. ¹⁷⁻¹⁸ Pewän ahänkuño uwä kometa penyänek imikta, bipani kep mata watäni itta, ba bipmäñ urani ba penyänek yäpmäñ danikta u Anututä kunum gänañ yepmañkuk. Ude yepmañpäj Anututä yabäwän tägañkuñ. ¹⁹ Eruk, kome äneñi bipmäñpäj yäñeñirän edap yaräbok-yaräbok u täreñkuk.

- ²⁰ Edap yaräbok-yaräbok u täreñirän, eruk Anututä yänkuk; Ume gänañ tom bumtainik, jirañ ahäwut! Täñkañ barak punin terak piñ kuñarut! Ude yäwänä udegän ahänkuñ. ²¹ Anututä gwägu tom tañi pähap ba imaka kuñat-kuñat ikek mebäri mebäri, wareñ täñpani mebäri mebäri gwägu gänañ kuñat täkañ, ba barak mebäri mebäri pewän ahänkuñ. Pewän ahänkuño u yabäwän tägañkuñ. ²² Tänpäkañ Anututä man yeri niked node yäwetkuk; In bäyañ wenpäj gwägu tokñewut, ba barak imaka, bäyañ wenpäj kome tokñewut! ²³ Eruk, äneñi bipmäñpäj yäñeñirän edap ket kukñi kudup u täreñkuk.

- ²⁴ Edap ket kukñi kudup u täreñirän Anututä yänkuk; Kome terak tom node ahänpäj ini-ini bäyañ wewut; Tom yepmäñ towikta yäwani ba tom ägwäri ba gämok kejima mebäri

mebäri udegän bäyaŋ wewut! Ude yäwänä udegän ahänkuŋ. ²⁵ Anututä tom ägwäri ba yepmäŋ towikta yäwani mebäri mebäri ba gämok gwakgwak mebäri mebäri ude u pewän ahäwäpäŋ yabäwän tägaŋkuŋ.

²⁶ *Ude täŋkaŋ Anututä yänkuk; Eruk, ninin bumik äma pena ahäwut yäk. Ude täŋitna äma unitä gwägu tom ba barak ba tom yepmäŋ towikta yäwani ba kome terak irojäŋ kuŋarani, u kuduŋtagän kaŋ yabäŋ yäwarut.

²⁷ *Ude yänpäŋ Anututä ini bumik äma pewän ahänkuŋ. Ämani peŋ webe peŋ täŋkuk.

²⁸ Täŋpäŋ man yeri nitek ŋode yäwetkuk; Intä kome mähem täŋpäŋ bäyaŋ wewäpäŋ kome tokŋewut. Täŋpäŋ tom gwägu gänaŋ nanik ba barak ba imaka imaka kome terak kuŋarani u kuduŋtagän kaŋ yabäŋ yäwarut. ²⁹ Anututä ude yänpäŋ yäwetkuk; Ketem imaka yeri nitek kudup ba päya mujipi näŋpani kudup u nakjinta peŋ tamitat. ³⁰ Täŋpäŋ tom kejima, barak kejima ba imaka gwakgwak kome terak kuŋarani unitä nakta tokän peyat.

³¹ Täŋpäkaŋ Anututä imaka kudup täŋpewän ahänkuŋo u yabäwän tägagämäninik täŋkuŋ. Eruk, kome äneŋi bipmäŋpäŋ yäŋeŋirän edap 6 u täreŋkuk.

2

¹ Eruk, kunum kome yarä ukät äboriye pähap pewän ahän moreŋkuŋo unitäŋo manbiŋam uba.

* 1:26: 1Ko 11:7 * 1:27: Mat 19:4; Mak 10:6; Stt 5:1-2

2 * * Tänpäkaŋ edap 7 uken Anututä piäni täŋkuko u täreŋirän edap uken itpäŋ-nadäka orek itkuk. ³ Anututä edap 7 u ini kon täŋ imiŋpäŋ ini pärik, kudupi api irek yäŋ yäŋkuk. Imaka kudup ahäŋ morewäpäŋ itpäŋ-nadäk täŋpa yäŋpäŋ orek itkuko unita edap u ini pärik, kudupi peŋkuk.

Adam kenta Iv täŋo manbiŋam

⁴⁻⁵ Njowä kunum kome pewän ahäŋkuŋo unitäŋo manbiŋam. Yawe Anututä kunum kome pewän ahäŋkuŋo kadäni uken päya ba ketem imaka mebäri mebäri kome terak nämo ahäwani. Yawe Anututä iwän takta nämo nadäŋ imiŋkuk. Ba piäni täkta äma kubä nämo itkuk. ⁶ Tänpäkaŋ woŋ taŋi kome gänaŋ naniktä ahäŋpäŋ kome pähapta ume imiŋkuk. ⁷ * Tänpäkaŋ Yawe Anututä komepäŋ äma kubä gatäŋpäŋ iŋami gänaŋ irit täŋo woŋ piäŋ iwatkuk. Piäŋ iwat-pewän äpmoŋirän äma u imaka irit ikek ahäŋkuk. ⁸ Ude täŋpäŋ Yawe Anututä edap abani käda ketem piä kubä Iden komeken täŋkuk. Piä u täŋpäŋ äma gatäŋkuko u Iden piä uken teŋkuk. ⁹ * Teŋpäŋ Yawe Anututä päya mebäri mebäri kaŋgärip ikekkät mujipi ätu täga nakta bok pewän ahäŋkuŋ. Täŋkaŋ piä u bämopiken päya kubä wäpi Irit päya, kubäwä wäpi Waki ba Täga täŋo Mebäri Nadäwani päyatä itkumän.

¹⁰ Tänpäkaŋ Iden kome bämopiken naniktä ume taŋi kubä piäta gakŋi imikta kuŋkuk. Kuŋkaŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ ume yaräbok-yaräbok ini-ini kuŋkuŋ. ¹¹ Ume kubä wäpi Pison, unitä Havila kome kudupken kuŋat moreŋkuk. Kome uken gol

* 2:2: Hib 4:4,10 * 2:2: Kis 20:11 * 2:7: 1Ko 15:45 * 2:9: Rev 2:7, 22:2,14

mobä kome gänaŋ itkuk. ¹² (Gol mobä uken nanik gwäki ärowani. Tänpän ukengän päya kubä umumi käbäni säkgämän ikek itkuk, ba mobä kaŋgärip ikek wäpi Kanilian imaka itkuk.) ¹³ Tänpäkaŋ ume kubä wäpi Gihon, unitä Kus komeken kuŋat moreŋkuk. ¹⁴ Täŋ, ume kubä wäpi uwä Taigris. Unitä Asiria kome edap abani käda u kuŋkuk. Täŋ, ume kubä wäpi Yufretis.

¹⁵ Tänpäkaŋ Yawe Anututä äma gatänkuko u yäpmänpän Iden piä uken piä täkta, ba watäni irekta tenkuk. ¹⁶ Tenkaŋ äma u man kehäromi ɳode iwetkuk; Gäk piä ɳo gänaŋ päya mujipi nitek it yäpmän kukaŋ unitäŋo mujipi täga api näŋpen. ¹⁷ Upänkaŋ Waki ba Täga täŋo Mebäri Nadäwani päya unitäŋo mujipi nämoinik näŋpen! U naŋpänä kumäkinik api täŋpen. U jop nämo gäwetat yän iwetkuk.

¹⁸ Tänpäkaŋ Yawe Anututä yänkuk; Äma u inigän irirän nämo tägatak. Ini bumikgän not täŋkentäki kubä gatäwa!

¹⁹ Eruk, Yawe Anutu u tom mebäri mebäri, barak punin nanik komepän täŋkuko u kudup äma unitä wäp yämikta inamiken yäpmän äbuk. Yäpmän äbänirän äma unitä yabänpän wäp ini-ini yämiŋkuk. Wäpi yämiŋkuko uwä wäpi ubayän. ²⁰ Äma unitä ude täŋkuko uwä tom yepmän towikta yäwani, barak ba tom ägwäri u kuduptagänta wäpi yämiŋkuk.

Ude täŋkuko upänkaŋ täŋkentäki ini bumik kubä nämo kaŋ-ahänkuk. ²¹ Unita Yawe Anututä äma u tänpewän dämpmon patguŋ taŋirän äma unitäŋo järapi kujat kubä dätpän toharipän äneŋi

tänpipiŋkuk. ²² Ude tänkaŋ Yawe Anututä järapi kujat yäpuko upäŋ webe kubä tänpäŋ äma uken imagut yäpmäŋ kuŋkuk. ²³ Imagut yäpmäŋ kuŋjirän äma unitä kaŋpäŋ yäŋkuk;

Wisik! Nowä kujatnek kubägän, tohatnek kubägän.

Nowä ämaken nanik yäpani unita wäpi webe yäŋ api iwetneŋ.

²⁴* Eruk mebäri unita ämatä miŋi nani yepmaŋpeŋ webeni kentäŋjirän gupi tohari kubägän api tädeŋ.

²⁵ Tänpäkaŋ yanäpi yarä u moräŋ bok itpäŋ mäyökkät nämo itkumän.

3

Äbek ora waŋkumäno unitäŋo manbiŋam

¹* Eruk, Yawe Anutu u tom ägwäri pewän ahänkuŋo upänkaŋ gämok täŋo yänikŋat mantä ärokinik tänpäŋ tom päke u yärepmitkuk. Tänpäkaŋ gämok u webe ŋode iwet yabänkuk; Anututä piä gänaŋ päya kuduŋtagän mujipi nämo nakta täwetkuk ba jide? ² Yänjirän webetä gämok u iwetkuk; Nek piä gänaŋ päya kuduŋtagän täŋo mujipi täga nädeŋ yäŋ niwetkuk yäk.

³ Täŋ, päya kubä piä bämopiken itak unitäŋo mujipi uwä Anututä iŋitta ba nakta yäjiwätkuk. Ude tänpäŋä kumäkinik api tädeŋ yäŋ niwetkuk yäk.

⁴ Yäwänä gämoktä webe iwetkuk; Ude nämo! Nämo api kumdeŋ! ⁵ U Imata, Anututä ŋode nadänpäŋ täwetkuk; Ek mujipi u naŋjirän dapunjek ijiwän kwäpäŋ ek Anutu ini bumik tänpäŋ kädet täga ba

* **2:24:** Mat 19:5; Mak 10:7-8; 1Ko 6:16; Efe 5:31 * **3:1:** Rev 12:9, 20:2

waki unitäño mebari api nadäwän tärenej yäj nadäjkkuk yäk.

⁶ Gämoktä ude iweränpäj webetä päya u kañpäj ñode nadäjkkuk; Päya unitäño mujipi kañgärip ikek. U täga näñpet. U nañpäj nadäk-nadäk kañ-ahäk ikek yäj nadäjnpäj gäripi nadäjkkuk. Ude nadäjnpäj mujipi u dätpäj nañkañä moräki äpita imän nañkkuk. ⁷ Nañpäjä yarä u nadäk-nadäki pirärenjirän moräj kuñatkumäno u kawän tärenkuñ. Unita gupi täñpipikta päham tañi ätu yäpmäjkan bipumän.

⁸ Täñkkumäno kome komkom täñjirän Yawe Anututä piä gänañ kuñarirän yanäpi yarä u mämäni nadäjkkumän. Nadäjnpäjä umuntañpäj päya jopäniken käbop itkumän. ⁹ Käbop irirän Yawe Anututä äma unita gera yäjkkuk; Adam, gäk de? ¹⁰ Yäjirän iwetkkuk; Näk gäkä piä gänañ kädet kuñariri mämäka nadäjnpäj moräj kuñatat unita umuntañpäj käbop itat yäk. ¹¹ Yäwänä Anututä iwetkkuk; Moräj kuñatan u netä gäwerak? Gäk päya mujipi näñpentawä yäj gäwetkuro u kubä nan ba? ¹² Ude yäwänä äma unitä yäjkkuk; Ude nämo! Webe näkkät itta namiñkuno unitä päya mujipi u namän nat yäk.

¹³ * Ude yäjirän Yawe Anututä webe iwetkkuk; Imata ude tän? Ude yäwänä webe unitä iwetkkuk; Näk nämo! Gämoktä yäjñäkñat-pewän nat yäk. ¹⁴ Yäwänkañ Yawe Anututä gämok u ñode iwetkkuk; Gäk ude täno unita tom towiwani ba ägwäri päke u täga bumik irirä, tagwän gäkä terakgän peyat. Gäk kome terak irojäj kuñatpäj kápäpok nañ yäpmäj

* 3:13: 2Ko 11:3; 1Ti 2:14

api kwen. ¹⁵* Tänpän gäckät webekät iwan pähap täñ yäpmän api kuden. Gäkno kodakikayekät webe täño kodakiniyekät iwan pähap api täñ yäpmän kunen. Tänpän ukät nanik kubätä gwäkka api yen jakñirek. Täñirän kowatawä kuroñiken api iwen yäk.

¹⁶ Ude yänpän Anututä webe uwä ñode iwetkuk; Nanak kok itkañ kuñariri komi bumta api gamet. Täñira komi nadänpän nanak api bäyawen. Tänpän äpkata gäripi nadänjiri, unitä intäjukun api it gamek yäk.

¹⁷* Ude yänpän Adam ñode iwetkuk; Gäk webe täño man buramiñpän päya mujip nämo nakta gäwetkuro u nano unita kome terak tagwän peyat. Gäk komi piä tärek-täreki nämo api nadäwen. Komi piä tänpän ketemka api yabän ahäwen. ¹⁸ Täñiri däräk-däräk ba mup waki ätu piäkaken kuräk ahänjirä uken nanik ketem nanpän kañ kuñat! ¹⁹ Komi nadänopän woñ imätpän ketem u mujipi nañ yäpmän kuñtängän kumänpän gäk kome gänañ äneñi äyänutpen api äpmonpen, gäk komepäñ täñpani unita. Gäk komepäñ täñpanigän unita kumänpänä kome gänañ äneñi api äpmonpen.

²⁰ Eruk, Adam webeni unitä ämawebe kudup-tagän täño miñi intäjukun yäput penkuk. Unita Adamtä webeni wäpi Iv yän iwetkuk.

²¹ Tänpäkañ Yawe Anututä tom gupipän tekta bipmänpän Adamkät webenikätta täñ yämiñkuk. ²²* Tänpän Yawe Anututä ñode yänkuk; Apiño äma ño ninin bumik äworetak. Waki ba täga unitäño mebäri nadäwani. Unitä äma u Irit päya unitäño

* 3:15: Rev 12:17 * 3:17: Hib 6:8 * 3:22: Rev 22:14

mujipi yäpmanpäñ nakta бага penj imine. U nanpäñ paot-paori nämo irek. ²³ Ude yänpäñ Yawe Anututä Adam yanäpi Iden piäken itkumänopäñ yäwat kireñkuk. Yäwat kirenpäñ bibikpäñ Adam gatäñkuko unita bibik injit-injit epän tänpäñ nanpen kuñatta yepmankuk. ²⁴ Ude yäwat kirenpewän kuñirän, Anututä añero ätu ba, päip pärañi, kädäp mebet ikek äyänutpäñ äyänutpäñ tänpäni Iden piä yämaniken yepmankuk. Ude tänpäñ Irit päya täño kädäri tänpipinükuk.

4

Kein kenta Abel täño manbiñam

¹ Tänpäkan Adamtä webeni Ivkät yanäpi tänpäñ kuñarirän nanak kok itpäñ nanak wäpi Kein bäyañkuk. Bäyañpäñ yäñkuk; Yawetä täñkentäñ namiñirän nanak kubä bäyatat yäk. ² Tänpäñ mäden monäni Abel bäyañkuk. Bäyañkuko täganpäñ Abeltä sipsip watä äma ude kuñat täñkukonik. Täñ Keintä ketem piä täk täñkukonik. ³ Tänpäñ ittängän kepma kubäta Keintä piäniken nanik ketem ätu yäpman äbänpäñ Anututa biñam penkuk. ⁴ * Täñirän Abeltä udegän tom intäjukun ahäwani uken nanik ätu däpmanpäñ madänpäñ gakanji yäpman äbä Anututa biñam penkuk. Täñirän, Yawetä Abel ini ba tom penkuko unita nadäñirän täga täñkuk. ⁵ Täñ Kein ini ba ketem yäpuko unitawä nadäñirän gäripi nämo täñkuk. Anututä ude nadäñirän Keintä bänepi wawäpäñ injami dapun äpuinükuk.

⁶⁻⁷ Ude täñirän Yawetä Kein iwetkuk; Imata bänepka wawäpäñ äpuitan? Gäk kudän siwonji

* 4:4: Hib 11:4

tänpen kuñariri uyaku not api täŋ gamet. Upänkaŋ kädet täga nämo iwareno uwä wakitä käbop itpäŋ gäk gabän gäwarek. Waki uwä gepmänjitta gäripi nadätak upänkaŋ gäk kehärom taŋpäŋ kaŋ irepmi.

8 * Eruk, Anututä ude iweränä Keintä monäni Abel iwetkuk; Nek piäken kuda yän yäwänä piäken kuŋkumän. Kuŋpäŋä Keintä monäni Abel injtpäŋ kumän-kumän utkuk. 9 Täŋirän Yawetä Kein ɲode iwetkuk; Monäka Abel de? Iweränä Keintä iwetkuk; Näk nämo nadätat. Näk notnapak täŋo watä äma ba? 10 * Yäwänä Yawetä iwetkuk; Gäk imapäŋ tän? Monäka täŋo nägät kome terak piwän kuŋo unitä näkken gera yänjirän nadätat yäk. 11 Unita tagwän gäkä terak pewa ärotak. Täŋpäŋ kome ɲo meni aŋeŋirän monäka täŋo nägät ketkaken nanik yäpmänpäŋ nako uken nanikpäŋ yän-gawatat. 12 Eruk apiŋonitä päŋku ketem piä täŋiri ketem bureni ket nämo api ahäneŋ. Täŋkaŋ gähä kuŋat-kuŋatgän api täŋpen.

13 Yäwänä Keintä Yawe iwetkuk; Kowata namitan u bäräpiinik. Näkä u täga kotanaŋi nämo. 14 Gäk apiŋo piä täŋpäŋ nakna komeken nanik yän-näwatan unita näk inamkaken nanik api paoret. Paot päŋku uken irit api täŋtäŋ kuŋaret. Täŋira, äma kubätä nabän ahänpäŋ kumän-kumän api nurek yäk.

15 Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ude nämo! Äma kubätä Kein utpäŋ kowata ärowaniinik api yäpek yäk. Ude yänpäŋ äma kubätä Kein kaŋ-ahänpäŋ kumän-kumän nämo urekta Yawetä Kein gupi terak wären täŋkuk. 16 Ude täŋpäŋ Keintä Yawe

* 4:8: Mat 23:35; Luk 11:51; 1Jo 3:12 * 4:10: Hib 12:24

inamiken nanik ämet päñku kome kubä wäpi Kuñat-
kuñatgän uken itkuk. Kome u edap äbani käda, Iden
kome gägäniken itak.

¹⁷ Täñpäkañ Keintä webeni yäpmäñpäñ
kuñattängän webeni nanak kok itkuk. Nanak
kok itpäñ nanaki Enok bäyañkuk. Kadäni uken
Keintä yotpärare kodaki kubä täñ irirän nanaki
ahäñkuko unita yotpärare u wäpi Enok yäñ
iwetkuk. ¹⁸ Täñpäkañ Enok u tägañpäñ nanak
kubä wäpi Irat bäyañkuk. Täñpäñ Irattä nanaki
wäpi Mehujael bäyañkuk. Täñkañ Mehujaeltä
Metusael bäyañkuk. Täñkañ Metusaeltä Lamek
bäyañkuk.

¹⁹⁻²⁰ Täñpäkañ Lamek uwä webe gwaräp yäpuk,
kubä wäpi Ada, kubä wäpi Sira. Täñkañ Adatä
nanaki Jabal bäyañkuk. Jabal uwä äma bipiken yot-
taba gänañ itkañ tom towik täkañ unitä intäjukun
täñkuk. ²¹ Täñ monäni wäpi Jubal u kap tek-
tek täño tuñum mebäri mebäri u yäput peñkuk.
²² Eruk, Lamek täño webeni kubä wäpi Sira
unitä nanak kubä bäyañpäñ wäpi Tubalkein yäñ
iwetkuk. Äma unitä kome änek-änek täño tuñum
ainpäñ täñpani unitäño intäjukun täñkuk. Tubalkein
unitäño wanori wäpi Nama. ²³ Täñpäkañ kadäni
kubä Lamektä webeniyat ñode yäwetkuk;

Webenayat Ada, Sira, ek juku peñpäñ näkño man
ño nadäwun.

Äma kubätä äbä nägät nuränkañ näkä akuñpäñ
kowata kumäñ-kumäñ utkut.

Ba äma gubañi kubätä komi namiñkuko unita
kowata utpewa kumbuk.

24 * Äma kubätä Kein utpäñä, kowata tañi käwep nadäwek.

Upäñkañ äma kubätä näk nutpäñä, kowata ärowaniinik api imet.

25 Täñpäkañ Adamä webenikät kuñatgän nanak kok äneñi itkuk. Nanak kok itpäñ nanak kubä bäyañpäñ ñode yäñpäñ wäpi Set iwetkuk; Keintä Abel utkuko unitäño komenita Anututä nadäñ naminñirän nanak kubä ahäñ namitak yäk. 26 Eruk Set uwä tägañpäñ nanak kubä bäyañpäñ wäpi Enos yäñ iwetkuk.

Täñpäkañ kadäni ukengän ämawebetä Anutu wäpi yäñpäñ kuñat-kuñat uken yäput peñkuñ.

5

Adam äboriye täño wäpi tawañ

1 * Adam äboriye täño wäpi tawañ ñode kudän täwani;

Anututä ämawebe pewän ahäñkuño uwä Anutu ini bumik gatäñkuk. 2 * Ämani bok webe bok gatäñpäñ man yeri nikek yäwetpäñ wäpi tañi Äma yäñ yäwetkuk.

3 Täñpäñ Adamtä obañ 130 irirän nanaki gweki wäpi Set ahäñkuk. Set u nani ini injami dapun bumik ahäñkuk. 4-5 Set ahäwänkañ, nani Adam äneñi obañ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäñ yäpmäñ kuñirä obañ 930 ude täreñirän kumbuk. 6 Adam nanaki Set unitä obañ 105 täreñirän nanaki tuäni wäpi Enos ahäñkuk. 7-8 Nanaki Enos u ahäwänkañ, nani Set uwä äneñi obañ 807 u

* 4:24: Mat 18:22 * 5:1: Stt 1:27-28 * 5:2: Mat 19:4; Mak 10:6

bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obaņ 912 ude täreņirän kumbuk.

⁹ Täņpäņ Enos unitä obaņ 90 täreņirän nanaki tuäni wäpi Kenan ahäņkuk. ¹⁰⁻¹¹ Kenan u ahäwänkaņ nani Enos uwä äneņi obaņ 815 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obaņ 905 ude täreņirän kumbuk.

¹² Täņpäņ Kenan unitä obaņ 70 täreņirän, nanaki tuäni wäpi Mahalalel ahäņkuk. ¹³⁻¹⁴ Mahalalel u ahäwänkaņ nani Kenan uwä äneņi obaņ 840 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obaņ 910 ude täreņirän kumbuk.

¹⁵ Täņpäņ Mahalalel unitä obaņ 65 täreņirän, nanaki wäpi Jaret ahäņkuk. ¹⁶⁻¹⁷ Jaret u ahäwänkaņ nani Mahalalel uwä äneņi obaņ 830 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obaņ 895 ude täreņirän kumbuk.

¹⁸ Täņpäņ Jaret unitä obaņ 162 täreņirän, nanaki tuäni wäpi Enok ahäņkuk. ¹⁹⁻²⁰ Enok u ahäwänkaņ nani Jaret uwä äneņi obaņ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obaņ 962 ude täreņirän kumbuk.

²¹ Täņpäņ Enok unitä obaņ 65 täreņirän, nanaki tuäni wäpi Metusela ahäņkuk. ²²⁻²³ Metusela u ahäwänkaņ Enoktä Anutukät kentäņpäņ obaņ 300 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäj yäpmäj kuñirä obaņ 365 ude täreņirän kumbuk. ²⁴ * Enok uwä Anutukät kentäņpäņ kuñattängän paotkuk. Paotkuko uwä Anututä ini komegup ikek imagutkuk.

* 5:24: Hib 11:5; Jud 14

²⁵ Tänpän Metusela unitä obañ 187 it yäpmän äronjirän nanaki tuäni Lamek ahänjuk. ²⁶⁻²⁷ Lamek u ahäwänkañ nani Metusela uwä äneñi obañ 782 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 969 ude tärenjirän kumbuk.

²⁸ Tänpän Lamek unitä obañ 182 tärenjirän nanaki tuäni ahänjuk. ²⁹ Nanaki tuäni ahänjirän wäpi Noa yän iwetpän ñode yänjuk; Anututä kome terak tagwän peñkuko unita komi piä, butewaki piä pähap tänpän kuñaritna nanak ñonitä api niniñ kawatäwek yäk. ³⁰⁻³¹ Noa u ahäwänkañ Lamek uwä äneñi obañ 595 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 777 ude tärenjirän kumbuk.

³² Tänpän Noa unitä obañ 500 tärenjirän nanaki yaräkubä ahänjuk. Kubä wäpi Siem, kubäwä Ham, kubäwä Jafet.

6

Anututä ämawebe täño irit kuñat-kuñat kanjirän wakiinik täñjuk

¹⁻² * Eruk ämatä kome terak mäyap ahän yäpmän äbuñ. Täñkañ äperiye bäyañkuño u Anutu täño nanakiyetä inami dapun yabängärip tänpänä iniken iniken gäripi terak webeniyeta yäpuñ.

³ Täñirä, Yawetä yänjuk; Ämawebe u paotpaot ikek yäk. Kadäni käronjita nämo api täñkentän yämet yäk. Näñjo Munapiktä ämaken nämo it yäpmän äronjirän obañ 120 udegän itpäñ api kumneñ yän yänjuk.

⁴ * Tänpäkañ Anutu täño nanakiyetä kome äma täño äperiye ukät nädapi täñirä nanakiye ahänjuk.

* **6:1-2:** Jop 1:6, 2:1 * **6:4:** Nam 13:33

Uwä äbot biani, inide kubä, ämik täkta kehäromi nikek. Ämawebetä äbot unitäño kudän pähap kañpäñ biñam pähap yäk täñkuñonik. Täñpäñ wäpi Nefirim yäñ yäwet täñkuñonik. U kadäni uken, ba kämi imaka, kome terak it täñkuñonik.

⁵ * Täñpäñ ämatä kome terak wakiinik mebäri mebäri täñit bänepiken nanik nadäk-nadäk wakigän nadäñ yäpmäñ äbänirä Yawetä yabäñpäñ-nadäñkuk. ⁶ Yabäñpäñ-nadäñkañ imata ämawebe u gatäñpäñ kome terak peñkut yäñ nadäñpäñ bänepiken jägämiinik nadäñkuk. ⁷ Jägämi nadäñpäñ yäñkuk; Äma näkña kome terak pewa ahäñkuño u kuduhtagän kome terak nanik kañ awähut morewa! yäk. Bänepna jägämi täyak unita ämawebe ukät tom ba gwak ba barak bok, kuduhtagän api däpmäñ morewet yäñ yäñkuk. ⁸ Täñpäkañ Yawetä Noata nadäñirän tägañkuk.

Noa täño manbiñam

⁹ * Täñpäkañ Noa täño manbiñam ñode; Noa uwä siwonji kuñat täñkuñonik. Ämawebe ätu päke u bämopiken, Noa-tägän kuräki, momini nämo, kuñat täñkukonik. Täñkañ Anutukät kentäñpäñ kuñat täñkukonik. ¹⁰ Täñpäkañ unitäño nanaki yarä kubä. Kubä wäpi Siem, kubä Ham, kubä Jafet.

¹¹ Eruk, komen äma kudup Anutu inamiken wañ moreñirä kome terak ämik kädet mebäri mebäri bumta tokñeñkuk. ¹² Tokñeñirän Anututä kome kañirän wakiwakitä komen äma täño irit kuñatkuñari u täñpäñ wakinik täñkuk. ¹³ Täñpäñ wakinik täñirän Anututä Noa ñode iwetkuk; Näk

* 6:5: Mat 24:37; Luk 17:26; 1Pi 3:20 * 6:9: 2Pi 2:5

komen äma api däpmän paoret. Unitäño ämik kädettä kome terak tokñetak unita däpmän paorayan. Näk bureni yäyat, ämawebe bok kome bok api awähuret. ¹⁴ Ude tänpayan täro unita gäk päya kehäromi kehäromi madänpän upän gäpe kubä kan tä. Tänpän gäpe gänäñ täñkireki täñkirenpän täñkirenpän kan pe yäk. Tänpän gupiken kukñi kukñi nämäkpän kan urumänpipi. ¹⁵ Tänpän ñode kan tä; Järapita 140 mita, keräpinita 23 mita, käroninita 13 mita ude kan tä. ¹⁶ Täñkan pujiñi penpän, järapi tänpipiñ yäpmän äronjiri mänit kädetta bägup jopi haf mita ude piri gämoriken jop kan irän. Tänpänjä järapi bämopiken yäma kubä kan tä. Tänpän bukä yarä punin täñkan kubä gänäñ umude kan tä.

¹⁷ Anututä ude yänpän iwetkuk; Nadätan? Näk kome terak, ämawebe ba imaka irit kuñat-kuñat ikek kudup däpmän morewa yänpän ume gwägu tañi api pewa ahäwek. Tänpäkan imaka kudup kome terak itkan u api paotneñ. ¹⁸ Upänkan gäkkät topmäk-topmäk kubägän täñira gäpe gänäñ äronpän api iren. Täñkan u gäkñagän nämo. Gäk ba nanakaye webeka ba äbekaye uwä gäkkät gäpe gänäñ äro api itneñ. ¹⁹⁻²⁰ Tänpän tom mebäri mebäri kudup yarä-yarä, ämani webeni gäkken äbänjirä gäpe gänäñ kan yepman. Barak mebäri mebäri, tom mebäri mebäri, gämok mebäri mebäri ba gwakgwak mebäri mebäri u yarä-yarä gäkkät bok nämo paotneñta äronpän kan irut. ²¹ Ketem mebäri mebäri in ba barak tom unitä nak täkan u kämi nakta yäpmänpän gäpe gänäñ pewi ärowut yäk.

22 * Täñpäkañ Noatä Anututä man iwetkuko udegän buramiñpäñ täñ moreñkuk.

7

Noatä tom mebäri mebäri yämagutkuk

¹ Eruk Yawetä Noa ñode iwetkuk; Gäk äma äbot ño bämopiken siwoñi kuñariri gabäwa tägatak unita gäkkät äbotkaye in kudup gäpe gänañ äron morewut! ² Gäpe gänañ ärowayähä tom nakta nämo yäjiwäranani mebäri mebäri ämani 7, webeni 7 ude kañ yäpmäh äro. Ba tom nämo nakta yäjiwäranani mebäri mebäri ämani yarä webeni yarä kañ yäpmäh äro. ³ Täñkañ barak mebäri mebäri udegän, ämani 7 webeni 7 ude yäpmähpäñ pewi gäkkät bok gäpe gänañ kañ äron morewut. Imaka mebäri mebäri irit kuñat-kuñat ikektä nämo paot-nea ude kañ tä. ⁴ Kepma 7 tärenjirän näkä yähira iwän pähap api tawek. Kome terak iwän täñ yäpmäh kuñtäyon kepma bipani 40 ude api tärewek. Iwän ude täñjirän imaka irit kuñat-kuñat ikek kome terak pewa ahähkuño u kuduptagän api däpmäh morewet.

⁵ Ude iweränkañ Noa Yawetä man iwetkuko uwä buramiñpäñ täñ moreñkuk.

⁶ Täñpänkañ Noa täño obañ 600 ude tärenjirän gwägu pähap kome terak tokñeñkuk. ⁷ * Täñjirän Noa ume tokñeñkuko u irepmitta webeni nanakiye ba äbekiye kudup yäh-yähñat yäpmäh gäpe gänañ äron moreñkuñ. ⁸⁻⁹ Täñjirän tom nakta nämo yäjiwäranani ba nämo nakta yäjiwäranani ba barak, gämok, gwakgwak imaka mebäri mebäri ämani bok

* 6:22: Hib 11:7 * 7:7: Mat 24:38-39; Luk 17:27

webeni bok Noaken äbuŋ. Äbänjirä Anututä Noa iwetkuko udegän yän-yäkŋat yäpmän gäpe gänaŋ äronkuk.

Kome terak gwägu pähap tokŋeŋkuk

¹⁰ Gäpe gänaŋ ärowäkaŋ kepma 7 täreŋjirän kome terak gwägu pähap tokŋeŋkuk.

¹¹ * Noa täŋo obaŋ 600 unitäŋo komepak yarä kepma 17 kadäni uken gwägu pähap kome gänaŋ naniktä ume dapuri uken bäräŋeŋ ahänjirä kunum gänaŋ nanik iwän pähap taŋkuk. ¹² Taŋ yäpmän kuŋtäyon kepma bipani 40 ude täreŋkuk.

¹³ Täŋpäkaŋ kepma iwän pähap yäput penpäŋ taŋkuko ugän Noa, webeni nanakiye Siem, Ham, Jafet ukät webeniyekät kudup gäpe gänaŋ äronkuŋ.

¹⁴ Täŋpäŋ tom ägwäri ba yepmäŋ towiwani mebäri mebäri ba gämok gwakgwak mebäri mebäri ba barak mebäri mebäri ba imaka piri niked u kuduptagän bok äro itkuŋ. ¹⁵ Bureni, imaka irit kuŋat-kuŋat ikek mebäri mebäri kudup, yarä-yarä Noaken äbänpäŋ gäpe gänaŋ äronkuŋ. ¹⁶ Anututä Noa iwetkuko udegän äron moreŋkuŋ. Ämani bok, webeni bok äronkuŋ. Äron moreŋjirä Yawetä gäpe täŋo yäma täŋpipiŋpäŋ täŋkehärom taŋkuk.

¹⁷ Täŋpänkaŋ kepma 40 udetä gwägu kome terak tokŋeŋ yäpmän äronjirän gäpe u punin oraŋ yäpmän äronkuk. ¹⁸ Bureni, kome terak ume umuri pähap tokŋeŋjirän gäpetä gwägu terak kuŋ abän täŋkuk. ¹⁹ Gwägu uwä kome terak bumta tokŋeŋpäŋ pom käroni käroni kuduptagän umetä uwäk täŋkuk.

* 7:11: 2Pi 3:6

²⁰ Ume gwägutä pom miŋgupi 7 mita ude irepmitkuk. ²¹ Ude tänpän imaka kome terak itkuŋo u kuduptagän paot moreŋkuŋ. Barak, tom yepmän towiwani ba ägwäri, gwak, gämok ba ämawebe u kuduptagän kumän moreŋkuŋ. ²² Yarägän nämo paotkuŋ. Nämo, imaka mänit yäpmäk-yäpmäk ikek kuduptagän-inik kome terak kuŋarani u paotkuŋ. ²³ Bureni, Anututä imaka irit kuŋat-kuŋat ikek kome terak irani kuduptagän, äma ba tom, gwak kejima, barak u kudup awähutkuk. Noakät gäpe gänäŋ itkuŋo ugänpän yepmaŋkuk.

²⁴ Tänpäkaŋ ume gwägu pähap kome punin terak tokneŋ irirän kepma 150 ude täreŋkuk.

8

Ume gwägutä wädän äpäŋirän kome keke yänjuk

¹ Tänpäkaŋ Anututä Noakät tom ägwäri ba towiwani päke ukät gäpe gänäŋ itkuŋo unita kudup nadän yämiŋkuk. Nadän yämiŋpäŋ mänit pähap iniŋ kireŋpewän piänirän gwägu pähap äpuk. ² Tänpän ume bian kome gänäŋ nanik abuŋo u kawuk taŋkuŋ. Ba iwän taŋkuko u imaka, däkneŋkuk. ³⁻⁴ Tänpän gwägu taŋi u äneŋi kwikinik kwikinik wädän äpmonjuk. Kepma 150 ude täreŋirän ume gwägutä ätu wädän äpmonirän gäpe u Ararat Pom terak döpän yewäpäŋ itkuk. Kadäni gäpetä pom terak itkuko u komepak 7 unitäŋo kepma 17. ⁵ Irirän ume gwägu pen wädän äpmonirän komepak 10 unitäŋo kepma 1 kadäni uken pom miŋgupi kwawak pat yäpmän kuŋkuŋ.

⁶ Eruk äneŋi kepma 40 ude täreŋirän Noatä gäpe täŋo mänit kädet bian taŋkuko u dätkuk.

7 Dätpän Noa barak kubä yägu bumik pewän uken-uken piän kuṇat irirän ume gwägu kawuk taṅkuk. 8 Tänpäkan Noatä kome terak ume itak ba nämo itak yän kaṅpäṅ nadäkta känaräm kubä tewän kuṅkuk. 9 Tewän päṅku känaräm u maṅjira yänkan gwägu pen parirän tänpän waṅkuṅ. Tänpän wawäpäṅ äneṅi äyänutpeṅ Noaken äbuk. Äbänjirän Noatä ket kewarirän keru terak maṅitkuk. Maṅjiränkan yäpmän gäpe gänaṅ äbuk.

10 Tänpän kepma 7 itkan känaräm u äneṅi tewän kuṅkuk. 11 Tewän yäpmän päṅku kuṅattängän bipäda äneṅi äyänutpeṅ äbänjirän kaṅkuk; Olip päya pähämi kodaki kubä meniken irirän kaṅkuk. Ude kaṅpäṅä Noatä ṅode nadänkuk; Ume wädän äpmonjirän kome kwawak itak yän nadänkuk. 12 Tänpän kepma 7 itkan känaräm u äneṅi tewän kuṅkuk. Eruk tewän kuṅkuko uwä äneṅi nämo äbuk.

13 Noa obaṅ 601 unitäṅo komepak kubä täṅo kepma 1 tänjirän kome terak ume kawuk taṅkuk. Tänpän Noatä gäpe täṅo medäp däraṅmutpäṅ kaṅkuk; Kome terak ume kawuk taṅjirän. 14 Ätukät itpäṅä komepak yarä unitäṅo kepma 27 tänjirän okä kudup kawuktaṅ moreṅpäṅ patkuk.

15 Kometä ude kawuk taṅjirän Anututä Noa iwetkuk; 16 Gäk, webeka ba nanakaye äbekaye gäpe gänaṅ naniktä yäman aput. 17 Tom, barak, gämok, gwakgwak u imaka yepmaṅpi äput. Yepmaṅpi äpäṅpäṅ bäyaṅ weṅpäṅ kome tokṅewut yäk.

18 Ude iwerirän Noakät webeni nanakiye äbekiye äpuṅ. 19 Ba tom kome terak kuṅarani kudup,

barak, gämok, gwakgwak u kuduhtagän gäpe gänäñ naniktä äbot ini-ini tawañ äpuñ.

²⁰ Äpäñ moreñpäñä Noatä Yawe iniñ oretta mobä bukä kubä täñpäñ tom ba barak nakta nämo yäjiwäranı kudup ukät nanik ätu yäpmäñpäñ ijiñ imiñkuk. ²¹ Ijiñ imiñirän Yawetä kábäñi säkgämän nadäñpäñ bänepitä ñode nadäñkuk; Ämata yäñpäñ kome terak tagwän wari nämo api täñpet. Äma nanakinik kentä bänep nadäk-nadäki wakigän api täñ yäpmäñ kuñatneño upäñkañ täñkuro udegän näk imaka imaka kuñat-kuñat ikek kuduhtagän äneñi nämoinik api däpet.

²² Nämo!

Kome täño kadäni it yäpmäñ ärowayäñ täyak udegän piñpäñ naknak, mäniñ ba komi, iwän ba edap kadäni, kepma bipani u pen api it yäpmäñ ärowek.

9

Anututä Noakät topmäk-topmäk täñkuk

¹ * Täñpäñ Anututä Noakät nanakiye man yeri nıkek ñode yäwetkuk; In nanak weñbäyak täñirä kome kañ tokñewän. ² Täñpäkañ tom ägwäri, barak, gämok gwakgwak kome terak kuñat täkañ u ba gwägu tom u kuduhtagän in ketjinken peyat. Ude täñjira inta umun pähap nadäñpäñ api kuñatneñ. ³ Imaka irit kuñat-kuñat ikek u nakta tamitat. Bian tokän peñ tamıñkuro udegän apiño imaka imaka kudup nakta tamitat.

* **9:1:** Stt 1:28

⁴ * Upänkaṅä tom nägäri nämo piwä kwani u nämo näneṅ, nägät u irit täṅo kehäromi nïkek unita.

⁵ Nadäkaṅ? Nägät pikpik täṅo kowata u näkä api däpmäṅ tärewet. Äma kubätä noripak kubä ureko uwä kowata näkä bureni-inik api täṅpet. Ba tom kubätä äma kubä ureko uwä kowata udegän näkä api däpmäṅ tärewet.

⁶ * U imata, äma kubä täṅo iṅam dapun nämo.

Anutu näkṅa bumik täṅpani unita äma kubätä noripak kubä utpewän nägäri piwän kunēṅo unitäṅo kowata äma-tägän udegän äma u utpewän nägäri api piwän kunēṅ.

⁷ * Täṅpakaṅ Noa, intäwä yeri nïkek täṅpäṅ bäyaṅ weṅirä kome kaṅ tokṅewän.

⁸ Anututä ude yäṅpäṅ Noakät nanakiye ṅode yäwetgän täṅkuk; ⁹ Näkä apiṅo in ba yerijiyekät bok, topmäk-topmäk täyat. ¹⁰ Täṅpäṅ imaka kome terak irit kuṅat-kuṅat ikek inkät penta gäpe gänaṅ naniktä äpuṅo, barak, tom ägwäri ba yepmäṅ towiwani u kudup inkät topmäk-topmäk täyat yäk.

¹¹ Näk inkät topmäk-topmäk täyat uwä ume puttä imaka kome terak kuṅat täkaṅ ba kome ini äneṅi nämoinik api awähuret.

¹² Anututä ude yäṅpäṅ äneṅi kubä ṅode yäwetgän täṅkuk; Näk inkät imaka kuṅat-kuṅat ikek kudup-tagän inkät bok it täkaṅ, ba imaka kuduptagän kämi ahäkta yäwanikät bok, topmäk-topmäk täyat unitäṅo kudän ṅode; ¹³ Näkṅo gämok wära kudän gubam terak peyat. Peyat u kaṅkaṅ topmäk-topmäk komekät täṅkuro unita kaṅ juku piwut.

* 9:4: Stt 17:10-14; Wkp 19:26; Lo 12:16,23, 15:23 * 9:6: Stt 1:26; Kis 20:13 * 9:7: Stt 1:28

14-15 Näkä tänpewa gubam gwägätpäñ gämok wära ahänjirän näkä inkät ba imaka irit kuñat-kuñat ikek mebäri mebäri ukät topmäk-topmäk täñkuro u api nadäwet. Nadänjira ume putputtä kome terak imaka irit ikek kudup wari nämo api däpek. 16 Tänpäñ gubam terak gämok wära parirän kañpäñ kome terak imaka irit kuñat-kuñat ikek inkät topmäk-topmäk tärek-täreki nämo täñkuro u api nadäwet. 17 Anututä ude yäñpäñ Noa ñode iwetkuk; Kome terak imaka irit kuñat-kuñat ikek in kudup-tagänta topmäk-topmäk täyat unitäño kudän u api kak täneñ.

Noa nanakiye täño manbiñam

18 Noa nanakiye gäpe gänañ naniktä äpuño unitäño wäpi Siem, Ham, Jafet. Täñkañ Ham uwä Kenan täño nani. 19 Noa nanakiye yäräkubä uken naniktä komen äma äbori äbori ahän patpat tänpäñ komeni komeni it yäpmäñ kuñkuñ.

20 Noa uwä ketem piä täkta, äma ude itkuk. Tänpäñ Noa u yäput penpäñ päya kubä wäpi wain, u piä täñkuk. 21 Tänpäkañ kämiwä wain ume yäpmäñpäñ nankañ täñguñguñ tänpäñ yottaba gänañ moräñ patkuk. 22 Moräñ parirän Kenan täño nani Ham unitä nani Noa moräñ parirän kañpäñ noripakiyat äpmo biñam yäwetkuk. 23 Yäweränkañ Siem kenta Jafet tek kubä yäpmäñpäñ mädeni käda ämetpäñ yäpmäñkañ nan moräñ parirän käde yän nadäñpäñ mäde kädagän päro ämet imiñkumän.

24 Tänpäñ Noa u waintä urirän patkuk kädagän akuñpäñ nanaki gweki Hamtä imaka täñ imiñkuko unita nadäñpäñ ñode yäñkuk;

25 Tagwäntä Kenan terak kañ ärowän!

U äpaniirik itkan noriye täno piä täj yämiktagän.

²⁶ Ude yänpäj äneji node yäkgän tänkuk;

Yawe, Siem täno Anutu u iniñ oretna!

Tänkan Kenan u Siem täno piä täj imiktagän.

²⁷ Tänpäkan Anututä Jafet tänkentäj iminjirän komeni täñigän kan pipiyäwän.

Tänjirän Jafet täno yeriniyekät Siem täno yeriniye bok kan irut.

Tänpäkan Kenan täno uwä piä täj imiktagän.

²⁸ Tänpäkan gwägu pähaptä paorirän Noa uwä äneji obañ 350 ude it yäpmäj kuñkuk. ²⁹ Kuñarirän obañ 950 ude tärenjirän kumbuk.

10

Noa äbeki oraniye täno manbijam

¹ Gwägu pähaptä paoränkan u punin terak Noa nanakiye Siem, Ham, Jafet unitäno nanakiye ahänkuñ. Äma yäräkubä unitäno manbijam node;

² Jafet täno nanakiye wäpi node; Gome, Magok, Madai, Javan, Tubal, Mesek ba Tiras.

³ Gome täno nanakiye wäpi node; Askenas, Rifat, Togama.

⁴ Javan täno nanakiye wäpi Elisa, Tasis. Täñkan ämawebe Saipras kenta Dodan komeken nanik u imaka, Javantä äbotken nanik. ⁵ Täñkan äbot u bäyañ wenjirä äbot mäyap ahäj yäpmäj kuñkuñ. Äbot mäyap unitäno komeni ba mani kotäk inigän inigän. U ini buap-buap gwägu dubiniken ba kome kubäkubä gwägu bämopiken ittäj kuñkuñ.

⁶ Ham täno nanakiye wäpi node; Kus, Isip, Libia, Kenan.

⁷ Kus täño nanakiye wäpi ñode; Seba, Havila, Sapta, Rama, Sapteka. Rama uwä nanakiyat wäpi Seba kenta Dedan.

⁸ Kus uwä Nimrot täño nani. Nimrot u täganpäñ äma kehäromi, wäpi biñam nitek täñkuk. ⁹ Yawetä täñkentäñ imiñirän tom däpmäktä intäjukun ämata itkuk. Mebäri unita äma kehäromi ätuta U Nimrot bumik, Yawetä täñkentäñ imiñirän tom däpani ärowani itkuko u yäñ yäwet täkañ.

¹⁰ Tänpäñ Nimrot unitä Babilonia kome tañiken yotpärare mäyap täñkuk. Intäjukunä yotpärare ñode täñkuk; Babel, Erek, Akat, Kalne. ¹¹ Eruk, Babilonia kome peñpeñ Asiria komeken kuñkuk. Kome uken yotpärare wäpi Ninive, Rehobot, Kala, Resen täñkuk. ¹² Resen yotpärare uwä Ninive Kala yotpärare bämopiken itak. U yotpärare pähap.

¹³ Isip täño yeri äbot-äbot ñode ahänkuñ; Lidia nanik, Anam nanik, Lehap nanik, Naptu nanik, ¹⁴ Patarus nanik, Kaslu nanik, Krit nanik. Krit naniktä Filistia nanik ahän patpat täñkuñ.

¹⁵⁻¹⁸ Kenan nanaki wäpi Saidon intäjukun ahänkuk. Saidon ahänkuko u punin terak Kenan täño yeri äbot ätu wäpi ñode ahänkuñ; Hit, Jebus, Amo, Gilgas, Hivi, Alka, Sini, Alvat, Semar, Hamat. Äbot ude ahän yäpmäj kuñkuñ.

Kadäni u punin terak Kenan nanakiye täño äbori äbori uken-uken kuñtänpä kuñkuñ. ¹⁹ Kuñtänpä kuñkuño unita Kenan nanakiye äbori äboritä kome tañi tokneñ moreñkuñ. Kome tañi tänpäñ Saidon kometä päñku kome ban ätu unitäño бага terak tärenkuk. Kome ban u wäpi ñode; Geral, Gasa, Sodom, Gomora, Atma, Seboim, Lasa u tärenkuk.

²⁰ Eruk tawaŋ it yäpmäŋ äbäkaŋ u Ham nanakiye. Unitäŋo buap, mani kotäk, komeni, äbori u wäpi wäpi terak tawaŋ pewani.

²¹ Jafet monäni wäpi Siem u imaka, nanakiye ätu ahänkuŋ. Siem u Ebe nanakiye täŋo orani.

²² Siem nanakiye wäpi ŋode; Elam, Asu, Apaksat, Lidia, Aram.

²³ Aram nanakiye uwä ŋode; Us, Hul, Geta, Mas.

²⁴ Apaksat uwä Sela täŋo nani. Selawä, Ebe täŋo nani.

²⁵ Ebe täŋo nanaki yarä ahänkumän. Kubä wäpi Pelek. Unitäŋo kadäniken ämawebetä äma äbot-äbotta kome yäpmäŋ daniŋkuŋo unita nanitä wäpi Pelek yäŋ iwetkuk. Monäni wäpi Joktan.

²⁶⁻²⁹ Joktan unitäŋo nanakiye wäpi ŋode; Almodat, Selep, Hasamawet, Jera, Hadoram, Usal, Dikla, Obal, Abimael, Seba, Ofi, Havila ba Jobap. Äma u kudup Joktan nanakiye.

³⁰ Siem äboriye unitäŋo kome pom-pom ikek, edap dapuri abani käda itkuk. Mesa kome yäput peŋpäŋ päŋku Sefa täretak. ³¹ Tawaŋ it yäpmäŋ abäkaŋ u Siem nanakiye. Unitäŋo buap, mani kotäk, komeni, äbori u wäpi wäpi terak tawaŋ pewani.

³² Äma tawaŋ it yäpmäŋ äpäkaŋ ŋo u Noa nanakiye äbori äbori ahänkuŋo udegän. Gwägu pähap paotkuko u punin terak äbot u naniktä äbori äbori ba kome deken deken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

11

Man kotäk yäpmäŋ daniwani täŋo manbiŋam

¹ Kadäni uken ämawebe komeni komeni man kotäk kubägän yäk täŋkuŋonik. Ba imaka wäpi

wäpi uwä kudup kubägän yäk täņkuņonik. ² Täņpäņ ämawebe kome dapuri äpmonpanikentä bäyaņ weņtäņ äbänkä awaņ kubä wäpi Babilonia kome ahänpäņ uken yotpärare täņpäņ itkuņ.

³ Täņpäņä yot täna yänkaņ yänpäņ-nadäk ŋode täņkuņ; Eruk, gänpäņ täņpena kwäkä yäwäkaņ kädäpken ijinpena kehärom tawut yäk. Ba gän kehärom täwani yäpurärätpäņ däpmäņ gatähta kome yäpmäki kome gänaņ nanik upäņ kaņ däpmäņ gatäna yäk. Ude täņkuņo uwä äma kome ätuken naniktä yot mobäpäņ täk täņkuņo u nämo täņkuņ. Ba mobä yäpurärätpäņ däpmäņ gatähta gänpäņ täk täņkuņo u nämo täņkuņ. ⁴ Täņpäkaņ äma unitä yänpäņ-nadäk ŋode täņkuņ; Eruk yotpärare taņi kubä täna. Täņkaņ yotpärare u bämopiken yot käroni kubä yäpurärätpäņ täņtäņ äronitna miņgupitä kunum kaņ yäpurän! Ude täņitna wäpnin biņam nitek itpäņ komeni komeni kuņtäna kuneņtawä yäk.

⁵ Ude yänpäņ yotpärare pähap ba yot käroni u täņ irirä Yawetä yabäwayäņ äpuk. ⁶ Päpä yabänpäņ Yawetä yänkuk; Bureni, ŋowä äma äbot kubägän, mani kotäk kubägän unita yot käroni ŋo täņpäņä mäden imaka imaka täna yänkaņ tägagän api täneņ. ⁷ Eruk, nin äpmonpäņ man kubägän yäk täkaņ u awähutpena manta täņguņguņ kaņ taņput yäk.

⁸ Yawetä ude yänpäņ äma äbot pähap u yäpmäņ daninpäņ yepmaņpän yotpärare pähap täņ itkuņo u peņpeņ komeni komeni kuņtänpä kuņkuņ. ⁹ Täņpäkaņ Yawetä kome uken mani kotäk kubägän yäpmäņ daninpewän imätpeņ komeni komeni kuņ moreņkuņo unita kome, yot käroni

tänkuŋo unitäŋo wäpi Babel yän iwetkuk. Babel meböri u yänuruk-uruk pähap.

Siem nanakiye täŋo wäpi tawan

¹⁰ Siem täŋo äbekiye oraniye täŋo manbiŋam ŋode;

Gwägu pähap paoränkaŋ obaŋ yarä täreŋirän Siem uwä obaŋ 100 täŋkuk. Obaŋ 100 täŋirän unitäŋo nanaki tuäni Apaksat ahänkuk. ¹¹ Apaksat ahäwänkaŋ obaŋ 500 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahänkuŋ.

¹² Apaksat uwä obaŋ 35 täreŋirän nanaki tuäni Sela ahänkuk. ¹³ Sela ahäwänkaŋ Apaksat u obaŋ 403 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahänkuŋ.

¹⁴ Sela uwä obaŋ 30 täreŋirän nanaki tuäni Ebe ahänkuk. ¹⁵ Ebe u ahäwänkaŋ Sela u obaŋ 403 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahänkuŋ.

¹⁶ Ebe uwä obaŋ 34 täreŋirän nanaki tuäni Pelek ahänkuk. ¹⁷ Pelek ahäwänkaŋ Ebe u obaŋ 430 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahänkuŋ.

¹⁸ Pelek uwä obaŋ 30 täreŋirän nanaki tuäni Reu ahänkuk. ¹⁹ Reu ahäwänkaŋ Pelek u obaŋ 209 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahänkuŋ.

²⁰ Reu uwä obaŋ 32 täreŋirän nanaki tuäni Seruk ahänkuk. ²¹ Seruk ahäwänkaŋ Reu u obaŋ 207 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahänkuŋ.

²² Seruk uwä obaŋ 30 täreŋirän nanaki tuäni Naho ahänkuk. ²³ Naho ahäwänkaŋ Seruk u obaŋ

200 it yäpmäj äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäjkuņ.

²⁴ Naho uwä obaņ 29 täreņjirän nanaki tuäni Tera ahäjkuņ. ²⁵ Tera ahäwänkaņ Naho u obaņ 119 it yäpmäj äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäjkuņ.

²⁶ Tera uwä obaņ 70 täreņjirän nanakiye ŋode ahäjkuņ; Abram, Naho, Haran. ²⁷ Eruk Tera täņo manbiņam ŋode; Tera nanakiye Abram, Naho, Haran ahäjkuņ. Täņpäņ Haran täņo nanaki Lot ahäjkuņ. ²⁸ Haran nani wäpi Tera u pen irirän Haran uwä ini ahäwani yotpärare wäpi Ur uken kumbuk. Ur u Kaldia komeken itak. ²⁹ Täņpäņ Abram kenta Naho webe yäpumän. Abram webeni wäpi Sarai yäpuk. Täņpäņ Naho webeni wäpi Milka yäpuk. Naho webeni u Haran täņo äperi. Haran uwä äperiyat Milka kenta Iska. ³⁰ Täņpäņ Abram webeni Sarai äruņ itkuk.

³¹ Täņpäņ Teratä nanaki Abram, Abram webeni wäpi Sarai, orani Haran täņo nanaki wäpi Lot, u kudup yäņ-yäkņat yäpmäj Kenan komeken kuņkuņ. Kome it täņkuņo u wäpi Ur, Kaldia kome bämopiken itak u peņpeņ kädet moräki yäput peņkuņ. Kuņkä kädet bämopiken Haran komeken ahäjpäņ itkuņ.

³² Täņpäkaņ Tera u obaņ 205 it yäpmäj äronpäņ Haran komeken kumbuk.

12

Anututä Abram inita biņam yäpmäj daniņkuk

1 * Eruk Yawetä Abram ñode iwetkuk; Gäk komeka, notkaye, äbotkaye u yepmanjiri kome gäwoñärewayän täyat uken päñku kañ it.

2 Täñpän näkä iron täñ gamiñjira äbotkayetä äbot pähap api itneñ.

Ude täñ gamiñjira gäkä wäpka biñam ikek itkan ämawebe mäyap api täñkentän yämen.

3* Äma iron täñ gaminayän täkan uwä näkä udegän iron api täñ yämet.

Täñ kubätä gäk waki täñ gameko uwä näkä udegän waki api täñ imet.

Täñpäkan gäkä terak ämawebe äbori äbori komeni komeni kuduptagäntä iron pähap api yäpneñ.

4-5 Eruk Abram obañ 75 täreñirän Yawetä iwetkuko ude man buramiñpän komeni wäpi Haran peñpeñ kuñkuk. Inigän nämo kuñkuk. Webeni Saraikät gweki täño nanaki Lot ba piä ämaniye tuñumi Haran itkan yäpuño päke u kudup yän-butuwänkan Kenan kome tañi u kuna yäñpän komeni Haran peñpeñ kuñkuñ. Kädet käroni kuñtängän kome tañi Kenan uken ahänkuñ.

6-7* Abram Kenan kome kuñtängän kome täpuri kubä wäpi Sekem uken ahänkuñ. Kome uken päya tañi kubä äma kubä wäpi Moretä bian piwani itak. Kadäni uken ämawebe Kenantä äbotken nanik uken itkuñopän Yawetä Abram ahän imiñpän iwetkuk; Nanakjiye ba äbekjiye orajiyeta kome ño api yämet yäk. Man ude iwetkuko unita Abramtä Yaweta yäñpän mobä bukä kubä täñkuk, Yawetä ahän imiñkuko unita.

* 12:1: Apos 7:2-3; Hib 11:8 * 12:3: Gal 3:8 * 12:6-7: Apos 7:5; Gal 3:16

8 Ude tänpänj Sekem kome u penpenj änenj kunjtängän edaptä äbani käda pom u dubiniken yot-taba tänpänj itkuk. Betel kome edaptä äpmonpani käda, Ai kome edaptä äbani käda u bämopiken itkuk. Tänpänj kome uken Yaweta yänpänj mobä bukä kubä tänpänj Yaweken yänjapinjkuk. 9 Tänpänj änenj akumanj Negev komeken kunjkuk.

Abram Isip komeken kunjkuk

10 Eruk kadäni uken kome Abramtä itkukken uwä nakta jop itkunj. Ketem nämoinik unita Isip komeken itpäñ-nadäktä kunjkuk. 11-12 Eruk Isip kome keräp tänpänj webeni Sarai ñode iwetkuk; Nadätat yäk. Gäk webe säkgämän gabätat unita Isip ämatä gabänpänj api yäneñ; Ai, ño webeni yänj nadänkanjä näk kumänj-kumänj nutkanj gäk api gabänj koreneñ. 13* Ude api yäneño unita ñode kanj yäwet; Näk unitäño wanori yänj kanj yäwet yäk. Gäk ude yäweriwä gäka yänpänj näk nabänj korenpänj täga käwep api täñ namineñ yäk.

14 Ude yänpänj kunjtängän Abram Isip komeken ahänjkuk. Ahänjirän Isip ämatä Sarai u säkgämäninik kanjanj kangärip täñkunj. 15 Tänpäkanj Isip täño intäjukun äma Fero unitäño piä ämaniye ätutä Sarai u kanjanj päñku Fero biñam iwetkunj. Ude iweräwä Ferotä yäwerän Sarai imagut yäpmänj Ferotä ini yotken äronjkunj. 16 Ferotä yotken äronjirän kanpänj Saraita yänpänj Ferotä Abram iron täñ iminjkuk. Sipsip, bulimakau, donki ämani webeni, epän ämawebekät kamel ätu ude iminjkuk.

17 Upänkanj Abram webeni Saraita yänpänj Yawetä Ferokät äboriye käyäm wakiwaki pewän

* 12:13: Stt 20:2, 26:7

ahän yämiņkuņ. ¹⁸ Ude ahän yämiņirän Ferotä Abramta yänpewän äbänpäņ ņode iwetkuk; Wa! Abram, jide täņ namin? Țo webena yän imata nämo näwetkun? ¹⁹ Imata ņo wanotna yän näwetpewi webenata yäput? Eruk, webeka ņo imagut yäpmäņ ku! ²⁰ Täņpäņa Ferotä piä ämaniye yäwet-pewän äbä Abram iwetkuņ; Webeka tuņumka kudup yänporiņ yäpmäņ ku! yän iwetkuņ. Iweräwä kuņkuņ.

13

Abram Lot ini-ini kuņkumän

¹ Täņpäņ Abramtä webeni, Lot ba tuņumi kudup yän-butuwänkaņ Isip kome peņpeņ Negev komeken äneņi äronkuņ. ² (Abram u Isip kome itkukken tom towiwani, golkät siliwa moneņ mäyap yäpmäņpäņ tuņum äma täņkuk.)

³⁻⁴ Eruk, Negev kome u peņpeņ kuņtäņgän Betel kome bian itkukken u ahäņpäņ itkuk. Betel kome, Ai kome bämopiken bian yottaba täņpäņ mobä bukä täņkukken u kuņpäņa Yawe iniņ oretkuk.

⁵ Täņpäkaņ Lot Abramkät kuņatkuämäno u imaka, sipsip, bulimakau ba yot tom gupipäņ täņpani mäyap it imiņkuņ. ⁶ Täņpäņ Abram kenta Lot bok ude irirän yawakiye mäyapinik ahäņirä tomtä nakta ketemta wäyäkņeņkuņo unita bok itnaņi nämo täņkuk. ⁷ Ude täņpäņ Abram täņo piä ämaniyekät Lot täņo piä ämaniye bämopiken yänwawak pewä ahäņkuk. (Täņpäkaņ kadäni uken Kenan täņo äboriyekät Peres täņo äboriyetä kome mähem täņpäņ itkuņ.)

⁸ Yäjwawak yäjntäko Abramtä Lot ƚode iwetkuk; Nek ba piä ämaniye bämopninken ämik man ahäjirän nämo tägatak. Nek yanani. ⁹ Eruk käyan? Kome pähap pätak u! Unita yäpmäj danida yäk. Gäkä bure käda kwayäj nadäwiwä näkä käpmäk käda api yäpet. Täj gäkä käpmäk käda kwayäj nadäwiwä näkä bure käda api yäpet yäk.

¹⁰ * Eruk Lot dapun ijinpewän kwäpäj Jordan awaj pähap, ume täga nitek. Kome uwä Iden piä Yawetä piwani ude bumik, ba Isip kome täga, Soa kome käda itak u bumik. (Kadäni uwä Yawetä Sodom Gomora yotpärare u nämo däpukken Jordan kometä ude itkuk.) ¹¹ Täjpäj Lottä Jordan awaj päke u inita korekta yäjnkuk. Ude yäjpäj edap äbani käda u kuŋkuk. Ude täjnkuko uwä Abram kenta Lot ini-ini päjku itkumän. ¹² Täjpäkaŋ Abram Kenan komeken pen irirän Lottä Jordan kome täjo yotpärare itkuŋo u kubäwä wäpi Sodom u dubiniken kuŋpäj yot täjpäj itkuk. ¹³ Sodom uwä mähemiwä wakiinik. Imaka Yawetä momi yäj nadäjnkuko u bumta täjtäj kuŋat täjkuŋonik.

¹⁴ Eruk Lot Abram tenpej kuŋjirän Yawetä Abram ƚode iwetkuk; Gäk bämop ƚo itkaŋ kome ƚo ijin pärewat. ¹⁵ * Kome kudup käyan u gäka ba gäkŋo äbotkaye mäden ahänayäj täjo unita biŋam. ¹⁶ Näkä yäjpewa äbotkaye keŋkeŋ jiraŋ ude api ahäneŋ. Äma kubätä keŋkeŋ jiraŋ täga daniweko uwä äbotkaye mäden ahänayäj täjo u imaka, täga daniwek. Upänkaŋ täga nämo, u jiraŋinik api ahäneŋ. ¹⁷ Eruk akumaŋ päjku kudup yabäj

* 13:10: Stt 2:10 * 13:15: Apos 7:5

yäwattäj ku. Kome päke ɲo gäkagän ganiɲ kiretat yäk.

¹⁸ Yawetä Abram ude iweränkaɲ tuɲumi kudup-tagän yäpmänkaɲ kuɲtängän Hebron kome päya äma kubä wäpi Mamretä piwani u dubiniken päɲku ugän itkuk. Päɲku u itkaɲ Yaweta yäɲpäɲ mobä bukä kubä täɲkuk.

14

Iwantä Abram gweki täɲo nanaki Lot topmäɲpäɲ yäpmäj kuɲkuɲ

¹⁻⁷ Kadäni uken äma Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa komeken naniktä Elam kome täɲo intäjukun äma wäpi Kedolaomi unitäɲo gämoriken obaɲ 12 ude it yäpmäj äbänkä eruk obaɲ 13 uken gaɲani pähap nadäɲpäɲ intäjukun ämaniye wäpi Bela, Bisa, Sinap ba Semebetä bänep kubägän täɲpäɲ Kedolaomi, komi piä täɲ yämiɲkuko ukät ämik pewä ahäkta yäɲpäɲ-nadäɲkuɲ.

Ude täɲirä obaɲ 14 uken Kedolaomi, Elam kome täɲo intäjukun äma unitä kome ätu täɲo intäjukun ämakät äboriyeta gera yäɲpewä ämikken täɲkentäj imikta äbuɲ. Täɲkentäj imikta äbuɲo u Babilonia, Elasa ba Goim kome unitäɲo intäjukun äma wäpi Amrafel, Ariok, Tidal. Eruk intäjukun äma ukät äboriye äbäkaɲ pengän kome ätukät ämik täɲpäɲ kehäromini yäpmäj äpuɲ. Äma äbot-äbot kehäromini yäpmäj äpuɲo u wäpi Refa, Sus, Em, Hol. Täɲkaɲ kome ɲodeken ämik täɲkuɲ; Asterot-Kanaim, Ham, Save-Kiriataim, ba Sei kome täɲo pomkentä päɲku Elparan, kome jopi dubiniken itak u. Täɲpakaɲ äbot ätu u kehäromini yäpmäj äpäɲkaɲ eruk äyäjut

pänku Enmispat kome, wäpi kubä Kades u kuñkuñ. Kuñpäñ uken Amalek äbot kuduhtagän däpmänpäñ yäwat kireñkuñ. Ude täñkañ Amo äbotken nanik Hasason-Tama komeken irani u däpuñ.

8-9 Eruk ude täñirä Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa kome täño intäjukun ämaniyekät äboriyetä Sidim Awañ, Kumbani Gwägu dubiniken itak u kuñpäñ Kedolaomi, Tidal, Amrafel ba Ariok ukät ämik pewä ahänkuñ. Ämik pewä ahänkuko uwä kome 5 täño intäjukun ämatä kome 4 täño intäjukun ämakät ämik pewä ahänkuñ.

10 Täñpäkañ Sidim Awañ uken gwägu käroni okä näbä niked bumta itkuñ. Täñkañ iwaniyetä Sodom Gomora täño äma ärowanikät äboriye kudup yäwat kireñirä metänpen kuñpäñ ätu okä gwägu u gänäñ äpmonpäñ paotkuñ. Täñirä ätu metänpen päñku pom terak äronpäñ käbop itkuñ. 11 Ude täñirä iwaniye kome 4 uken nanik unitä Sodom, Gomora yotpärare uken päñku u nanik täño tuñum ketem kudup yäyomäгатkuñ. 12 Abram gweki täño nanaki Lot Sodom yotpärare itkuko u imaka, injtpän tuñumi bok yäpmän kuñkuñ.

13 Ämik täñirä Sodom nanik kubätä metänpen päñku Abram u imaka ahänkuko unitäño binam iwetkuk. (Abram unita äma ätutä Hibru äbotken nanik yän yäk täñkuñonik. U päya äma kubä wäpi Mamretä bian piwani u dubiniken it täñkukonik. Mamre uwä Amotä äbotken nanik. Unitäño noripakiyat Eskol kenta Ane. Äma yaräkubä ukät Abramkät bänep kubägän täñpäñ itkuñ.)

Abramtä Lot iwan keriken nanik imagutkuk

14 Eruk, Abramtä nanaki topmänpän yäpmän kuṅkuṅo unitäṅo manbiṅam nadänpän ḡode täṅkuk; Inikäť nanik ämik tänpän nadäwani ämaniye yarägän 318 ude yämagutkuk. Yämaguränpän iwan yäwat yäpmän kuṅtängän Dan yotpärareken ahäṅkuṅ. 15 Ahänpän bipani ugän Abramtä ämaniye yäpmän daniṅpän ini äbot-äbot yepmaṅpän yäwerän päṅku iwaniye ahäṅ yämiṅkuṅ. Ahäṅ yämiṅpän däpmänpän yäwat kireṅtäṅ kuṅtängän Hoba yotpärare Damaskus guno käda uken ahäṅkuṅ. 16 Uken ahänpän tuṅum iwantä yäyomägat yäpmän kuṅkuṅo u kuduṅtagän äneṅi yäpuṅ. Tänpän Abram gweki täṅo nanaki Lotkät Lot täṅo tuṅum, ukät webe ba ämawebe ätu iwantä kubota täṅkuṅo u äneṅi yämagutkuṅ.

17 Täṅkaṅ Abram Elam täṅo intäjukun äma Kedolaomi ukät intäjukun äma noriye däpmänpän yäwat kirewä kuṅirä eruk äyäjutpän komeniken kuṅkuk. Kuṅirän Sodom täṅo intäjukun äma Abram käwayäj Save Awaṅ komeken ahäṅ imiṅkuk. (Save Awaṅ kome u wäpi kubä Intäjukun Äma Täṅo Awaṅ.)

18 * Täṅpäkaṅ Salem täṅo intäjukun äma wäpi Melkisedek u imaka, äbä Abram ahäṅ imiṅkuk. (Melkisedek uwä Anutu Ärowaniinik unitäṅo bämop äma epän täk täṅkukonik.) Eruk, ahäṅ imiṅpän käräga kenta wain ume Abramta imiṅkuk. 19 Imiṅpän kon man ḡode iwetkuk;

Abram, Anutu Ärowaniinik kunum bibik gatäwanitä imaka tägatäga täṅ gamiton!

* 14:18: Hib 7:1-10

²⁰ Täñkañ Anutu Ärowaniiniktä iwankaye ketkaken yepmañkuko unita wäpi iniñ oretsi! Ude iweränä Abramtä tuñum iwan keriken nanik yäyomägakuko ukät nanik ätu buñät imiñkuk.

²¹ Ude täñ imiñkañ ätu nanak kuñirän Sodom täño intäjukun ämatä Abram ahäj imiñpäñ ñode iwetkuk; Ämawebenaye nomägakunjo u äneñi naniñ kire. Täñ, tuñumä gäkñata it gamikot yäk. ²²⁻²³ Yäñirän Abramtä Sodom täño intäjukun äma u iwetkuk; Yawe Anutu Ärowaniinik, kunum kome täñkuko u wäpi terak man kehäromi ñode gäwetat; Näk tuñum täpuri-inik u ba u ketkaken nanik kubä nämoinik yäpayäj. Imata, gäkä ñode yäwenta; Näkä Abramta tuñum mäyap imiñira tuñum äma täñkuk yäj yäwenta yäk. ²⁴ Täñpäkañ ketemka täpuri ämanayetä kädet miñin naño unita täga nañ yäj nadäsi yäk. Ba äma näkkät ämikta kuñkumäño wäpi Ane, Eskol, Mamre, tuñum unitä täga yäpnañi nadäj yämiñiri yäput yäk.

15

Anututä Abramkät topmäk-topmäk kubägän täñkuk

¹ Ude täñpäñ mäden Yawe täño mani kotäktä Abram ayäbu ahäj imiñpäñ iwetkuk; Abram, umun täwentawä!

Näkñagän gäkñjo kurepä ude api it yäpmäj ärowet! Täñkañ näkñawä gwäki ärowani ude api it gamet.

² Yäwänä Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, gäk imatäken kubä namayäj yäñpäñ yäyan? Näk kadäni käroni it yäpmäj äbätat upañkañ nanakna kubä nämö. Näkñjo kome ba tuñum piä ämana

Damaskus komeken nanik wäpi Eliesa unita biñam api täneñ yäk. ³ Nadätan? Gäk nanak kubä nämo namiñkun! Unita epän ämana kubätä näkño kome ba tuñum api korewek yäk.

⁴ Ude yäwänä Yawe täño mani kotäktä ñode ahäj imiñkuk; Äma wäpi yäyan unitä gäkño kome ba tuñum nämo api korewek. Nämo, gäkñaken nanaka ahäwayäj täyak unitä gäkño tuñum api korewek. ⁵ * Ude iwetpäñä yäjikñat päñku yäman umu ñode iwetkuk; Gäk dorañpäñ kunum terak ijiñpewi ärowän. Ijiñpewi ärowänpäj guk täga dan-inañi täñpäwä, eruk dani! Ude yäjpäñ iwetkuk; Nanakaye ahänayäj täño yabätan udegän api ahäj yäpmäj kunen yäk.

⁶ * Täñpäkañ Abram Yawetä iwetkuko u nadäkinik täñkuko unita äma siwoñi yäj yäñtären imiñkuk.

⁷ Täñkañ ñode iwetgän täñkuk; Näk Yawe, kome ño ganiñ kirewa gäkñata biñam täkta Ur yotpärare Kaldia komeken nanik gämagut yäpmäj äburo u. ⁸ Ude iweränkañ Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, jide täñpäñ kome ño näkä bureni korewetta yäj nadäwet?

⁹ Yäwänä ñode iwetkuk; Bulimakau gubañi kubä, meme kubä ukät sipsip ämani kubä, obañ yaräkubä tärewani ukät känaräm kubä notek kubä u yäpmäj näkken äbi. ¹⁰ Ude yäwänä Abram udegän täñkuk. Yäpmäj päñku kwäk duñpäñ kukñi ini terak, kukñi ini terak tawañ peñkuk. Barakä kumän ikek peñkuk, kwäk nämo duñkuk. ¹¹ Ude peñirän barak

* 15:5: Rom 4:18; Hib 11:12 * 15:6: Rom 4:3; Gal 3:6; Jem 2:23

tañi ätutä tom madäñ peñkuko u nänäyäj äpäñirä Abramtä täñ-yäwat kuk.

12 * Eruk edap äpmonpayäj täñirän Abram patguñguñ täñirän bipmäj urani umuri pähap kubätä uwäk täñkuk. 13 * Täñpäkañ Yawetä Abram iwetkuk; Bureni-inik gäwera nadä; Kämiwä, äbotkaye kämi ahänäyäj täkañ uwä kome kudupiken päñku irirä kome unitäño mähemtä komi piäken api yepmanej. Obañ 400 u deta komi piäken itkañ äma keru terak komi bumta api nadänej. 14 * Upäñkañ komi piä täñ yäminayäj täño unita kowata näkä api yämet. Täñpäkañ kämiwä äbotkaye komi piäken nanikpäñ tuñum ärowani nitek api äpämañ kuneñ. 15 Gäkña uyaku tägawani täñpäñ kumäñpäñ äbekaye orañkaye täño itpäñ-nadäk komeken api äpmonpen yäk. 16 Täñpäñ Amo täño äboriye unitäño waki-wakini yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ täñ yäpmäj äronjirä obañ 400 bumik tärewänkañ Amo äboriye däpmäñpäñ yawat kireñjira äbotkaye äneñi äyäjutpeñ api ämneñ yäk.

17 Yawetä ude iwerirän kome dapuri äpmonpäñ bipmäj urirän kädap gäyökkät topän mebet ahäñpäñ tom duñpäñ peñkuko u kukñi kukñi irirän bämopgän kuñkumän. 18-21 * Kepma ukengän Yawetä Abramkät topmäk-topmäk täñpäñ iwetkuk; Kome ño gäkño äbotkayeta yämikta yäñkehärom täyat. Kome uwä Isip täño ume wäpi Nail unitä päñku Yufretis ume u täretak. U Ken, Kenas, Katmon, Hit, Peres, Refaim, Amo, Kenan, Gilgas, Jebus unitäño komeni gäkño äbotkayeta api yämet.

* 15:12: Jop 4:13,14

* 15:13: Kis 1:1-14; Apos 7:6

* 15:14:

Kis 12:40-41; Apos 7:7

* 15:18-21: Apos 7:5

16

Abramtä Haga webenita yäpuk

¹ Tänpäkaŋ Abram täŋo webeni Sarai u nanak kubä nämo bäyaŋkuk. Täŋirän Sarai täŋo piä watä webe Isip nanik kubä itkuko u wäpi Haga. ² Irirän Saraitä Abram ŋode iwetkuk; Nadätan, Yawetä nadäŋirän äruŋ itat unita watä piä webena ukät pätkon. Parirän webe uterak nanak ätu käwep ahäŋ nimek yäk. Ude iweränä Abramtä Sarai täŋo man buramiŋkuk. ³ Eruk, Abramtä Kenan komeken obaŋ 10 ude irän täreŋirän, Saraitä Isip nanik watä piä webeni wäpi Haga u api Abram webenita iniŋ kireŋkuk. ⁴ Iniŋ kirewän bok parirän nanak kok itkuk. Tänpäŋ Haga nanak kok itat yäŋ nadäŋpäŋ Saraita nadäwän äpani täŋkuk. ⁵ Ude täŋkuko unita Saraitä äpi Abram ŋode iwetkuk; Näkä mäyäk nadätat uwä gäka biŋam täyak yäk. Näkä watä webena gamiŋpäŋ kupäŋka terak peŋkut. Tänpäŋ unita Hagatä nanak kok itat yäŋ nadäŋpäŋ näka nadäŋirän äpani täyak yäk. Unita gäkkät nek bämopnekken man pätak u Yawe ini-tägän yäpmäŋ daniwän yäk.

⁶ Ude yäwänä Abramtä iwetkuk; Ude nämo! Piä watä webe u mähemi gäkä täyan. Unita u ba u täŋ ima yäŋpäŋä täga api täŋ imen yäk. Yäwänä Saraitä Hagata iwan täŋ imiŋtäyon metäŋpeŋ kuŋkuk.

⁷ Haga metäŋpeŋ päŋku Su kädet kuŋtängän kome äma nämo iraniken ume täpuri kubäken ahäŋpäŋ itkuk. Uken irirän Yawe täŋo aŋero ahäŋ imiŋkuk. ⁸ Ahäŋ imiŋpäŋä ŋode iwetkuk; Haga, Sarai täŋo watä webe, gäk de naniktä äbätan? Ba de

kwayän? Yäwänä Hagatä iwetkuk; Intäjukun webe Sarai kañumuntañ äbätat yäk.

⁹ Ude iweränä Yawe täño añero unitä ñode iwetkuk; Gäk intäjukun webeka äneñi kuñkañ mani kañ burami yäk. ¹⁰ Nadätan? Näkä täñpewa gäkño äbekaye orañkaye bumta, ämatä daninañi nämo ude api ahäneñ yäk. ¹¹ Ude yäñpäñ Yawe täño añero unitä ñode iwetgän täñkuk;

Nadätan? Gäk nanak kok itan. Nanak ämani u bāyañpäñä wäpi Ismael kañ iwet, Yawetä konäm butewaki täñjiri nadäñkuko unita yäk.

¹² Tägañpäñ tom ägwäri udewani api irek yäk.

Nanaka uwä ämata iwan täñ yämiñirän ämatä udegän api täñ imineñ.

Noriye kuduptagänta iwan täñ yämiñtäñ api kuñarek yäk.

¹³ Ude iwetkuko unita Haga bänepitä ñode nadäñkuk; Nabäñpäñ-nadäwani unitä kwawak ahäñ namiñirän karo unita Yawe täño wäpi ñode iwetat; Gäk Yawe nabäñpäñ-nadäwani u yäk. ¹⁴ Mebäri unita ume terak itkuko u wäpi ñode yäk täkañ; Irit mähemi nabäñpäñ-nadäwani unitäño ume dapuri. Ume u Kades yotpärare, Beret yotpärare bämopiken pen itak.

¹⁵ * Eruk, kadäni täreñirän Hagatä Abramta nanak kubä bāyañ imiñkuk. Bāyawänä Abramtä nanak wäpi Ismael yäñ iwetkuk. ¹⁶ Täñpakañ Abram täño obañ 86 täreñirän Hagatä nanaki Ismael bāyañ imiñkuk.

* 16:15: Gal 4:22

17

Anututä Abramkät topmäk-topmäk täjkuko unitäno kudän

¹ Abramtä täno obaŋ 99 täreŋirän Yawetä ahän imiŋpäŋ no de iwetkuk; Näk Anutu kehäromi mähe mi yäk. Gäk gämotnaken itkaŋ siwonigän kuŋat täyi yäk. ² Täŋiri näkä gäkkät topmäk-topmäk taŋpäŋ äbotkaye mäyap api pewa ahän gamineŋ.

³ Ude iweränä Abramtä iŋami kome terak yäpän äpmonpöpäŋ parirän Anututä iwetkuk; ⁴ Nadätan? Näk gäkkät topmäk-topmäk täyat uwä no deta; Gäk äma äbori äbori unitäno nani api täŋpen. ⁵ * Täŋkaŋ wäpka Abram uwä wari nämo api gäweret. Nämo, gäk äma äbori äbori unitäno nani yän nadän gamiŋira kuŋarayän täno unita wäpka Abraham api gäweret yäk. ⁶ Täŋkaŋ näkä täŋpewa nanakaye mäyapinik api ahäneŋ. Ahänpänjä ätutäwä intäjukun äma irit piä api täneŋ. Nanakaye mäyap ahänayän täno unitä äbori äbori kome ni kome ni api it yäpmän kuneŋ. ⁷ * Topmäk-topmäk gäkkät täyat no nitä gäk ba nanakayetä äbotkentä äbekiye oraniyeken tärek-täreki nämo, api pat yäpmän kwek. Täŋirän nähä gäka ba äbekaye oraŋkaye kämi-kämi ahänayän täŋkaŋ unitäno Anutu api iret yäk. ⁸ * Apiŋo Kenan komeken itan no wä äbani ude itan upänkaŋ kome no gäk ba äbekaye oraŋkaye kämi-kämi ahänayän täkaŋ unitä mähe mi tärek-täreki nämo täneŋta api taniŋ kirewet. Täŋpäŋ äbotkaye unitäno Anutu api iret yäk.

* 17:5: Rom 4:17 * 17:7: Luk 1:55 * 17:8: Apos 7:5

⁹ Ude iwetpäñ Anututä Abraham ñode iwetgän täñkuk; Gähäwä topmäk-topmäk gäkkät täyat unitäño käderi iwat yäpmäñ kañ kuñat. Täñiri äbekaye orañkaye kämi ahänayäñ täkañ u udegän kañ iwat täñput. ¹⁰⁻¹³ * Topmäk-topmäkna täño kudän ñode; Nanak ämani ahäñpäñ kepma 8 ude tärenjirän gupi moräk madäñ yämik täneñ. Nanak ämani kuduptagän apiñotä kämi ahänayäñ täño uwä udegän kañ täk täñput. Inä ude tänayäñ täño uwä näkä gäkkät topmäk-topmäk unitäño kudän ude api irek. Täñpäkañ nanakayetagän nämo yäyat. Gäkño piä ämakaye täño nanak ba kome kubäken nanik monenpäñ suwawani unitäño nanakiye udegän gupi moräk madäñ yämineñ. Täñkañ topmäk-topmäk näkä inkät täyat uwä tärek-täreki nämo api it yäpmäñ ärowek. ¹⁴ Täñpäkañ äma kubä gupi moräk nämo madäweko uwä äma uwä äboriken nanik iwat kirewäkañ inigän api kuñarek, äma uwä näkño topmäk-topmäk yäpmäñ däknewayäñ täko unita.

¹⁵ Ude yäñpäñ Anututä Abraham äneñi kubä ñode iwetgän täñkuk; Webeka Saraita gäwera; U wäpi Sarai yäñ nämo api iweren. Nämo, Sara yäñ kañ iwet. ¹⁶ Bureni-inik, näkä iron täñ imiñira Saratä koki itpäñ nanak kubä api bäyañ gamek. Saraken nanik äma äbori äbori api ahäneñ. Ba uken nanikgän ätu uwä äbot täño intäjukun äma api ahäñ yäpmäñ kunen.

¹⁷ Anututä ude iweränä Abraham kome terak injami yäpän äpmonpäpän patkañ äräpi nadäñpäñ ñode nadäñkuk; Wära! Äma kubä obañ 100 tärewani

* **17:10-13:** Apos 7:8; Rom 4:11

näk udewanitä nanak kubä täga pewän ahäwek? Ba webena Sara obañ 90 tärewänkañ nanak kubä täga bäyawek? Nämoinik! ¹⁸ Ude nadäñpäñ Anutu iwetkuk; Nanakna Ismael bian bäyañkuro unitä gäkño iron terak täga itnañi nämo?

¹⁹ Yäwänä Anututä iwetkuk; Ude upäñkañ we-beka Saratä nanak kubä bäyañ gamänkañ wäpi Aisak yäñ kañ iwet. Ahäñpäñ tägawänkañ ukät topmäk-topmäkna api täñpet. Täñpäñ äboriyekät udegän, topmäk-topmäk uwä tärek-täreki nämo api it yäpmäñ kwet. ²⁰ Täñ Ismaelta yäno u nadäñ gamiñpäñ iron täñ imiñpewa äboriye mäyap api ahäñ imineñ. Täñpäñ nanakiye 12tä wäpi biñam ikek itkañ yabäñ yawat piä api täneñ. Täñkañ näkä täñkentäñ imiñira nanaki ahäñ yäpmäñ kuñtäko äbot tañi kubä api täñpek. ²¹ Upäñkañ Ismael ukät topmäk-topmäkna nämo api täñpet. Nanaka Aisak ukät uyaku api täñpet. Täñkañ nanak uwä Saratä obañ kubä gunonita api bäyañ gamek yäk. ²² Eruk, Anutu Abrahamkät man yäñtäreñpäñ Abraham teñpen äronkuk.

²³ Teñpen äronkuko kepma ugän Abrahamtä Anutu täño man buramiñpäñ nanaki Ismael gupi moräk madäñ imiñkuk. Nanaki Ismaelkät piä ämaniye inikät irani ba kubäken nanik suwawani u ämani kudup gupi moräk madäñ yämiñkuk. ²⁴ Täñpäkañ Abraham ini uwä obañ 99 tärewänkañ gupi moräk madäñ imiñkuñ. ²⁵ Täñ nanaki Ismael uwä obañ 13 täreñirän nanitä gupi moräk madäñ imiñkuk. ²⁶ Bureni, kepma ugän, Abrahamkät nanaki Ismael gupi moräk madäñ yämiñkuñ. ²⁷ Täñkañ Abraham täño piä ämaniye, ini ugän

bäyawani ba kome kubäken nanik monenpäñ suwawani u imaka, kuduptagän gupi moräk madäñ yämiñkuñ.

18

Anututä Abraham ahäj imiñkuk

¹ Kadäni uken Abrahamtä päya, äma kubä wäpi Mamre unitä piwani u dubiniken it täñkukonik. Täñpäñ kadäni kubä, kepma bämopiken Abraham yottaba yäman mañit irirän Yawetä ahäj imiñkuk.

² * Abraham mañit ittängän ijiwän kwäpäñ yabäñkuk; Äma yaräkubä inamiken käron wädäñ irirä. Yabäñpäñ dubiniken bäräñeñ kuñkañ orañ yämikta gwäjiñ äpmonpäñ yäwetkuk; ³ Ärowaninaye, in näka täga nadäñ naminpäñä piä ämajin näk, nämo närepmitten yäk. ⁴ Näkä yäñpewa ume yäpmäñ äbäpäñ kuroñjin ärutkañ päya ño äyuñken itpäñ-nadäk täkot. ⁵ Täñjirä ketem ätu tama nañ täpäneñkañ kuna yäñpäñä kukot yäk. Näkä yotken äbäño unita nadäñ naminjirä ude täñkentäñ tama! Yäwänä iwetkuñ; Täga, yäyan ude täyi yäk.

⁶ Täga yäñ iweräkañ Abrahamtä yot gänañ äro webeni Sara iwetkuk; Eruk, plaua ätu bumik gwetkañ awähutpäñ käräga säkgämän ätu bäräñeñ ijiñ yämisi yäk. ⁷ Iwetpäñä Abraham bäräñeñ päñku bulimakau nanaki säkgämän kubä yäpmäñ päñku piä ämani kubäta imänkañ bäräñek madäñpäñ ijiñkuk. ⁸ Täñjirän bulimakau nonoñ umeni ba gakñikät bulimakau madäñpäñ ijiko u penta yäpmäñ päbä yämiñkuk. Yämän nañ irirä iniwä päya äyuñken käron wädäñ itkuk.

* 18:2: Hib 13:2

⁹ Käroŋ wädäŋirän iwet yabäŋkuŋ; Webeka Sara de? Yäwäwä yäwetkuk; Yot gänaŋ itak yäk. ¹⁰ * Yäŋirän Yawetä iwetkuk; Apiŋo kadäni itkamäŋ ŋodeken obaŋ kubä gunonita näk äneŋi api äbet. Äneŋi äbäŋira Saratä nanak kubä api bäyawek yäk. Täŋpäkaŋ Sara äma itkuŋo u mädeniken yot yämaken itkaŋ man yäŋkuŋo u nadäŋkuk. ¹¹ Abraham kenta Sara uwä tägawaniinik täŋkumän. Täŋpäŋ Saratä nanak bäyanaŋi nämo täŋkuk. ¹² * Unita Saratä ŋode nadäŋpäŋ mägayäŋkuk; Näk gupna tepmom ikek. Äpna u imaka, tägawanigän unita bok patpäŋ jide täŋpäŋ gäripi nadäwet?

¹³ Sara ude nadäŋirän Yawetä Abraham ŋode iwet yabäŋkuk; Sara imata näk webe pähap täyat ŋopäŋ nanak täga nämo bäyawet yäŋ nadäŋkaŋ mägayätäk? ¹⁴ * Yawetä imaka u ba u kubä täŋpayäŋä täga nämo täŋpän waneŋ. Nämoink! Obaŋ kubä gunonita, kadäni gäweraro udeken äneŋi äbäŋira Sara nanak api bäyawek. ¹⁵ Yawetä ude yäŋirän Sara umuntaŋpäŋ äwo yäŋpäŋ yäŋkuk; Näk nämo mägayät yäk. Yäwänä iwetkuk; Mägayänopäŋ jop yäyan yäk.

Abrahamtä Sodom yotpärareta Anutuken konäm butewaki täŋkuk

¹⁶ Äma yaräkubä Abrahamkät itkuŋo u akumaŋ kuna yäŋkaŋ Sodom yotpärare etä päpmo kaŋkuŋ. Täŋirä Abrahamtä kädet miŋin yepmaŋpa kut yäŋkaŋ bok kuŋkuŋ. ¹⁷ Kuŋkaŋ Yawe nadäk-nadäki-ken ŋode nadäŋkuk; Jide täkta nadätat uwä Abrahamta käbop nämo peŋ imet. ¹⁸ Nadäŋ

* **18:10:** Rom 9:9 * **18:12:** 1Pi 3:6 * **18:14:** Luk 1:37

imiñira Abraham täño oraniyetä bureni-inik äbot tañi ba kehäromi nitek api täneñ. U wäpi terak täñkentäñ yämiñpewa ämawebe kuduptagän uken-uken nanik iron pähap api ahän yämineñ. ¹⁹ Abrahamtä nanakiye ba oraniye äbekiye näkño kädet yäwoñärenpewän näkño man buramiñpäñ kuñat-kuñat siwoñi iwatpäñ täneñta unita näk Abraham näkñata yäpmäñ daniñkut. Ude täñirä näk Yawetä imaka Abrahamta biñam yänkehärom tañpäñ iwetkuro unitäño bureni näk täga api pewa ahän imineñ yäk.

²⁰⁻²¹ Ude nadäñpäñ Yawetä Abraham iwetkuk; Sodom Gomora yotpärareken nanik täño irit kuñatkuñari wakiinik täñpewä jukunaken yänkuruk-kuruk bumta ahätak unita yabäñpäñ-nadäktä kwa yäk. Yänkuruk-kuruk nadätat uwä bureni ba jop käwep yäk.

²² Täñpäñ äma yarä u Abraham tenpeñ Sodom käda kuñkumänopäñ Abraham Yawekät itkumän. ²³⁻²⁴ Ittäñgän Abrahamtä Yawe iñamiken kuñpäñ butewaki man ñode iwetkuk; Bureni? Gäk äma waki ba äma siwoñi bok api däpmäñ paoren? Ñode täga nämo täñpen? Ämawebe siwoñi kuñarani 50 ude itneño uwä yotpärare kudup täñpi wanentawä. Äma siwoñi kuñarani 50 unita yäñpäñ päke u täga nämo yabän korewen? ²⁵ Ämawebe siwoñi bok waki täñpani bok däpayäñ täno uwä imaka tänañi nämopäñ täñpen. Gäkño mebärika nadätat. Gäkä äma waki täñpani ba äma siwoñi kuñarani yäpmäñ daniñpäñ kudän siwoñi täk täyan unita äma täga ba waki bok u däpnañi nämo yäk.

²⁶ Yäwänä Yawetä iwetkuk; Sodom ämawebe

siwoŋi kuŋarani 50 ude yabänpäŋä unita yänpäŋ ämawebe kudup api yepmaŋpet yäk. ²⁷⁻²⁸ Yäwänä Abrahamtä iwetkuk; O Ekäni, gäk ärowani. Näk äma äpani upäŋkaŋ näk nämo mäyäk taŋkaŋ äneŋi gäwetat. Näk 50ta yäropäŋ siwoŋi äma 45 ude itneŋowä gäk täga yepmaŋpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoŋi 45 ude yabänpäŋä yotpärare u nämo yäpa waneŋ. ²⁹ Ude yäwänä Abrahamtä äneŋi iwetgän täŋkuk; Ämawebe 40gän ude yabänpäŋ däpen ba? Yäwänä iwetkuk; Eruk ämawebe 40 unita yänpäŋ kudup yabä kätäwet yäk. ³⁰ Iweränä Abrahamtä yäŋkuk; O Ekäni äneŋi gäwetat unita nämo nebewen! Ämawebe siwoŋi kuŋarani 30gän ude iräwä jide api täŋpen? Api däpen ba nämo api däpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoŋi kuŋarani 30 unita yänpäŋ nämo api däpet yäk.

³¹ Yäwänä äneŋi Abrahamtä iwetgän täŋkuk; O Ekäni, näk nämo mäyäk taŋkaŋ äneŋi gäwetat. Ämawebe siwoŋi 20gän itneŋo uwä däpen ba nämo däpen? Yäwänä Ekänitä iwetkuk; Ämawebe 20 ude itneŋo unita yänpäŋ kudup yepmaŋpet yäk.

³² Ude yäwänä Abrahamtä yäŋkuk; O Ekäni, nämo nebewen! Kubäkät yäwayäŋ; E, ämawebe 10gän iräwä jide täŋpen? Yäwänä Ekänitä yäŋkuk; Ämawebe siwoŋi kuŋarani 10 ude iräwä yotpärare u nanik kuduŋtagän api yabäŋ korewet yäk.

³³ Eruk Yawetä Abrahamkät ude yäwän tärewän kuŋirän Abraham äneŋi äyänuŋtäŋ yotken kuŋkuk.

Sodom naniktä wakiwaki täk täjkuŋo unitäŋo manbijam

¹ Eruk bipäda ugän Lottä Sodom yotpärare täŋo kädet moräkiken irirän aŋero yarä ukeŋo ahäj imiŋkumän. Ahäj imiŋirän yabäŋpäŋ päŋku iŋami yäpän äpmonpäpän yäniŋ oretkuk. Yäniŋ orepän yäŋkuk; ² Ärowaninayat, näkä yotken äbäŋirän täŋkentäj tama! Näk kuroŋjek ärutpäŋ bipani ŋo itpän pätna yänewänkaŋ kaŋ kun yäk. Ude yäwänä iwetkumän; Nämo, yotpärare täŋo käbeyä bägupken jop pätdayän yäk.

³ Jop uken pätdayän yäwänä man kehäromigän yäŋtäyon Lottä yotken kuŋkuŋ. Kuŋpäŋ yot gänaŋ äro irirän Lottä käräga yiskät nämo awähurani u ba ketem tägatäga ätukät ijin yämän naŋkuŋ. ⁴ Naŋkaŋ däpmon pätnayän täjirä Sodom nanik äma ekäni gubaŋi päke u kudup Lot täŋo yot u it äyäjutkuŋ. ⁵ It äyäjutpäŋ Lot gera täŋpäŋ iwetkuŋ; Äma yarä gäkken äbämäno ukeŋo de itkamän? Äma yarä u yäŋ-yäkŋat yäpmän ninken äbi yäk. Yarä u yäpmän ninken äbikaŋ yäjitna yän nadäkamän yäk.

⁶ Ude yäwäwä man yäna yänkaŋ Lot yäman äpmonpäŋ yäma ukät yäwatkuŋ. ⁷ Yäma ukät yäwatpäŋ yäwetkuk; O notnaye, wakiwaki tänayän nadäkaŋ u nämo täneŋ yäk. ⁸ Nämo, näk äpetnayat gubaŋi yarä ŋo ämakät nämo pärani unita yarä u yäpmän äbä tamakaŋ ukät jide tänayän nadäkaŋ uwä täkot yäk. Täŋ äma yarä ban naniktä näkken äbumäno uwä näkä watäni it yämifat unita waki täŋ yämineŋo!

⁹ Ude yäwänä iwetkuŋ; Kewen nimi! Gäk kome mähem nämo unita kädet udewanita gäkä man

täga nämo niweren yäk. Nadätan? Yarä unita täñ yäminayäñ takamäñ uwä irepmitpäñ gäka waki-inikinik api täñ gamine! yäk. Ude yänpäñ Lot pimiñ iwat-pewä kwänpäñ yäma däpmäñ eränayäñ täñkuñ.

¹⁰ Täñirä äma yarä yot gänañ itkumäno u bäräñen päbä yäma dätpäñ Lot kerigän initkan wädäñ yäpmäñ yot gänañ ärowänkan yäma ukätkumän. ¹¹ * Täñpäñ äma yarä unitä täñpewän äma yäman itkuño uwä dapuri bipmäñ utkuñ, äma ekäni bok, gubañi bok. Dapuri bipmäñ uräpäñ yämata puñ ijinñkuñ.

Lotkät äboriye Sodom yotpärare penpen kuñkuñ

¹² Eruk äma yarä unitä Lot iwetkumän; Gäk nanakaye äpetkaye yepmanñkaye ba nägät moräkaye ätu yotpärare ñoken iräwä kuduhtagän yäwetpäñ yämagurikan yotpärare ño penpen kut yäk. ¹³ Nek yotpärare ño däpmäñ moredayäñ nadäkamak. Yotpärare ñonitäño waki mebäri mebäritä yäñkuruk-kuruk pähap ude Yawe jukuniken äpmonñkuko unita pen niwet-pewän yotpärare ño däpmäñ morekta äbumäk yäk.

¹⁴ Lottä man iwetkumäno u nadänpäñ päñku yepmaniyat, äperiyatta iwoyāwani u yäwetkuk; Oi, bäräñen! Yawetä kome ño däpmäñ morewayäñ täyak yäk. Yäweränkan Lot jop yäñnikñatak yäñ nadäñkan mani nämo buramiñkumän.

¹⁵ Eruk yäñewänä tamimanñ bipani añero yarä ukenonitä Lot pen iwetkumän; Bäräñen bäräñen! yäk. Webeka ba äpetkayat ño yäñ-yäññat yäpmäñ ku yäk. Ude täñpayäñ täno uyaku inä yotpärare ñokät bok nämo paotnayäñ yäk.

* 19:11: 2Kin 6:18

16-17 * Tänpäkaᅇ Lot kwikinik kwikinik täᅇjirän Yawetä butewaki nadäᅇ yämiᅇpāᅇ aᅇero ukeᅇo yäwet-pewän nädamiᅇi-nani kerigän yepmäᅇitpāᅇ yāᅇ-yākᅇat yäpmāᅇ yotpārare gägāniken kuᅇpāᅇ aᅇero kubätä yäwetkuk; Bärāᅇekinik kukot! Äyāᅇutpāᅇ ijik ba awaᅇ uken itpāᅇ-nadäk nämo täneᅇ. Bärāᅇeᅇ kumaᅇ pom uduken kaᅇ kut. Uyaku nämo api kumneᅇ yäk.

18 Ude iweränä Lottä yāᅇkuk; Ärowanina, ude nämo! yäk. Ude täga nämo täᅇpet. 19 Gäk iron taᅇi täᅇpāᅇ oraᅇ namiᅇjirän nämo kumaro upāᅇkaᅇ pom udu baninik itkaᅇ unita waki ahāwayāᅇ täyak unita pom uken nämo ahāᅇkaᅇ bāmopiken paoret yäk. 20 Yotpārare täpuri udu ka! U täpuri, ei yāᅇ? U uyaku tuän bumik yäk. Uken nepmaᅇpi yäpmāᅇ kwayāᅇ täro uyaku nämo paoret yäk.

21-22 Ude yāwänä iwetkuk; Eruk yāyan unita täga nadätat yäk. Yotpārare gākä yāyan u nämo däpayāᅇ upāᅇkaᅇ bärāᅇeᅇ metāᅇpeᅇ kut yäk. Yotpārare uken ahāwikaᅇ uyaku kome ᅇo täga täᅇpa wanayāᅇ yäk.

(Yotpārare u Lottä täpuri yāᅇ yāᅇkuko unita wāpi Soa yāᅇ yäk täkaᅇ. Soa u nininken man terak täpuri.)

23 Kuᅇtäyon edap dapuri äbāᅇjirän Lot yotpārare täpuri Soa uken ahāᅇkuk. 24-25 * Ahāᅇjirän Yawetä täᅇpewän iwän kädäkut mebet ikek Sodom Gomora yotpārare terak äpuk. Iwän kädäkut mebet ikek äpuko u Sodom Gomora nanik ba awaᅇ pähap uken nanik ämawebe ba ketem imaka imaka u kudup

* 19:16-17: 2Pi 2:7 * 19:24-25: Mat 10:15, 11:23-24; Luk 10:12, 17:29; 2Pi 2:6; Jud 7

ijij morenkuk. ²⁶* Täñirän Lot webeni kuñtäñgän äneñi äyänutpäñ Sodom yotpärare kañpäñä bewe äworeñkuk.

²⁷⁻²⁸ Täñpäkañ patkuko kome yäñe-yäñeta Abraham akumañ kumañ päñku kome bian Anutu inamiken itkukken uken ahäñkuk. Päñku ahäñpäñ kañkuk; Sodom Gomora ba kome awañ pähap uwä gupe kädäp mebet ikek bumik akuñirän.

²⁹ Yawetä Sodom Gomora awañ pähap Lottä iraniken u nanik kudup däpmäñ moreñkuko upäñkañ Abrahamta nadäñpäñ Lot uken nanik imagut yäpmäñ kuñkuk.

Lot kenta äperiyat täño manbiñam

³⁰ Täñpäñ Lot u Soa yotpärare täpuri uken itta umuntañpäñ äperiyat yäwän yäpmäñ pomken kuñkañ mobä käwut kubäken it täñkuñonik. ³¹⁻³² Eruk kadäni kubäken Lot äperi mokitä wenäni iwetkuk; E, nek täño nannek tagawani täyak yäk. Täñirän ämawebe komeni komenitä täk täkañ ude äma nek yäpmäñpäñ nektä nanak bäyakta nämoinik itkañ unita wain mujipi täño ume täkätpäñ nanta imida nañpäñ täñguñ tawänpäñ ukät patkañ nanak kok ikek kañ itda. Ude täñitda nan täño nägät moräk api it yäpmäñ ärowek yäk.

³³ Eruk bipani ugän wain ume imän nañpäñ täñguñ takinik täñpäñ nämö nadäñirän äperi moki nanikätkat patkumän.

³⁴ Täñpäñ äneñi patkuño yäñewänkañ mokitä wenäni iwetkuk. Näkkät uku kwep bipani päramäko u yäk. Unita apiño äneñi wain ume imida nañirän gäkkät bipani kañ parun yäk. Ude

* 19:26: Luk 17:32

tänpäj uyaku nek bok nannektä nanak kaŋ nimän yäk. ³⁵ Eruk bipani ugän nanita wain ume imän nanpäj tängun takinik tänpäj nämo nadänjirän äperi wenänikät patkumän.

³⁶ Tänpäj Lot äperiyat nanikät ude tänpäj nanak kok itkumän. ³⁷ Ittängän mokitä nanak ämani bäyaŋpäŋ wäpi Moap yäj iwetkuk. Apiŋo Moap äbot itkaŋ uwä Moap, Lot äperi mokitä bäyaŋkuko u täŋo orani pähap. ³⁸ Tänpäkaŋ wenänitä udegän nanak ämani bäyaŋpäŋ wäpi Benami yäj iwetkuk. Apiŋo Amon äbot itkaŋ uwä Benami, Lot äperi wenänitä bäyaŋkuko u täŋo orani pähap.

20

Abraham kenta Abimelek täŋo manbijam

¹ Abrahamtä Mamre kome peŋpeŋ kome taŋi kubä wäpi Negev uken kuŋkuk. Negev kome u Kades Su kome bämopiken uken. Tänpäj Abrahamtä yotpärare kubä wäpi Gera uken itkuk. ² * Itkaŋ webeni Sarata u wanotna yäj yäŋkuk. Biŋam u nadänpäj Gera yotpärare täŋo intäjukun äma Abimelektä yäŋpewän Sara yäjikŋat yäpmäj päŋku imä webenita yäpuk.

³ Tänpänkaŋ bipani kubäken Anututä Abimelek dämpmonken ahäj imiŋpäŋ iwetkuk; Gäk webe ŋo äpi nikekpäj gäkŋata yäpuno unita kumbayäj yäk. ⁴ Ude iweränä Abimelektä iwetkuk; Näk Sarakät bok nämo päramäk. Ekänina, näk äma siwoŋi! Unita näkkät äbotnayekät nämo nidäpen yäk. ⁵ Abrahamtä ini-tägän wanotna yäj yänjirän webeni Saratä Abrahamta udegän wanotna yäj yäŋkuk yäk. Näk

* 20:2: Stt 12:13, 26:7

bänep siwoņina terak täņkuro unita näkken waki kubä nämo pätak yäk.

⁶ Yäweränä Yawetä iwetkuk; Bänep siwoņi terak täņkuno u bureni nadätat. Unita webe u iņirenta бага peņ gamiņpāņ täņkentāņ gamiņira waki kubä nämo täņkun yäk. ⁷ Eruk, gäk webe u äpiken iniņkire. Abraham uwä profet kubä unita gäka yāņpāņ näkken yāņapiņirān gäk nämo api kumben. Täņ webeni nämo imayāņ täno uwä gäk ba äbotkaye bureni-inik api kumāņ moreneņ.

⁸ Eruk patkuņo kome api yāņeņirān Abimelek akuņpāņ piä ämaniye änok yepmaņpāņ man dāpmonken nadāņkuko u yäwerirān umun pähap nadāņkuņ. ⁹ Ude täņkaņ Abimelektä Abraham yāņpewān äbänkaņ ñode iwet yabāņkuk; Gäk jide täņ nimiņkun? Näk waki kubä jide täņ gamiņkutta kowata komi näk ba äbotnaye terak peņ nimiņkun? Ude uwä nämo tänaņipāņ täņkun yäk. ¹⁰ Gäk jide nadāņpāņ ude uwä täņkun?

¹¹ Ude yāwänä Abrahamtä iwetkuk; Kome ño naniktä Anutu nämoinik oraņ imik täkaņ unita webena yāņ yāwawä api nutneņ yāņ nadāņpāņ ude täņkut yäk. ¹² Etāņ, u bureni wanotna yäk. U nannek kubägān upāņkaņ meņnek inigān inigān. Upāņkaņ webenata yäput yäk.

¹³ Täņpākaņ Anututä näwet-pewān nana täņo yotpārare peņpāņ kome kudupiken äba yāņpāņ Sara iwetkut; Kome uken ba uken kuņpāņä nadāņ namikinik täņpāņä ño wanotna yāņ kaņ yāwet tä yāņ iwetkut. ¹⁴ Ude iwerirān Abimelektä sipsip, bulimakau ba piä ämawebe yäpmaņpāņ Abrahamta biņam iniņ kireņkuk. Täņpāņ webeni Sara bok

iniñ kireñkuk. ¹⁵ Iniñ kireñpäñ Abraham iwetkuk; Nadätan! Injamkaken komena pat kuyak ño gäk uken ba uken ira yäñpäñä täga api iren yäk.

¹⁶ Ude yäñpäñä Sara ñode iwetkuk; Äbotkayetä nadäñ gamiñirä mäyäk nadäweno ujeta ba gabäñpäñ gäk webe siwoñi yäñ nadäñ gamineñta wanotka Abrahamta siliwa moneñ 1,000 ude imitat yäk.

¹⁷⁻¹⁸ Täñpäkañ Abimelektä Sara webenita yäpuko kadäni uken Anututä Sarata yäñpäñ Abimelek webeni ba piä webeniye nanak nämo bäyakta kädet täñpipiñ yämiñkuk. Äruñ itneñta nadäñ yämiñkuko uwä Abrahamtä Sara äneñi yäpmäñpäñ Anutuken yäñapiñirän nanak bäyakta kädet äneñi peñ yämiñkuk.

21

Aisak ahäñkuk

¹⁻² * Kadäni uken Yawetä ini bian yäñkehäromtak man yäñkuko uterakgän Sarata iron täñ imiñirän nanak itpäñ Abraham tägawani täñirän nanak bäyañ imiñkuk. Anututä kadäni uken api bäyawen yäñ bian yäñkehärom tañkuko kadäni ukengän bäyañkuk. ³ Täñpäkañ nanak Saratä bäyañ imiñkuko u Abrahamtä wäpi Aisak iwetkuk. ⁴ * Aisak ahäñpäñ kepma 8 täreñirän Abraham u Anututä man iwetkuko u iwatpäñ Aisak u gupi moräk madäñ imiñkuk. ⁵ Täñpäkañ Abraham obañ 100 täreñirän nanaki Aisak u ahäñkuk. ⁶ Ahäñirän Saratä ñode yäñkuk; Anututä kädet täwit namiñkuko

* **21:1-2:** Hib 11:11 * **21:4:** Stt 17:12; Apos 7:8

unita bumta oretat yäk. Kubätä nadänpäjä bok api oretde. ⁷ Ude yänpäj yäkgän n̄ode täñkuk; Netätä Abraham Saratä nanak kubäta nonoñ api imek yäj iwerän? Täga nämo, upänkañ Abraham tägawaniinik täñjirän nanak kubä bäyañ imitat yäk.

Abrahamtä Ismael iwat kireñkuk

⁸ Eruk, nanak u tägañpäj nonoñ peñkuko kepma uken Abrahamtä äñnak-äñnak pähap täñkuk. ⁹⁻¹⁰ * Täñpäkañ kadäni kubäken nanak Isip webe Hagatä Abrahamta bäyañ imiñkuko u Aisakkät täñoret täñ irirän Saratä yabäñpäj Abraham iwetkuk; Gäk piä webe ukät nanaki bok yäwat kire! yäk. Piä webe u täño nanakikät nanakna Aisak, yarä unitä gäkño tuñum bok nämoinik api koredeñ yäk. Nanakna Aisak unitägän gäkño tuñum api korewek yäk.

¹¹ Saratä ude yäñjirän Abraham jägämi nadäñkuk, Ismael imaka, u unitäño nanakigän unita. ¹² * Jägämi nadäñjirän Anututä Abraham n̄ode iwetkuk; Nanaka ba piä webeka unita nadäwätäk nämo täñpen yäk. Saratä man gäwerako u burami yäk. U imata? Aisak täño nanakiye-tägän wäpka biñam u terak api pat yäpmäñ äroweko unita yäk. ¹³ Upänkañ näkä täñpewa piä webeka täño nanaki uterak äma äbot pähap kubä api ahäneñ. Ismael u gäkño nanagän unita api nadäñ imet yäk.

¹⁴ Eruk patkuko yäñeñjirän Abraham akuman ketemkät ume ehät täñtuñum täñpäj Haga täño piriken peñkañ nanaki iniñ kireñpäj yäwet-pewän kuñkumän. Kuñtäñgän Beseba kome äma nämo iraniken uken täñguñguñ täñtäñ kuñatkumän.

* **21:9-10:** Gal 4:29-30 * **21:12:** Rom 9:7; Hib 11:18

15-16 Kuŋattäkon umetä paorirän nanaki päya äyünken tewän irirän nanaki kaŋirän kumäkta bitnänpän inigän ban bumik päŋku itkuk. Päŋku itkaŋ butewaki nadänpän konäm kotkuk.

17 Täŋpakaŋ nanaki imaka, konäm korirän Anutu nadänjuk. Nadänjirän Anutu täŋo aŋero kunum gänaŋ itkaŋ Hagata gera ŋode yänjuk; Jide ahän gamänpäŋ kotan? Umuntäweno! Anututä nanaka pat itkaŋ kotak u nadätak yäk. 18 Akumaŋ päŋku nanaka yäpmän akunpäŋ iniŋ bitnä. Nadätan? Näkä täŋpewa nanak uterak äbot pähap api ahäneŋ yäk.

19 Täŋpäŋ Anututä nadän imänpäŋ dapun ijinpewän kwäpäŋ ume dapuri kubä kaŋjuk. Ude kaŋpäŋ päŋku ume ehät piwän tokŋewänkaŋ yäpmän päŋku nanaki towiŋjuk.

20 Täŋpakaŋ Anututä nanak u watäni irirän tägaŋjuk. Kome jopi uken it yäpmän kuŋpäŋ tom däpmäkta mebäri kudup nadänjuk. 21 Täŋkaŋ kome jopi wäpi Paran u irirän miŋitä Isip webe kubä yäpmänpäŋ imiŋjuk.

Abraham kenta Abimelek bänep kubägän täŋkumän

22 * Kadäni uken Abimelek ba komi ämaniye täŋo watä äma wäpi Fikol ukät päŋku Abraham iwetkumän; Imaka u ba u täk täyan uwä Anututä täŋkentän gamiŋirän täk täyan yäk. 23 Unita näk ba nanaknaye ba nanaknaye täŋo nanakiye jop kubä nämo yän-yäŋarenta apiŋo kome ŋokengän Anutu wäpi yänpäŋ yänkehäromtaŋ nimi yäk. Gäk kome mähe mi nämo itan unita näkä iron täŋ gamik täyat

* 21:22: Stt 26:26

udegän gäkä näka ba ämawebe ɲo nanikta iron täñ nimik täyi yäk. ²⁴ Ude iweränä Abrahamtä ɲode iwetkuk; Näwetan ude yänkehärom täyat yäk.

²⁵ Ude yänpän Abrahamtä Abimelek ɲode yänähänpän iwetkuk; Nadätan? Gäkɲo piä ämakayetä ume nakta awañ äneɲpani kubä niyomägatkuñ yäk. ²⁶ Iweränä Abimelektä

iwetkuk; Äma netä ude täñ gamiñkuño u näk nämo nadätat yäk. Bian man täpuri kubä nämo näweriri nadänkuropän apiñogän yäniri nadätat yäk. ²⁷ Ude iweränkañ Abrahamtä sipsip ba bulimakau mäyap Abimelektä buñät imänpän

bänep kubägän täñkumän. ²⁸ Tänpän Abrahamtä sipsip nanaki, webeni 7 ude yäpmän daniñpän inigän yepmanjuk. ²⁹ Yepmanjirän Abimelektä yabänpän yänjuk; Ima mebärita sipsip webeni 7 ɲo yäpmän danitan? ³⁰ Yänjirän iwetkuk; Näkä

ume awañ äneñkuro näkɲaken yän nadänpän sipsip webeni 7 gamitat ɲo yäpmänkañ bureni yän nadäwen yäk. ³¹ Tänpäkañ Abraham kenta Abimelek kome uken bänep kubägän täñkumäno unita kome u wäpi Beseba yän iwetkuñ.

³² Eruk bänep kubägän tänpän itkan Abimelekkät komi ämaniye täño watä äma Fikol ukät Filistia komeken äneñi kuñkumän. ³³ Kuñjirän Abrahamtä päya kubä Beseba komeken piñjuk. Tänpän ukengän Ekäni Yawe Tärektäreki Nämo u

iniñ oretkuk. ³⁴ Ude tänpän Abrahamtä Filistia kome uken kadäni käronji itkuk.

22

Abrahamken tänyabäk ahänjuk

1 * It yäpmäj kuñtängän Anututä Abraham iwet yabänjuk; Abraham! Yäwänä yänjuk; Ei! Näk ɲo yäk. 2 Yäwänä iwetkuk; Gäk nanaka kubägän, gäripi nadänpäj orañ imik täyan u imagut yäpmäj Moria komeken ku. Kuñpäj pom kubä gäwoñärewapäj uken Aisak utpäj ärawata kañ ijin nam yäk. 3 Eruk patkuko kome ket nämo yäñeñirän Abrahamtä akuñpäj doñkini kädet kukta ket utkuk. Täñpäjä Aisakkät piä ämani yarä yämagurän yäpmäj kuñkuñ. Ärawa ijikta kädäp duñpäj däkänjukko u imaka yäpmänpäj Anututä kome iwetkukken ukäda kuñkuñ. 4 Kuñtäko kepma yaräkubä täreñirän kome yänjukko bankentä kañjuk. 5 U kañpäj piä ämaniyat yäwetkuk; Ek ɲo doñki watäni irirän Aisakkät nek udu päñku Anutu iniñ oretkañ ämdayäj yäk.

6 Ude yänpäj Abrahamtä kädäp Aisakta imän yäpänkañ kädäp moräkkät mujuk imaka bok yäpmänkañ kuñkumän. 7 Kuñtängän Aisaktä nan yäj iweränä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, ima? Ude yäwänä Aisaktä iwetkuk; Nan, kädäp moräk ba kädäp yäpmänkamäk ɲo. Täñkañ ärawa täkta tom de? 8 Yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, Anututä ini-tägän tom ärawa täkta biñam pewän ahäwayäj yäk. Ude iweränkañ kuñkumän.

9 * Kuñtängän Abraham Anututä kome yänjukken ahänpäj mobä bukä kubä täñpäj kädäp uterak peñjuk. Kädäp peñpäjä Aisak injipäj pädä täñkañ kädäp-bukä mobä bukä terak peñjukko u terak punin teñjuk. 10-11 Punin teñpäj mujuk yäpmäj akuñpäj nanaki urayäj täñirän Yawe

* 22:1: Hib 11:17-19 * 22:9: Jem 2:21

täño aņero kunum gānaņ itkaņ gera yāņpāņ iwetkuk; Abraham! Abraham! yāņ yāņirān Abrahamtä yāņkuk; Ei, nāk ņo yāk. ¹² Yāwānā aņerotā iwetkuk; Nanaka ņo u ba u tāņ imeno! Gāk nanaka kubāgāninik nāka namikta nāmo iyap taņiri gabāņpāņ gāk Anutu u umuri yāņ nadāņpāņ oraņ namiņpāņ kuņat tāyan yāņ nadātat yāk. ¹³ Ude iwerirān Abrahamtä dapun ijiwān kwāpāņ kaņkuk; Sipsip āmani kubā yen obättā joņanigān wabiwānkaņ irirān kaņkuk. Irirān kaņpāņ pāņku sipsip u yāpmāņpāņ nanaki komenita Anututa ārawa tāņ ima yāņpāņ ijiņ imiņkuk. ¹⁴ Tāņpākaņ Abrahamtä kome u wāpi Yawetā Api Tāņkentāņ Namek yāņ iwetkuk. Unita apiņo Yawe iniken pomi terak api tāņkentāņ nimek yāņ pen yāk tākaņ.

¹⁵⁻¹⁷ * Tāņpākaņ Yawe tāño aņerotā Abrahamta gera āneņi yāņkuk. Yawe nākā ņode yāyat yāk. Gāk nanaka kubāgān nāmo iyap tano unita tāņkentāņ gamiņpewa kunum terak guk māyapinik itkaņ ude, ba gwāgu gāgāniken mobā jiraņ ude oraņkayetā api ahāneņ. Tāņkaņ oraņkayetā iwan tāño yotpārare inita api koreneņ yāk. ¹⁸ * Ba oraņkaye terak nākā nadāņ yāmiņpewa āma ābot uken-uken nanik kuduptagāntā iron pāhap api yāpneņ yāk. U imata, gāk nākņo man buramik tāyan unita. Man yāyat ņo Yawe nākņa wāpna terak yāņkehārom tāyat yāk.

¹⁹ Ude tāņpāņ Aisak yanani āneņi pāņku piā āmaniyat yāmagurānkaņ Beseba komeken penta kuņkuņ. Tāņpākaņ Abraham kome uken pen it yāpmāņ kuņkuk.

* ^{22:15-17}: Hib 6:13-14; Hib 11:12 * ^{22:18}: Apos 3:25

20-23 It yäpmäj kuñtäyon kadäni kubäken Abraham manbiñam ñode iwetkuñ; Monäka Naho unitäño webeni Milkatä nanaki ñode bäyañ imiñkuk; Usi intäjukun, eruk mäden Busi, Kemuel (u Aram täño nani), Keset, Haso, Pildas, Jitlap, Betuel yäk. Täñpäkañ Betueltä Rebeka bäyañkuk. ²⁴ Täñ Naho täño webeni kubäwä wäpi Reumatä nanak ätu bäyañkuko wäpiwä ñode; Teba, Gaham, Tahas, Maka.

23

Abrahamtä äma kumbani änekta kome suwañkuk

¹ Täñpäkañ Sara obañ 127 tärewänkañ kumbuk. ² Yotpärare Hebron, Kenan komeken kumbuk. Kumäñjirän Abrahamtä päñku konäm butewaki täñ imiñkuk. ³ Abraham konäm kottängän eruk aku-manñ Hit äboriyetä itkuñken u kuñpäñ yäwetkuk; ⁴ * Näk kome mähem nämo, äma äbanitä in bämojjinken it täyat unita in webena kumbuko u änekta kome kubä näwoñärewäkañ moneñ tamayäñ yäk.

⁵⁻⁶ Yäwerirän Hit ämatä iwetkuñ; Ärowaninin, juku peñiri gäweritna nadä; Nin gäka äma ekäni pähap yäñ nadäñ gamik täkamäj unita nintäño äma kumbani änekta awañ äneñpani kubä kawi gärip tawänä upäñ täga gamine yäk. Ninken nanik kubätä iyap tänañi nämo yäk. Uken ba uken ba webeka kumbuko u täga api äneñpen yäk. ⁷ Yäjirä Abrahamtä Hit äma gwäjiñ äpmonñ yämiñpäñ yäwetkuk; ⁸⁻⁹ Intä webena komejinken äneñpetta bureni nadäñ namiñpäñä ñode täñ namikot; Mobä awañ wäpi Makpela upäñ yäpayäñ nadätat unita kome

* 23:4: Hib 11:9,13; Apos 7:16

u mähemi näka biŋam iwerirä naniŋ kirewänkaŋ api suwawet yäk. Mobä awaŋ uwä mähemi Efron, Soha täŋo nanaki u. Awaŋ uwä unitäŋo kome moräkiken itak yäk. Inamjinken mobä awaŋ u gwäki mähemitä yäwänkaŋ uterakgän api imet yäk. Ude täŋ namiŋirä webena bämopjinken api äneŋpet yäk. ¹⁰⁻¹¹ Täŋpäkaŋ Efron ini bok itkaŋ yäŋirän nadäŋkuk. Nadäŋpäŋ noriye käbeyä täŋkuŋken äbä itkuŋo unitä nadäŋirä Abraham iwetkuk; Ärowanina, yäyan ude nämo yäk. Näkä nadätat ude gäwera. Kome ukäda gäka biŋam ganiŋ kiretat. Mobä awaŋ äma kumbani änehta biŋam ukät kome u käda bok jop ganiŋ kiretat yäk. Notnaye itkaŋ ŋo kudup inamiken ganiŋ kiretat yäk. Gäka biŋam täyak unita webeka u kaŋ äneŋ yäk.

¹²⁻¹³ Iweränkaŋ Abrahamtä kome u nanik gwäjiŋ äpmonŋ yämikgän täŋpäŋ ämawebe itkuŋo u nadäŋirä Efron ŋode iwetkuk; Ude nämo, näkä nadätat ude gäwera nadäsi; Kome u jop naminanŋi nämo. Kome gwäkita gama yäpmäŋiri webenawä api äneŋpet yäk. ¹⁴ Iweränä Efrontä yäŋkuk; ¹⁵ Ärowanina, kome yäyan unitäŋo gwäki siliwa moneŋ 400 peyat yäk. Imata man wari yäde? Webeka yäpmäŋ päŋku u äneŋ yäk. ¹⁶ Iwerirän Abrahamtä täga yäŋ nadäŋpäŋä gwäki Hit ämawebetä nadäŋirä yäŋkuko ude yäpmäŋ daniŋpäŋ imiŋkuk. Kome mähem täŋo siliwa moneŋ täŋo bäräpini kaŋpäŋ nadäwani uterak siliwa moneŋ 400 ude yäpmäŋ daniŋpäŋ imiŋkuk.

¹⁷⁻¹⁹ Eruk, moneŋ imänpäŋ Hit ämawebe käbeyä täŋkuŋken äbä itkuŋo u inamiken Abrahamta biŋam kome Makpela, Mamre kome käda yäŋkuko u

iniñ kireñkuk. Kome, päya ba awaņ äma kumbani pekta biņam äneņpani u kudup iniñ kireñkuk. Tänpäkaņ Abrahamtä mobä awaņ suwaņkuk-ken webeni Sara u äneñkuk. Kome uwä Kenan kome bämopiken itkuk.

²⁰ Ude täñkuņo uwä Hit kome mähemtä kome ba awaņ uwä Abrahamta biņam yäñtäreñ imiņpäñ iniñ kireñkuk.

24

Abraham Aisakta webe kubä kaņ-ahäñkuk

¹ Abraham kadäni käroni it yäpmäñ äronätängän tägawani täñkuk. Imaka imaka täñkuko uwä Yawetä iron täñ imiņirän säkgämän ahäñkuņ. ²⁻⁴ Tägawani taņpäñ kadäni kubäken Abrahamtä piä watä ämani intäjukun täñpani, tuņumi kuduptagänta watä irani u ñode iwetkuk; Ketka gäyeknaken peņpäñ Yawe, kunum täño Anutu ba kome täño Anutu u iņamiken yäñkehäromtak man ñode näwet; Nanakata Kenan webe, kome itkamäñ ñoken nanik kubä nämoinik kaņ-ahäñ imet yäñ näwet! Gäk Aisakta webe kaņ-ahäñ imayäñ nadäñpäñä näkņa komeken kuņkañ näkño äbotken nanik webe kubä kaņ yäpmäñ imi. ⁵ Ude yäwänä piä watä ämanitä iwetkuk; Webetä näkkät ño äbäktä gäripi nämo nadäwänä jide kaņ täñpet? Nanaka kome ño peņpeñ komekaken käwep api imagut yäpmäñ kwet?

⁶ Yäwänä iwetkuk; Nämo! Nanakna u komenaken nämoinik imagut yäpmäñ kwen! ⁷ Kunum täño Anutu Yawetä näkņa kome kujatna ba nanatä äbot bämopiken nanikpäñ nämagut yäpmäñ äbäñpäñ man kehäromi ñode näwetkuk;

Yerikayeta kome itan ɲo bureni api yämet yän näwetkuk. Unita nanaknata webe kubä näkɲa komeken nanikpäŋ kaŋ-ahän imayän täŋiri Yawetä aŋeroni iwerän päŋku intäjukun kuŋ gamiŋpäŋ api täŋkentän gamek yäk. ⁸ Webe kaŋ-ahäwayän täno unitä gäkkät äyänutpen äbähta gäripi nämo nadäwänä eruk yänkehäromtak man näwetan unita nadäwätäk nämo täŋpen. Upänkaŋ ɲode nadä! Nanakna komenaken nämoinik imagut yäpmän kwen! ⁹ Ude yäwän nadänpäŋä piä watä ämani uwä keri, mähe mi Abraham gäyekiken penkaŋ man iwetkuko u täkta yänkehärom täŋkuk.

¹⁰⁻¹¹ Ude yänkaŋ piä watä ämani uwä mähe mi Abraham täŋo kamel ätu itkuŋo ukät nanik ¹⁰ yämagutkuk. Tänpän mähe mi täŋo tuŋum imaka tägatäga mebäri mebäri kobet täŋ yäpmän kuŋkuk. Tuŋum ude tänpän yäpmän kuŋtängän Mesopotemia komeken Naho täŋo yotpärare keräp tänpän ume näŋpaniken ahänkuk. Ahänpäŋ itpäŋ kamel yäwerän gukuri imäpmok täŋkuŋ. U bipäda ahänkuk, webe u nanik täŋo ume gwetgwet kadäni bumik täŋirän. ¹² Täŋkaŋ piä watä äma unitä Anutuken ɲode yänapiŋkuk; O Yawe, mähemna Abraham täŋo Anutu, gäk apiŋo Abrahamta yänpäŋ iron täŋ imiŋpäŋ täŋkentän namiŋiri piä täga tänpa. ¹³ Näka nabä! Näk ume dapuriken ɲo irira kome ɲo nanik täŋo webe gubaŋi umeta äbäkaŋ yäk. ¹⁴ ɲode irira webe gubaŋi kubä äbänpäŋ ume gwet nami näŋpayän iwerapän ɲode näwerän; ɲo naŋiri kamelkayeta gwet yäma naŋput yän. Ude yäwayän täko webe u uwä piä ämaka Aisakta biŋam iwoyänkun yän nadäwayän yäk. Ude

näweränä mähemna Abrahamta iron täñ imitan
yän nadäwayän yäk.

¹⁵ Man ude Anutu nämo iwet moreñirän uter-
akgän Rebekatä ume gwetta ume käbot buramiñ
yäpmän äbuk. Webe uwä Milka nanaki Betuel
unitäño äperi. Milka uwä Abraham monäni Naho
täño webeni. ¹⁶⁻¹⁷ Täñpäkañ Rebeke uwä iñami
dapun säkgämän. Webe gubañi, ämakät nämo
pärani ba kuñarani. Webe unitä ume dapuriken
äpmo ume gwetkañ äneñi äbäñirän piä watä äma
unitä dubiniken bäräñeñ kuñpäñ iwetkuk; Nadäñ
namiñiri ume käbotken ño ätu näñpa yäk. ¹⁸ Ude iwer-
eränä Rebekatä ume käbot u piriken nanik yäpmän
äpäñpäñ iwönjäreñpäñ iwetkuk; Ekänina ño nañ
yäk. ¹⁹ Nañpikañ kamelkayeta udegän gwetpäñ
yämiñira nañpä koki täñput yäk. ²⁰ Ude yäñpäñ ume
käbotken nanik kamelta gäpe gänañ bäräñeñ piwän
äpmonkuñ. Piwän äpmonpäkañ äneñi bäräñeñ
päñku ume ätukät gwet yäpmän äbuk. Ude täñtäyon
kamel 10 u ume nañpä tägañkuñ. ²¹ Ude täñ irirän
Yawetä nadäñ imiñpäñ piäni täño bureni webe ño
terak pewän ahätak ba nämo yän u kañpäñ nadäka
piä äma unitä webe u ket täñpäñ kañiwat itkuk.
²² Eruk, kameltä ume nañ morewäkañ piä äma
uwä iñami epmäget täñ imiñpäñ siworok yarä kerä
kukñi kukñi peñ imiñkuk. Epmäget uwä golpäñ
täñpani, gwäki täñipäñ peñ imiñkuk. ²³ Peñ imiñpäñ
iwet yabäñkuk; E nanka wäpi netä? Täñkañ ninä
intä yotken täga pätnayän? ²⁴⁻²⁵ Ude iweränä
iwetkuk; Nana wäpi Betuel, Naho kenta Milka täño
nanaki yäk. Ninkät täga pätnayän. Täñkañ nintä
yotken ketem kamelkayetä nakta mäyap itkañ ba

unitä dämpmon patta bägup täga itkan yäk.

²⁶⁻²⁷ Yäwänkan piä watä ämatä gwäjiñ äpmonpän Yawe iniñ oretpän yänkuk; Mähemna Abraham täño Anutu Yawe u wäpi yäpmän akutat yäk. Anutu uwä mähemna Abrahamta nadän imiñpän bänep iron täñpän yänkehäromtak man yänkuko unitäño bureni nämo iyap tañkuko unita iniñ oretat yäk. Täñkan näka imaka, nadän namitak. Yawe u kädet siwoñi nämagut päbä nepmanpän mähemna täño nägät moräktä yotken ahätat yäk.

²⁸ Täñpakan webe gubanji uwä bäräñej päñku miñitä yotken ahäñpän ämawebe itkuño u ume terak imaka ahäñkuko u manbiñam kudup yäwetkuk. ²⁹⁻³⁰ Iwerirän Rebeka wanori wäpi Laban unitä epmäget iñamiken ba siworok keriken u yabänkan manbiñam yänkuko u nadäñpän bäräñej kuman Abraham täño piä watä äma kamelkät ume terak irirä yabän ahäñkuk. ³¹ Yabän ahäñpän iwetkuk; Anututä iron täñ gamani gäk äbikan kuna yäk. Yotpärare gägäniken ño imata itan? Näk gäka ba kamelkayeta irit patpat kome ket urat yäk.

³² Ude yäñpän äma ukät kamelniye yämagut yäpmän Rebeka miñitä yotken kuñkuk. Kuñkan kamel terak nanik tuñum ketäreñpän peñkan kamelta ketem yämän nañ irirä äma yarä u yot gänañ äronkumän. Äronpän Abraham täño piä watä äma ukät piä ämaniye bok äbuño unita kuroñi ärutta ume gäpe gänañ piñ yämiñkuk. ³³ Ude täñkan ketem peñ yämiñkuñ. Peñ yämiñirä Abraham täño piä watä ämatä yänkuk; Nadän namiñirä man nadätat u yäwa tärewänkan ketem kämi näñpayän

yäk. Yäwänä Labantä iwetkuk; Yäyan ude tä yäk.

³⁴ Yäwänä watä äma unitä yänkuk; Näk Abraham täno piä äma yäk. ³⁵ Yawetä mähemna Abrahamta iron pähap täŋ imiŋkuko unita tuŋum äma täyak yäk. Sipsip, bulimakau, siliwa ba gol monen, piä äma, piä webe, kamel, donki ude imani. ³⁶ Tänpäkaŋ mähemna täno webeni Sara uwä webe pähap terak nanak kubä bäyaŋ imiŋkuk. Bäyaŋ imän tägawänkaŋ Abrahamtä tuŋumi kudup-tagän nanakita äriwän äpmon imiŋkuk. ³⁷ Tänpän mähemnatä mani buramikta man kehäromi näwet-pewän yänkehärom taŋkut yäk. Node tänpen yän näwetkuk; Gäk nanaknata webe kubä Kenan kome it täyat ŋoken nanik nämo yäpmän imen yän näwetkuk. ³⁸ Nanatä komeken näkŋa äbotken kuŋkaŋ nanaknata webe uken nanikgänpän kaŋ yäpmän imi. Ude näwetkuk. ³⁹ Ude näwerirän mähemna node iwetkut; Webe unitä ŋo äbäktä gäripi nämo nadäwänä jide api tänpet? yän iwetkut. ⁴⁰ Ude iwerawä kowata node näwetkuk; Yawe iŋamiken it yäpmän äbäk täyat unitä aŋero kubä pen iwet-pewän gäkkät itpäŋ täŋkentän gamiŋirän piä gamitat ŋo unitäno bureni api ahäwek yän näwetkuk. Gäk näkŋa kome kujat nanatä koŋken nanik nanaknata webe kubä api yäpmän imen yän näwetkuk. ⁴¹ Näkŋo äbotken naniktä webe kubä nanaknata nämo gamäwä, eruk, yänkehärom täyan unita nadäwätäk nämo tänpen yän näwetkuk.

⁴² Tänpäkaŋ apiŋo ume dapuriken ahänpän Anutu node iwerat; Yawe, mähemna Abraham täno Anutu, piä tänpayän äbatat unita gäk täŋkentän namiŋiri bureni täga ahäwayän? ⁴³⁻⁴⁴ Ume dapuriken ŋo irira webe gubaŋi kubätä äbänpän

ume täpuri gwet nami nänpayän iwerapän ɲode näwerän; Ɲo naɲiri kamelkayeta gwet yämayañ. Ude yäwayän täko webe uwä mähemna täño nanaki unita biɲam, Yawetä iwoyänkuko u yän nadäwayän yäk. ⁴⁵⁻⁴⁶ Eruk, bänepnatä ude nämo yäñtäreñira uterakgän Rebekatä ume käbot buramiñ päbä ume dapuriken ahänpän ume gwerak. Täñirän ɲode iwerat; Ume nami nänpa yän iwerira uterakgän ume käbot piriken nanik yäpmän äpänpän ume gwetpäñ näwerak; Nañiri kamelkayeta udegän gwet yämayañ yäk. Ude yän nadänä ume gwet namän nañira kamelta udegän gwet yämän nañ. ⁴⁷ Ude tänpänä iwerat; Gäk netä täño äperi? Ude yäwawä näwerak; Näk Naho Milka nanaki Betuel unitäño äperi yäk. Ude näweränä epmäget iñamiken peñpäñ siworok keri kukñi kukñi peñ imit. ⁴⁸ Ude tänpän gwäjiñ äpmonpäñ Yawe iniñ orerat yäk. Burenì, mähemna täño Anutu Yawetä monäni täño äbeki nanakita webe biɲam yäpmäkta kädet täga terak nämagutkuko unita wäpi yäpmän akut! ⁴⁹ Eruk näwerut; In mähemnata nadän imikinik tänpän iron täñ imikta nadäkan ba nämo? Nämo yän nadänpäñä näweräkan u ba u api tänpet yäk.

⁵⁰ Ude yäweränkan Labankät nani Betueltä iwetkumän; Ɲowä Yawe täño kudän unita nektä u ba u yänäñi nämo yäk. ⁵¹ Rebeka iñamkaken itak ɲo. Mähemka täño nanakita webe biɲam Yawetä yänkuko udegän tänpän kan imagut yäk. ⁵² Ude yänirä nadänpäñ Abraham täño piä watä ämatä Yawe gwäjiñ äpmon imiñkuk. ⁵³ Ude tänpän epmäget siliwa golpäñ tänpäni, tek kejima Rebekata imiñkuk. Tänpän tuñum

gwäki ärowani ätu uwä Rebeka miñi wanorita yämiñkuk. ⁵⁴ Yämänkañ Abraham täño piä watä äma ukät äma ätu bok äbuño u ketem ume yämän nanpän ugän patkuñ. Patkuño yänewänä yäwetkuk; Nepmanpakañ mähemnaken kwa yäk.

⁵⁵ Ude yäwänä miñi wanoritä yänkumän; Webe gubañi uwä kepma 10 ude bumik ninkät itkañ kañ kut yäk. ⁵⁶ Yäwäwä piä watä äma unitä yäwetkuk; Nabä kätäwä kwa yäk. Yawetä täga täñ naminirän piäna täño bureni ahänirän imata nepmäñtkamän? Mähemnaken nabä kätäwä kwa yäk. ⁵⁷ Ude yäwänä iwetkumän; Eruk webe gubañi u imagutpäñ iwetpäñ-nadäna yäk. ⁵⁸ Ude yänpäñ yänpewän äbänirän Rebeka iwet yabänkumän; Gäk äma ñokät kukta nadätan? Iweränä Ei, näk kwayän nadätat yän yäwetkuk. ⁵⁹⁻⁶⁰ Ei yän yäwänä miñi wanoritä Rebekakät iniken watä irani webe ba Abraham täño piä watä äma ukät yepmanpän kunayän täñirä Rebekata kon man ñode iwetkumän; O wanotnin, gäk äbot pähap täño miñi täyi. Täñiri äbotkayetä iwaniye yawat kirenpän kome mähemi täkot!

⁶¹ Ude iweräkañ Rebekakät piä webeniyetä tunum tänpän kamel terak ärowäkañ piä äma unitä yän-yäkñat yäpmän kuñkuñ.

⁶² Tänpäkañ kadäni uken Aisak ume kubä wäpi Irit Mähemitä Nabäk Täyak u penpen Negev kome päñku it täñkukonik. ⁶³ Eruk kadäni kubäta bipäda itpäñ-nadäka piäken kuñkuko ittängän dapun ijinpewän kwäpäñ kamel äbänirä yabänkuk. ⁶⁴ Täñirän Rebekatä udegän dapun ijinpewän kwäpäñ Aisak kañkuk. Kañpäñ kamel terak naniktä äpmonpäñ piä äma ñode iwet yabänkuk;

Äma piäken naniktä äbätak u netä? ⁶⁵ Ude yäwänä piä watä ämatä iwetkuk; U mähemna ubayäj yäk. Ude yäjirän injami dapun penpipikta tek wädäj pewän äronjuk. ⁶⁶ Täjpäj dubiniken ahäjpäj itpäj piä ämanitä imaka imaka täjkuko u Aisak bijam iwetkuk. ⁶⁷ Iwerän tärewänkañ Aisaktä Rebeka imagut yäpmäj miñi Saratä yotken yäpmäj äronpäñ webenita yäpmäjpäj nadäj imikinik täñ iminjirän it täñkumänonik. Ude täjpäj miñi kumäjirän butewaki nadäjpeñ kuñatkuko u paotkuk.

25

Abraham täño nanakiye ätu

¹ Saratä kumbänkañ Abraham äneñi webe kubä yäpuk, wäpi Ketura. ² Unitäwä nanak ñode bäyañ yepmanjuk; Simran, Joksan, Medan, Midian, Isbak, Sua. ³ Joksan uwä Seba kenta Dedan unitäño nani. Täñkañ Dedan uwä äma äbot ñode täño orani; Asu, Letus, Leum. ⁴ Täñkañ Midian täño nanakiye ñodetä ahäñkuñ; Efa, Efe, Hanok, Abida, Elda. Äma u kudup u Ketura täño oraniye.

⁵ Täjpäkañ Abraham uwä monenñ tuñumi kudup-tagän Aisakta bijam buñät iminjuk. ⁶ Upäjkañ kodak pen itpäj webeniye ätu unitäño nanakiyeta tuñum ätu yämiñpäñ nanakna Aisakkät nämo itnenñ yäjpäj edap äbani käda yäwerän kuñ moreñkuñ.

Abraham kumbuk

⁷⁻⁸ Abraham u it yäpmäj äronjtäyon tägawaniinik täjpäj obañ 175 ude tärewänkañ kumbuk. Kumbänkañ äneñkuñ. ⁹ Nanakiyat Aisak, Ismael unitä Makpela awañken äneñkumän. Awañ uwä

Hit äma Soha nanaki Efron unitäño piä Mamre udude käda itkuk. ¹⁰ * Piä u Abrahamtä bian Hit nanikpäñ suwanpäñ webeni Sara äneñpani-kengän äneñkumän. ¹¹ Täñpäkañ Abraham kumänjirän Anututä nanaki Aisakta iron pähap täñ imiñkuk. Aisak uwä ume awañ kubä wäpi Irit Mähemitä Nabäk Täyak u dubiniken it täñkukonik.

Ismael täño oraniye

¹²⁻¹³ Eruk Abraham nanaki Ismael, Sara täño watä piä webe Isip nanik wäpi Haga unitä bäyañ imiñkuko unitäño nanakiye wäpi tawañ ñode; Tuäni Nebaiot, monäni Keda, gweki Atbel, awäni Mipsam. ¹⁴⁻¹⁵ U punin terak Misma, Duma, Masa, Hadat, Tema, Jetu, Nafis, Kedema. ¹⁶ Ismael täño nanakiye 12 unitä äma äbot 12 unitäño oraniye pähap ude täñkuñ. Äma äbot 12 unitäño yottabatä ittäñ kuñkuño u yotpärare wäpi udegän yäñ-daniñkuñ. ¹⁷ Eruk Ismael it yäpmäñ äronätängän obañ 137 ude täreñjirän kumbänkañ äneñkuñ. ¹⁸ Ismael oraniye täño irit kome uwä Havila kenta Su kome u bämopiken, u Isip kome täño edaptä äbani kädatä päñku Asiria baganiken it yäpmäñ kuñkuñonik. Täñkañ Ismael oraniye täño äbot unitä Abraham täño nanakiye ätukät not nämo täñpäñ inigän inigän it täñkuñonik.

Jekop kenta Iso täño manbiñam

¹⁹⁻²⁰ Täñpäkañ Abraham täño nanaki Aisak unitäño manbiñam ñode; Aisak u obañ 40 ude täreñjirän Betuel täño äperi Rebeka webenita yäpuk.

* 25:10: Stt 23:3-16

Betuel u Aramtä äbotken nanik Mesopotemia kome mäheimi. Rebeka wanoriwä Laban.

²¹ Rebeka äruŋ ittäyon äpi Aisaktä webenita yänpän Yaweken yänpik man yäwän nadän iminirän Rebekatä nanak kok itkuk. ²² Nanaki yarä nitek miŋi koki gänaŋ patkaŋ kowat ämiwän täŋkumän. Täŋirän miŋitä yänkuk; Wära! Imata näkä terak ude ahän namitak? Ude nadänpän Yawe iwet yabänkuk. ²³ * Iwet yabäwänä Yawetä iwetkuk; Äma äbot yarä kokka gänaŋ itkamän. Äbot yarä gäkken naniktä ahänpänä ini äbot-äbot api itneŋ. Äbot kubä täŋo kehäromitä kubä täŋo api irepmirek. Intäjukun naniktä mäden nanikta watä piä api täŋpek yäk.

²⁴ Täŋkaŋ nanak ahäk-ahäk kadäni täŋirän eruk, gwabäyak ahänkumän. ²⁵ Intäjukun ahänkuko u gupi gämäni täŋkaŋ pujiŋ-pujiŋ ikek, tom pujiŋi ude bu-mik unita wäpi Iso yän iwetkuŋ. (Ninin man terak Iso uwä pujiŋ yot.) ²⁶ Täŋ mäden ahänkukotä tuäni Iso täŋo mämeke initkaŋ ahänkuk, u wäpi Jekop yän iwetkuŋ. (Jekop u ninin man terak mämeke inirani. Täŋkaŋ Isrel naniktä man wärani yänkaŋ äma jop man yäwanita mämeke inirani yän yäwet täŋkuŋonik.) Aisak u obaŋ 60 ude täreŋirän nanakiyat uwä ahänkumän.

²⁷ Täŋpäkaŋ nanaki yarä ahänkumäno u tägaŋpän Isotä äwanken kuŋatpän tom däpmäkta mebäri nadänkuk. Ude täŋirän Jekop uwä kwikinik irani, yotkengän irani. ²⁸ Täŋpäkaŋ nani Aisak u tom ägwäri täŋo toharita gäripi nadänkuko unita gäripini

* 25:23: Rom 9:12

Iso terak patkuk. Upänkaŋ miŋi Rebekatä Jekopta gäripi nadän imiŋkuk.

²⁹⁻³⁰ Eruk kadäni kubäken Jekop käpek gämäni käbot ijiŋ irirän Iso bipiken naniktä äbänpän nakta wakiinik iŋkuŋ. Äbänpän Jekop iwetkuk; Bäräŋeŋ, imaka gämäni ijitan u ätu nami nänpa. Nakta bumta nekaŋ! yäk. Mebäri unita wäpi kubä Edom yän iwerani. (Ninin man terak Edom u imaka gämäni.)

³¹ Ude iweränä Jekoptä ŋode iwetkuk; Gäk intäjukun ahäwani täŋo tuŋum yäpmäkta biŋam wäp u naniŋ kirewikaŋ uyaku yäk. ³² Yäwänä Isotä man kowata ŋode iwetkuk; Eruk yäk. Wäpna biŋam unitä täŋkentäk jidewani api namek? Nämö! Nakta kumäkinik täyat yäk. ^{33*} Ude yänirän Jekoptä iwetkuk; Naniŋ kirekta yänkehäromtaŋ nam! Ude yäwänä Isotä intäjukun ahäwani täŋo tuŋum yäpmäkta biŋamta yänkehärom taŋpän Jekopta iniŋ kireŋkuk. ³⁴ Iniŋ kireŋirän Jekoptä Isota kärägakät käpek gämäni ijiŋkuko u imiŋkuk. Imän naŋkaŋ kuŋkuk. Bureni, Isotä intäjukun ahäwani täŋo tuŋum yäpmäkta biŋam wäpi unita nadäwän mewuni täŋkuk.

26

Aisak täŋo manbiŋam

¹ Kadäni uken nakta jop irit äneŋi ahänkuk. Bianä Abraham täŋo kadäniken kubä ahänkuk. Täŋ äneŋi ahätak ŋowä Aisaktä Filistia äbot täŋo intäjukun äma wäpi Abimelek, Gera yotpärareken irirän päŋku ahän imiŋkuk. ² Täŋpäkaŋ Yawetä

* 25:33: Hib 12:16

Aisak ahän iminpäñ ñode iwetkuk; Isip komeken nämo kwen. Näkä kome kubä gäwoñärewakan uken päñku kañ it yäk. ³* Kome uken ätu iriri näkä gäkkät itpäñ api täñkentän gamet. Täñkentän gaminpäñ gäk ba nanakaye orañkayeta kome kudup u api tamet. Bureni, yänkehäromtak man nanka Abraham iwetkuro u api täñkehärom tawet yäk. ⁴ Näkä täñpewa orañkayeta nanak bäyañ weñirä kunum terak guk itkan ude bumta api ahäneñ. Äbekaye orañkaye äbot u terak ämawebe äbot komeni komeni kudupta iron pähap api täñ yämet. ⁵ U Abrahamtä näkño бага man ba jukumanna u kudup nadänpäñ buramin moreñkuko unita ude uwä api täñpet yäk. ⁶ Yaweta ude iweränkan Aisak Gera yotpärare uken it yäpmän äronkuk.

⁷* Irirän kome u naniktä webenita iwet yabäk täñirä Aisaktä yäwetkuk; U wanotna yäk. Webena yän yäwetta umuntañkuk. Man bureni yäwawä ño naniktä Rebeka inami dapun säkgämän u kañgärip täñpäñ näk api nutneñ yän nadäñkuk. ⁸ Eruk uken kadäni käronji ittängän kadäni kubäken Aisaktä webeni Rebekakät täñoret täñirän Abimelek, Pirstia täño intäjukun ämatä ini yotken itkan dapun pärewat täñpäñ yabäñkuk. ⁹ Yabänpäñ Aisak yänpewän äbäñirän iwetkuk; Nadätat! Rebeka u webeka yäk. U wanotna yän imata yänkun? Yänirän Aisaktä yänkuk; Bureni, näk Rebeka inami dapun täga u kañpäñ nutneñ yän nadänpäñ ude yänkut yäk. ¹⁰ Yänirän Abimelektä iwetkuk; Wa! Umuri pähap täñkun yäk. Ämanaye kubätä webeka

* 26:3: Stt 22:16-18 * 26:7: Stt 12:13, 20:2

Rebekakät patkumän yäwänä momi pähap nintä terak pätek yäk. ¹¹ Ude yänpän ämawebeniye ñode yäwetkuk; Kubätä äma ño ba webenita imaka waki kubä täñ yämayän täko uwä kumäk-kumäkta binjam api täñpek yäk.

¹² Täñpäkañ Aisaktä kome uken ketem piä täñkuk. Täñjirän Yawetä iron täñ iminirän obañ ugän ketem bumtainik ahän iminikuñ. ¹³⁻¹⁴ Aisak uwä sipsip bulimakau ba piä watä ämaniye ahän bumbum täñjä tunum äma pähap täñkuk. Ude täñjirän Filistia ämatä kañpäñ nadäwäwak täñ iminikuñ. ¹⁵ Nadäwäwak täñ iminpäñ ume awañ bian nani Abrahamtä itkañ piä ämaniye yäwerän äneñpani u Filistia ämatä kome äneñi kudup yejämbuñ.

¹⁶ Ude täñjä Abimelektä Aisak ñode iwetkuk; Gäk nin nirepmitpäñ äma kehäromi nitek itan unita nipmanpeñ kome kubäken ku yäk. ¹⁷ Ude yäwänkañ Aisak Gera kome pipiyäwani pähapken äpmonpäñ yottaba täñpäñ kome uken kadäni käronji bumik itkuk. ¹⁸ Täñpäkañ ume awañ Abrahamtä irirän äneñpani Filistia ämatä Abraham kumänirän yejämbuño u äneñi äneñtäñ kuñkuk. Ude täñpäñ ume awañ unitäño wäpi wäpi nanitä yäwani udegän yäntäñ kuñkuk. ¹⁹ Täñ Aisak täño piä watä ämaniyetä ume dapuri kudupi kubä kome äneñpäñ kañ-ahänkuñ. ²⁰ Kañ-ahänjä Gera kome täño sipsip watä ämatä Aisak täño sipsip watä ämakät yänawätpäñ yänkuñ; Ume ño nin täño yäk. Yänawätkuño unita Aisaktä ume awañ uwä wäpi Esek yän iwetkuk. (Ninin man terak Esek uwä yänawät-awät.) ²¹ Ude täñjä äneñi ume awañ

kubä änekgän täņkuņopäj unita äneņi yäņawätgän täņkuņ. Äneņi yäņawätgän täņkuņo unita wäpi Sitna yäņ iwetkuk. (Ninin man terak Sitna u iwan täktäk.) ²² Ude täņirä kome u peņpeņ päņku ume awaņ äneņi kubä äneņkuk. Ume unita man nämo ahäņkuk. Man nämo ahäwänpäj Aisaktä yäņkuk; Yawetä kome taņi ņo namiņirän nanak bäyaņ weņpäņ api itne yäņ yäņpäņ ume awaņ u wäpi Kome Taņi yäņ iwetkuk.

²³ Eruk, Aisak kome uken naniktä Beseba komeken päņku ahäņkuk. ²⁴ Päņku ahäņirän bipani ugän Yawetä ahäņ imiņpäņ iwetkuk; Näk nanka Abraham täņo Anutu. Näk gäkkät api itdero unita nämo umuntäwen yäk. Piä ämana Abrahamta yäņpäņ näk gäkkät itkaņ täņkentäņ gamiņpäņ äbekaye oraņkaye mäyap api pewa ahäneņ. ²⁵ Yawetä ude iwerirän Aisaktä mobä bukä kubä täņpäņ Yawe iniņ oretkuk. Ude täņpäņ yottaba kome uken täņirän piä ämaniyetä ume awaņ kubä äneņkuņ.

Aisak Abimelekkät bänep kubägän täņkumän

²⁶ * Kadäni kubäken kome uken nanik täņo intäjukun äma Abimelek ukät watä äma wäpi Ahusat ba komi ämaniye täņo intäjukun äma wäpi Fikol u Gera komeken naniktä äbä Aisak ahäņ imiņkuņ. ²⁷ Ahäņ imiņirä Aisaktä yäwetkuk; Imata näkken äbäkaņ? Iwan täņ namiņpäņ näwat kireņpewä kome ņoken äburopäj imata äbäkaņ? ²⁸⁻²⁹ Ude yäwänä Gera naniktä yäņkuņ; Nin Yawetä gäkkät it täyak u kakinik täņkumäņo unita bämopninken yäņkehäromtak man kubä peņpäņ

* 26:26: Stt 21:22

gäkkät bänep kubägän tänayäj nadäkamäj yäk. Nintä gäka waki kubä nämo täj gamiñpäñ bätaki terak gepmanapäj ñoken äbun. Äbäjiri Yawetä täñkentäj gamiñkuk. Unita gäk udegän, waki kubä nämo täj nimenta bänep kubägän kañ täna yäk.

³⁰ Ude yäjirä Aisaktä äñnak-äñnak pähap täj yämän nañkuñ. ³¹ Nañpäñ patkuño yäjewänä bänep kubägän itta Aisakkät äma äbuño u yäjkehäromtak man yäjkuñ. Ude täñkañ Aisaktä bänep kwini terak yepmañpäñ kuñkuñ. ³² Eruk, edap ugän Aisak täño piä ämaniye äbä ume awañ äneñkuño unita Aisak biñam ñode iwetkuñ; Nin ume kañ-ahäkamäj yäj iwetkuñ. ³³ Iwerirä ume awañ unitäño wäpi Seba yäj iwetkuk. Unita yotpärare unitäño wäpi Beseba yäj iwetkuño unitä pen itak. (Ninin man terak Beseba u Yäjkehäromtak Man.)

³⁴ Täñpäkañ Iso obañ 40 ude tärenjirän Hit nanik kubä wäpi Beri unitäño äperi Judit webenita yäpuk. Täñpäñ Hit nanik kubä wäpi Elon unitäño äperi Basemat u bok yäpuk. ³⁵ Täñpäkañ webe yarä Isotä yäpuko unitä Aisak yanäpita goret täj yämiñjirän bänepitä jägämi pähap nadäk täñkumänonik.

27

Jekoptä nani täñikñat-pewän kon man imiñkuk

¹ Täñpäkañ Aisak u it yäpmäj äronpäñ äma tägawani täñpäñ dapuri wañjirän imaka imaka ket nämo yabäjñkuk. Eruk, kadäni uken nanaki tuäni Iso yäjnewän äbänpäj Nanakna! yäj yäwänä Näk ño yäj iwetkuk. ² Iweränä nani Aisaktä iwetkuk; Nadätan? Näk äma tägawani täyat. Äma tägawani

tänpän kumäk-kumäkna kadäni u nämo nadätat. ³Unita äpa kuwek yäpmän päñku bipiken tom kubä kañ ut nam. ⁴Utpänä ketem näkña gäripi nadäk täyat ude kañ ijin nami näñpa. Nañ paotpänä näk nämo kumänkañ kon manna kañ gäwera tärewän yäk. ⁵⁻⁶Eruk Aisak nanaki Isokät man yänpän-nadäk ude täñirän Rebekatä juku penpäñ nadänkuk. Nadänpäñä Iso tomta bipiken kuñirän Rebekatä nanaki Jekop iwetkuk; Ai, nadätan? Nankatä tuäka ñode iwerirän nadätat yäk. ⁷Gäk tom kubä yäpmän päbä ketem gäripi nitek ijin namiñiri Yawe inamiken kon manna gäwetkañ kañ kumba yän iwetak. ⁸Ude iwetak unita nanakna, näkä man gäwera nadänpäñä burami. ⁹Gäk ñodetä kuñkañ meme gubañi säkgämän yarä yäpmän äbi. Yäpmän äbäniri nankata ketem ini gäripi nadäk täyak u ijin imayän yäk. ¹⁰Ijin imakañ yäpmän nankaken yäpmän ärowipän nañkañä gäkpän kon mani gäwetkañ kañ kumbän yäk.

¹¹Ude iwerirän Jekoptä miñi Rebeka iwetkuk; Ude täga upänkañ Iso u pujiñ yot, nähä dudumi yäk. ¹²Nanatä nepmänitpäñ nadäwektagän yäk. Ude täñpero uwä gäk täñikñarani äma yän näwetpäñ kon manta kowata tagwän man näwerek yäk. ¹³Yänirän miñitä iwetkuk; Nanakna, ude nämo! Tagwän man uwä näkä terak kañ ärowän yäk. Gähäwä manna buramiñpäñ imaka unita gäwetat u päñku yäpmän äbi yäk. ¹⁴Ude iweränkañ Jekop päñku meme yäpmänpäñ miñita imiñkuk. Imänkañä miñitä ketem nanitä gäripi nadäk täñkuko ude ijin imiñkuk. ¹⁵Ude täñkañ nanaki tuäni täño tek täga kubä eni gänañ itkuko u

yäpmänpän Jekopta täñ imiñkuk. ¹⁶ Täñ imiñpän tom däpuko unitäño pujiñi yäpmänpän keru kotäki dudumi uwä uwäk täñkuk. ¹⁷ Uwäk täñ imiñpäñä tom ba käräga gäripi nitek ijiñkuko u imiñkuk. ¹⁸ Imänkañ ketem u yäpmänkañ naniken kuñpäñ iwetkuk; Nan yäk. Yäwänä iwetkuk; Nanakna, gäk netä? ¹⁹ Yäwänä Jekoptä nani iwetkuk; Näk nanaka tuäka, Iso yäk. Man näwerano u täñ moretat. Gäk akuñpäñ itkañ ketem yäpmän äbätat ño nañkañ kon man näwet yäk.

²⁰ Yäwänä Aisaktä nanaki iwetkuk; Nanakna, jide täñpäñ tom u bäräñekinik kañ-ahätan? Yäwänä ñode iwetkuk; Yawe, gäkño Anutu unitä näwoñärewänkañ kañ-ahätat yäk. ²¹ Ude yäwänä Aisaktä iwetkuk; Nanakna, äbikañ gäk nanakna Iso yän siwoñi nadäkta gepmäñit nadäwa. ²² Ude yäwänä Jekoptä nani dubiniken kuñirän inñit nadänkuk. Inñit nadänpäñ yänkuk; Manka kotäk nadänjira Jekop täño man kotäk bumik täyak upänkañ ketka gepmäñitpäñ nadäwa Iso täño bumik täyak yäk.

²³ Ude yänpäñ keru Iso täño bumik pujiñi nitek yän nadänpäñ nämo kañkuko unita kon imayän nadänpäñ yänjabäk ñode täñkuk; ²⁴ Gäk bureni nanakna Iso ba? Yäwänä Jekoptä yänkuk; Näk ubayän. ²⁵ Näk ubayän yän yäwänä nanitä iwetkuk; Nanakna, tom ketem ijiwani u yäpmän äbi nañpäñä kon manna gäwerayän yäk. Ude iwerirän Jekoptä ketem u yäpmänpän imän nañkuk. Täñpäñ wain ume bok imän nañkuk. ²⁶ Nañ paotpäñä nani Aisaktä ñode iwetkuk; Nanakna, dubinaken äbänpäñ bumumnaken

nenpäñ naniñ oret yäk. ²⁷ * Ude iweränä Jekop nani dubiniken kuñpäñ iniñ oretpäñ nani bumumiken iñkuk. Täñjirän teki kábäñ nadäñpäñ kon man ñode iwetkuk;

Nanakna täño gupi kábäñ u äwan täño kábäñ bumik, säkgämän, Yawetä gäripi nikek peñkuko u bumik yäk.

²⁸ Anututä guk näburum ba kome täño gakñi gaminjirän säguom ba wain ahäñ bumbum täkot.

²⁹ * Äma komeni komenitä orañ gaminpäñ piä täñ gamik täkot.

Täñjirä notkayeta intäjukun täñ yämisi.

Ba meñka täño äbotken naniktä orañ gamik täkot.

Täñkañ kubätä tagwän man gäweränä unita kowata tagwän man u terak äroton.

Ba kubätä ganiñ orerirän kowata udegän ahäñ imiton.

Iso, nantä kon man näwerän yäñkañ butewaki man iwetkuk

³⁰ Aisaktä Jekop kon man ude iweränkañ Jekoptä nani mäden täñ iminjirän uterakgän tuäni Iso bipiken naniktä äbuk. ³¹ Äbäñpäñ ketem gäripi nikek Jekoptä ijinjuko udegän ijinpäñ naniken yäpmäñ äbäñpäñ iwetkuk; Nan, akuñpäñ itkañ ketem yäpmäñ äbätat ño nañpäñ kon manka näwet yäk. ³² Iweränä Aisaktä iwetkuk; Gäk netä? Iweränä Näk nanaka tuäka Iso yäñ iwetkuk.

³³ Iwerirän Aisaktä bärom pähap täñpäñ yäñkuk; Netä unitä tom utpäñ ijin päbä namän nat? Gäk api äbäjiri tom ketem u nañpäñ kon manna iwera

* 27:27: Hib 11:20 * 27:29: Stt 12:3

tärek. Kon manna imiro uwä bureni yäpman̄tak, jopi nämo api täñpek yäk.

³⁴ Aisaktä ude iwerirän Isotä konäm kotpän jäpi nadän̄kañ nani iwetkuk; Nan! Kon manka näka udegän näwet yäk. ³⁵ Yäwänä iwetkuk; Monäkatä yän̄näñatpän kon manna gäka biñam u gomägarak yäk. ³⁶ * Ude iweränä Isotä yän̄kuk; Wa! Wäpi Jekop yän̄ iwerani uku ubayän̄! Kadäni yarä yän̄näñarani täyak. Kubäwä intäjukun ahäk-ahäk täño tunum yäpmākta biñam wäp uwä nomägakuk yäk. Täñpäkañ apiñowä nana täño kon man näka namikta yäwani nomägatak yäk. Ude yän̄pän̄ yän̄kuk; Näka biñam kon man kubä itak ba nämo?

³⁷ Ude yäwänä Aisaktä nanaki Iso iwetkuk; Nadätan? Ude täñ imiro uterak monäkatä intäjukun api täñ gamek. Ba noriye kuduptagäntä watä piä api täñ imineñ. Ba säguom ba wain umetä ahän̄ bumbum api täñ imineñ. Unita nanakna, jide täñpän̄ imaka de nanikpän̄ gamet? ³⁸* Ude yäwänä Isotä iwetkuk; O nana, kon manka kubägän pao-rako uba? Näk imaka, kon man näwet yäk. Ude yän̄pän̄ konäm kähän̄ yän̄pän̄ kotkuk.

³⁹* Konäm korirän Aisaktä iwetkuk; Guk näburumtä nämo api täñkentän̄ gamek. Ba kome gakñi nämoken api kuñaren.

⁴⁰* Bureni, gäk ämik täñpän̄ ketem api kañ-ahäwen. Täñkañ gäk monäkata watä piä api täñ imen. Upän̄kañ gäk piä täñ imikta gañani nadän̄pän̄ä ärowani täñ imiñpän̄ kañumuntan̄ api kwen.

* 27:36: Stt 25:29-34 * 27:38: Hib 12:17 * 27:39: Hib 11:20

* 27:40: Stt 36:8; 2Kin 8:20

⁴¹ Tänpäkaŋ Isowä nanitä kon mani Jekopta imiŋkuko unita yänpäŋ kokwawak nadäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk. Tänpäŋ bänepitä ŋode nadäŋkuk; Nana täŋo kumäk-kumäki keräp täyak. Kumäŋirän butewaki nadäwa täreŋirän monäna Jekop kumäŋ-kumäŋ api uret yäk.

⁴² Eruk Rebekatä nanaki tuänitä man yäŋkuko u biŋam nadäŋpäŋä Jekop yänpewän äbänkaŋ ŋode iwetkuk; Nadätan? Tuäka Iso uwä bänepitä kowata däpmäŋ tärekta nadäŋpäŋ gäk kumäŋ-kumäŋ gutta nadäŋpeŋ kuŋatak yäk. ⁴³ Unita nanakna, gäk akumaŋ ämetpeŋ wanotna Labantä itakken Aran yotpärareken ku! Gäwetat udegän pengän iwat. ⁴⁴ Wanotna ukät kadäni keräpigän iriri tuäka täŋo kokwawak u kaŋ bam tawän. ⁴⁵ Bam taŋirän imaka täŋ imiŋkuno unita täŋguŋ taŋirän man pewakaŋ kaŋ äbi. Imata kepma kubägän tabäŋ äwaräkuk täŋira nanaknyat bok paotdeŋ?

Jekop ämetpeŋ kuŋkuk

⁴⁶ Tänpäkaŋ Rebekatä äpi Aisak ŋode iwetkuk; Yäke! Näk Iso täŋo webeniyat Hit äbotken nanik unita bitnäkinik täyat yäk. Jekoptä udegän kome ŋo nanik, Hit webe udewani kubä yäpeko uwä kaŋ kumba yäŋ api nadäwet!

28

¹ Rebekatä man ude iwetkuko unita Aisaktä Jekop yänpewän päbä kon man äneŋi iwetpäŋ man kehäromi ŋode iwetkuk; Gäk Kenan kome ŋo nanik webe kubä nämoinik yäpen yäk. ² Unita akumaŋ Mesopotemia komeken meŋka täŋo nani Betuel uken ku. Uken meŋka täŋo wanori Laban unitäŋo

äperi kubä webekata kaŋ yäpmäŋ. ³ Ude täŋjiri Anutu Kehäromi Mähemitä täŋkentäŋ gamiŋirän nanakaye mäyap ahäkot. Nanakaye mäyap ahäŋirä gäk äbot mäyap täŋo nani ude isi. ^{4*} Anututä Abraham täŋkentäŋ imiŋkuko gäk ba äbekaye oraŋkaye udegän täŋkentäŋ tamiŋirän kome ŋo kaŋ kore. Kome ŋowä Anututä Abrahamta iniŋ kireŋkuko upäŋkaŋ apiŋo gäk kome mähem bureni nämo, äbani ude itan. ⁵ Man ude yäŋpäŋ Aisaktä Jekop tewän yäpmäŋ Mesopotemia komeken äwäŋi Labanken kuŋkuk. Laban uwä Betuel, Aramtä äbotken nanik unitäŋo nanaki ba Rebeka wanori, Jekop kenta Iso täŋo miŋi u.

Isotä webe kubäkät yäpuk

⁶⁻⁷ Täŋpäkaŋ Isotä biŋam ŋode nadäŋkuk; Nantä Jekop kon man iwetpäŋ Kenan webe yäpmäkta yäjiwätpäŋ webe yäpmäkta Mesopotemia komeken kukta peŋ iwetkuk. Biŋam ude nadäŋpäŋ pen ŋode nadäkgän täŋkuk; Peŋ iwerirän Jekoptä miŋi nani täŋo man buramiŋpäŋ Mesopotemia komeken kuŋkuk. ⁸ Isotä biŋam ude nadäŋpäŋ bänepiken ŋode nadäŋkuk; Nana Aisaktä webe Kenan nanik yäpuro unita nadäwän täga nämo täk täyak yäŋ nadäŋkuk. ⁹ Ude nadäŋpäŋ päŋku Abraham nanaki kubä Ismael unitäŋo äperi kubä wäpi Mahalat, Nebaiot täŋo wanori u webenita yäpuk. Yäpmäŋpäŋ webeniyat itkumänkengän tewän yaräkubä täŋkuŋ.

Jekoptä kunum täŋo terak kaŋkuk

* 28:4: Stt 17:4-8

10 Tänpäkaŋ Jekoptä Beseba kome peŋpeŋ Haran yotpärareken kuŋkuk. 11 Kuŋtäyon edap äpmonjirän kädet bämopiken döpmon pärayän täŋkuk. Kome uken mobä mäyap itkuŋo u kubä yäpmänpän kunowäta peŋpäŋ patkuk. 12 * Patpäŋ döpmonken, terak kubä moräki kome terak, moräki kunum gänaŋ yäputpäŋ irän kaŋkuk. Terak u terak Anutu täŋo aŋerotä äron äpäŋ täŋirä yabäŋkuk. 13 * Ude täŋirä Yawetä terak moräkiken unu itkaŋ yäŋkuk; Näk Yawe, oraŋka Abraham ba nanka Aisak täŋo Anutu. Kome pätan ŋo gäk ba äbotkayeta api tanin kirewet. 14 * Äbotkayetä ahän bumbum täŋtäko kome terak keŋkeŋ jiraŋ pätkäŋ ude api ahänen. Tänpän kome kukŋi kukŋi umude ba unude api tokneŋ yäpmän kuneŋ. Täŋirä gäk ba äbekaye oraŋkaye terak ämawebe komeni komeni u kudup-tagänta iron pähap api täŋ yämet. 15 Nadätan? Näk gäkkät itkaŋ kome kuŋarayän täno udegän watäni api it gamet. Tänpän gämagut yäpmän äbänjira kome ŋoken äneŋi api äben. Näk nämo gepmaŋpäŋ gäkkät irira imaka imaka api gamet yän yänkehärom täŋkuro u api ahän morewek yän iwetkuk.

16 Ude iweränkaŋ Jekoptä akuŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Wära! Näk jop pätat yän nadäropän Yawetä kome ŋo it-inik täyak yäk. 17 Ude nadänpän umuntaŋpäŋ yäŋkuk; Kome ŋo umuri-inik. Bureni-inik, ŋowä Anutu täŋo irit kome. Eruk kunum täŋo yäma ŋo yäk.

18 Eruk kome yäŋeŋburu täŋirän Jekop akuŋpäŋ mobä kunowäta peŋ patkuko u yäpmän akuŋpäŋ

* 28:12: Jon 1:51 * 28:13: Stt 13:14-15 * 28:14: Stt 12:3, 22:18

kämi kaṅpäṅ nadäka käron yäputkuk. Täṅpäṅ Anututa biṅam täkta oliṅ gakiṅ umeni piṅ ibatkuk. ¹⁹ Gakiṅ piṅ ibatpäṅä kome u wäpi kodaki Betel yäṅ iwetkuk. (Ninin man terak Betel u Anutu täṅo yot.) Kome unitäṅo wäpi biani Lus yäṅ iwerani.

²⁰⁻²¹ Ude täṅpäṅ Jekoptä ṅode yäṅkehärom taṅkuk; Anutu gäkä näkkät itkaṅ kädet kuṅarayäṅ täro uken nabäṅ näwatpäṅ ketem ba tek pewi ahäṅ namiṅirän nanatä yotken äneṅi säkgämän äbäṅpäṅä eruk Yawe gäka näṅṅo Anutu yäṅ api nadäṅ gamet. ²² Eruk mobä yäputat ṅonitä Anutu ganiṅoret bäḡup api irek yäk. Täṅkaṅ imaka imaka namayäṅ täyan u kuduptagän yäpmäṅ daniṅpäṅ moräki gäka api gamik täṅpet yäk.

29

Jekop äwäṅi Labanken ahäṅkuk

¹ Täṅpäkaṅ Jekop kuṅtäṅgän ämawebe edap äbani käda itkuṅken uken ahäṅkuk. ² Ahäṅpäṅ dapuri ijiwän kwäpäṅ ume awaṅ kubä kaṅkuk. Uken sipsip äbot yäräkubä yabäṅkuk. Kome mäheṅitä awaṅ uken yawakiye yepmäṅ towik täṅkuṅonik. Täṅkaṅ ume awaṅ unitäṅo meni mobä pähap kubäpäṅ täṅpipiwani. ³ Mäheṅiyetä sipsipta ume gwet yäminayäṅ nadäṅpäṅä mobä uwä kireṅ täbot-pewä kuṅirän ume gwetpäṅ sipsip yepmäṅ towik täṅkuṅonik. Yepmäṅ towiṅ moreṅpäṅä mobä u yäpmäṅpäṅ äneṅi komeniken täṅpipik täṅkuṅonik. ⁴ Eruk, Jekoptä sipsip watä äma uwä ṅode yäwet yabäṅkuk; Notnaye, in de nanik? Yäwänä iwetkuṅ; Nin Haran nanik yäk. ⁵ Ude iwerirä yäwet yabäṅkuk; In Naho orani wäpi Laban u nadäkaṅ?

Yäwänä Ei, u nadäkamäj yäk. ⁶ Nadäkamäj yäj iweräwä yäwetkuk; U täga itak? Yäwänä iwetkuñ; Ei, itak yäk. Äperi Resel sipsip yämagut yäpmäj äbätak udu käyan? ⁷ Ude yäwäwä Jekoptä yäjkuñ; Ai! Sipsip yotken yepmakta kadäni nämo täyak. No kepma yäk. Unita ume gwetpäj yepmäj towinjpäñ yämagut yäpmäj ketemi näñpaniken äneñi yepmanañi yäk. ⁸ Ude yäwänä iwetkuñ; Ude nämo. Yawak äbot äbäj morewäkañ uyaku ume awañ meni täñpipiwani mobä kireñ täbotpena kuñirän sipsip kudup ume yepmäj towinayäj yäk.

⁹ Man ude yäjpäñ-nadäk täñ irirä Reseltä nani täño sipsip yämagut yäpmäj äbuk, u sipsip watä webe ude itkuko unita. ¹⁰ Eruk, Jekop Reseltä äwäñi Laban täño sipsip yämagut yäpmäj äbäjirän kañpäñ päñku awañ meni täño mobä kireñ täbotkuk. Mobä kireñ täbot-pewän kuñirän Laban täño sipsip ume yepmäj towinkuk. ¹¹ Ude täñpäñ Jekoptä Resel bumumiken injpäñ konäm bumta kotkuk. ¹² Konäm ude kotpäñ itkañ Resel iwetkuk; Näk nanka täño nägät moräk, Rebeka täño nanaki yäk. Ude iwerirän Resel kuñpäñ nani manbiñam u iwetkuk.

¹³ Päñku iweränä Labantä wanori täño nanaki Jekop unitäño biñam nadäñpäñ bäräñeñ päñku bäyañ iminjpäñ bumumiken injkuk. Täñpäñ imagut yäpmäj yoriken äronkuk. Äro itkañ Jekoptä manbiñam kuduptagän Laban iwetkuk. ¹⁴ Iwet morewänä Labantä iwetkuk; Bureni, gäk näkño nägät moräkna yäk.

Jekoptä Lea kenta Resel webeniyatta yäpuk

Eruk Jekop komepak kubä irirän Labantä iwetkuk; ¹⁵ Gäk nägät moräkna itan upänkañ imata piä jop api täñ namiñ iren? Gwäki jide yäpayän nadätan? ¹⁶ Täñpäkañ Laban äperiyat yarä, moki wäpi Lea, wenäni wäpi Resel. ¹⁷ Lea u dapuri waki. Täñ Resel uwä inami dapun säkgämän, gäripi nitek. ¹⁸ Jekoptä Reselta gäripiinik nadänkuko unita äwäñi iwetkuk; Näk obañ 7 ude piä täñ gamiñira äpetka wenäka Resel u kañ nam yäk.

¹⁹ Ude iweränä äwäñitä yänkuk; Täga yäk. Äma kudupita imiñira waki täñpek. Gäka gamayän täro uyaku täga api täñpek yäk. Unita näkkät ño kañ itda. ²⁰ Ude yänjirän Jekoptä Reselta nadänpäñ obañ 7 äwäñita piä täñ imiñ yäpmäñ äronkuk. Upänkañ Reselta gäripi nadänkuko unita obañ 7 unita nadänjirän kepma yarägän bumik täñkuk. ²¹ Eruk obañ 7 täreñjirän Jekoptä äwäñi iwetkuk; Kadänina täretak unita webena Resel namikañ kuñatkäda yäk. ²² Ude yäwänä Labantä äñnak-äñnak pähap täñkañ kome mähem kudup-tagän yämagutkuk. ²³ Äñnak-äñnak pähap täñkañ bipani ugän Labantä äperi moki Lea uwä Jekopken tewänkañ bok patkumän. ²⁴ (Labantä piä watä webe Silpa Leata piä watä täñ imikta imiñkuk.)

²⁵ Eruk patkumäno yäñeñjirän Jekoptä Lea kañpäñ kikuñtkuk. Kañpäñ äwäñi Laban päñku iwetkuk; Ai, ima kudän täñ namitan? Näk Reselta nadänpäñ piä täñ gamiñkut yäk. Imata ñode täñnakñatan? ²⁶ Yäwänä iwetkuk; Kome ño nanik täño kädet uwä moki jop irirän wenäñitä jukun äma yäpnañi nämo yäk. ²⁷ Unita gäk mokikätkuñarirän yanäpi täño oretoret äñnak-äñnak kepma

7 ude tärenjirän wenäni api gamet yäk. Upänkañ webe unita gwäki uwä äneñi obañ 7 ude piä kañ täñ nam yäk. ²⁸ Labantä Jekop ude iwetkuko udegän täñkuk. Leakät yanäpi täñkumäno unitäño oretoret äñnak-äñnak tärenjirän Labantä äperi Resel webenita imiñkuk. ²⁹ Täñpäñ Reselta watä epän täñ imikta webe kubä wäpi Bilha imiñkuk. ³⁰ Täñkañ Jekop Reselkät patpäñ unita gäripi nadäñkuko u webeni Lea pengän yäpuko unita nadäñkuko u irepmitkuk. Täñpäkañ Jekop Labanta piä täñ imiñ yäpmäñ äronjirän obañ äneñi 7 ude tärenjuk.

Jekop nanakiye ahäñkuñ

³¹ Täñpäkañ Yawe Jekoptä Leata gäripi nämo nadäñ imiñjirän kañpäñä Lea nanak bäyakta nadäñ imiñjirän Resel äruñ itkuk. ³² Täñpäñ Leatä nanak kok itpäñ bäyañkuko u wäpi Ruben yäñ iwetkuk. Node nadäñpäñ Ruben yäñ iwetkuk; Anututä butewakina kañpäñ nadäk täñpäñ täñkentäñ namitak yäk. Nanak bäyañ imitat unita äpnatä gäripi bureni käwep api nadäñ namek yäk. ³³ Ude täñkañ it yäpmäñ äronpäñ äneñi nanak kubäkät bäyañkuk. Bäyañpäñ yäñkuk; Äpnatä gañani nadäñ namiñjirän Anututä nadäñ namiñpäñ äneñi nanak kubä ño namitak yäk. Mebäri unita wäpi Simeon yäñ iwetkuk. ³⁴ Ude täñkañ it yäpmäñ äronpäñä äneñi nanak kok itpäñ kubä bäyañpäñ yäñkuk; Eruk, näk nanak yaräkubä bäyañ imitat unita äpnatä näka gäripi bureni api nadäwek yäk. Mebäri unita wäpi Livai yäñ iwetkuk. ³⁵ Täñpäñ äneñi it yäpmäñ ärontängän nanak kok itpäñ bäyañpäñä yäñkuk; Apiño Anutu iniñ oretat yäk. Ude yäñpäñ wäpi

Juda yäj iwetkuk. Täñkañ äneñi nanak kubä bäräñeñ nämo bäyañkuk.

30

¹Täñpäkañ Resel äruñ itpäñ Jekopta nanak kubä nämo bäyañ imiñkuk. Iniken mebäri ude nadänpäñ moki Leata nadäwäwak täñ imiñpäñ Jekop ñode iwetkuk; Näka nanak kubä kañ nam! Nämo namiwä api kumbet yäk. ²Ude yäjirän Jekoptä jäpi nadäñ imiñpäñ iwetkuk; Anututä nadäñ gamiñpäñ nanak nämo gamiñirän näkä u irepmitpäñ nanak täga gamet? ³Ude iweränä Reseltä yäjñkuk; Ño watä piä webena Bilha. Ukät patpäñ nanak bäyañirän näka biñam täñpänkañ nanak täño miñi kañ ahäwa yäk. ⁴Reseltä ude yäjpäñ piä watä webe Bilha imän Jekopkät patkumän. ⁵Patkumäno Bilhatä nanak kok itpäñ Jekopta nanak kubä bäyañ imiñkuk. ⁶Bäyañirän Reseltä yäjñkuk; Anututä täñkentäñ namikta nadäwän tägawäpäñ manna nadänpäñ nanak kubä namitak yäk. Mebäri unita wäpi Dan yäj iwetkuk. ⁷Täñpäkañ Resel täño watä piä webe äneñi nanak kok itpäñ Jekopta nanak kubä bäyañirän yarä ude täñkuk. ⁸Täñkañ Reseltä yäjñkuk; Moknakät ämiñtäñgän eruk irepmitat uba yäk. Ude yäjpäñ nanak wäpi Naptali yäj iwetkuk.

⁹Täñpäkañ Leatä nanak bäyak-bäyak kadänini paotak yäj nadänpäñä watä piä webeni Silpa Jekop webenita iniñ kireñkuk. ¹⁰Iniñ kirewänkañ Silpatä Jekopta nanak kubä bäyañ imiñkuk. ¹¹Bäyañ imiñirän Lea wisikna yäj nadänpäñ wäpi Gat yäj iwetkuk. ¹²Eruk, it yäpmäñ äronpäñ Silpatä Jekopta äneñi nanak kubä bäyañirän yarä ude täñkuk. ¹³Täjirän Leatä ñode yäjñkuk; Näk

bumta oretat unita notnaye ätutä näka oretoret täñpani yän api näwetneñ yäk. Ude yänpän nanak u wäpi Ase yän iwetkuk.

¹⁴ Täñpäkañ wit bureni däpmäk-däpmäk kadäniken Lea täño nanaki tuäni Rubentä piäken kuñkañ päya päham nanak itta näñpani u ätu yabän ahänkuk. Yabän ahänpän yäpmänkañ miñi Leaken yäpmän kuñkuk. Yäpmän päñku imänkañ Reseltä u kañpän Lea iwetkuk; Ai, päya päham nanak itta näñpani nanakatä yäpmän äbuko u ätu täga namayän? ¹⁵ Iweränä Leatä iwetkuk; Äpna nomägakuno unita nadäwi pidäm tawänpän päya päham nanak itta näñpani nanaknatä yäpmän äbuko u imaka, nomägarayän täyan? Yäwänä Reseltä iwetkuk; Eruk, päya päham yäpmän gaminükko u namiwä apiño bipani gäk äpnakät täga patdayän yäk. Ude yäwänä Leatä nadän iminük.

¹⁶ Nadän iminpäñä bipäda Jekop piäken naniktä äbänirän Leatä päñku kädet miñin ahän iminpäñ iwetkuk; Apiño gäk näkkät pädayän yäk. Nanakna täño päya päham nanak itta näñpani upän gäk suwatat yäk. Yäwänkañ bipani uken bok patkumän. ¹⁷ Täñpäkañ Anututä Lea nadän iminirän nanak kok itpäñ Jekopta nanak kubä bäyan iminirän nanakiye 5 ude itkuñ. ¹⁸ Bäyanpäñ yänkuk; Näk watä piä webena äpnata iminükuro unita kowata Anututä nanak kubä namitak yäk. Ude yänpän nanak u iniken man terak wäpi Isaka yän iwetkuk.

¹⁹ Eruk ude täñkañ it yäpmän äronirän Leatä nanak kok itpäñ Jekopta nanak kubä bäyan

imiñirän nanakiye 6 ude itkuñ. ²⁰ Bäyañpäñ yänkkuk; Anututä iron täga täñ namiñirän äpnata nanak 6 ude bäyañ imiñkut yäk. Unita näk api orañ namek yäk. Ude yäñpäñ nanak u iniken man terak wäpi Sebulun yäñ iwetkuk. ²¹ Eruk it yäpmäñ äronñängän äperi kubä bäyañkuko u wäpi Daina yäñ iwetkuk.

²² Ude ahäñ moreñirä Anutu Reseltä yäñapik man yänkkuko u nadäñ imiñirän äruñ iranitä nanak kok itkuk. ²³ Nanak kok itpäñä nanak kubä bäyañpäñ yänkkuk; Äruñ itpäñ mäyäk nadäñkuro uwä Anututä nomägatak yäk. ²⁴ Eruk, Anututä nanak äneñi kubä kañ namän! yäñ yäñpäñ nanak u wäpi Josep yäñ iwetkuk.

Jekop tuñum äma täñkuk

²⁵ Reseltä Josep bäyawänkañ Jekoptä äwäñi Laban iwetkuk; Komenaken kwayäñ nadätat unita nabä kätäwi kwa yäk. ²⁶ Webenayat nanaknayeta nadäñpäñ watä piä täñ gamiñkuro unita naniñ kirewipäñ yämagut yäpmäñ kwa yäk. Piä jide täñ gamiñkuro uwä gäkña nadätan yäk. ²⁷ Ude iweränä äwäñitä iwetkuk; Ude nämo. Ñode gäwera nadäsi. Näk kären ñode kañkut; Yawetä gäka yäñpäñ iron tañi täñ namiñkuk. ²⁸ Unita piäka täño gwäki ude nami yäñ nadäñpäñ yäwikañ api gamet yäk. ²⁹ Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Näk piä tañi täñ gamiñkuro u kañpäñ nadätan? Gäkño bulimakau sipsip yabäñ yäwarira jide ahänkuño u gäkña nadätan yäk. ³⁰ Näkä nämo äbutken ähan yarägän bumik itkuñopäñ apiñowä ahäñ bum-bum täñ gamikañ. Näk piä täñ gamiñira Yawetä gäk täñkentäñ gamiñ yäpmäñ äbätak yäk. Unita

kadäni ñoken näkñaken äbotnayeta piä täñ yämiñpäñ täñkentäñ yämayäñ nadätat.

³¹ Ude yäwänä äwäñitä iwetkuk; Unita kowata jide api täñ gamet? Ude yäwänä Jekoptä iwetkuk; Gäk imaka kubä nämo namen yäk. Näk bänepnaken man pätak u gäwera nadäñiri täga täñpeko uwä gäkño sipsip meme äneñi watäni api iret yäk. ³² Uwä ñode; Näk apiño tom äbori äbori yabäñpäñ sipsip kudäri ba yäput-toroktorok ikek, sipsip nanaki kubiri ba meme nanaki yäput-toroktorok ikek u kudup yäpmäñ danipñäñ inigän yepmañpayäñ yäk. Tom yarägän udewanita piä täñ gamik täyat unitäño gwäki api yäpet yäk. ³³ Ude täñjira kudän siwoñi täyak ba siwoñi nämo täyak yäñ täga api kañpäñ nadäwen. Gäk piä täk täyat unitäño gwäki siwoñi yäpmäñtak yäñ kañpäñ nadäwayäñ äbäñpäñä meme yäput-toroktorok ikek nämo, ba sipsip nanaki kubiri nämo, näkño äbotken irirä yabäñpäñ kubota täyak yäñ kañ nadäk tä yäk.

³⁴ Ude yäwänä äwäñitä yänkuk; Yäyan u täga. Ude kañ ahäwän yäk. ³⁵ Ude yäñpäñ äwäñi Labantä kepma ugän meme ämani jaum ba yäput-toroktorok ikek, meme webeni yäput-toroktorok ikek ba pujiñi bämop uken paki, ba sipsip nanaki kubiri u kudup nanakiyetä watäni itneñta yäpmäñ danipñäñ yepmañkuk. ³⁶ Ude täñpäñ Jekop penpen kepma yaräkubä udeta kuñtäñgän kome ban kubäken ahäñkuk. Ahäñpäñ u irirän Jekoptä äwäñi täño meme sipsip ätuta watäni itkuk.

³⁷ Eruk Jekoptä päya mebäri yaräkubä unitäño karäni kodaki tokätpäñ gupi uken-uken tätuñ äyänutkuk. Uken-uken tätuwänkañ bänepi paki

kwawak ahänpäj kudän ikek täjkuj. ³⁸⁻³⁹ Tänpäj päya karäni tätujkuko u yäpmänpäj sipsip memetä u kañkañ ume kañ nañput yänpäj ume näñpaniken peñkuk. Eruk sipsip memetä webeniye yäwatnayäj äbänpäjä ume nañpäj päya karänitä inamiken irirän webeni yäwaräntäk täjkuj. Ude tänpäj nanak bäyañkujo u päya karäni udewanigän kudän-kudän niked ahäñkuj. ⁴⁰ Nanak ahäñkujo u yäpmäj daniñpäj inigän yepmañkuk. Yepmañpäjä sipsip meme biani uwä Laban täño sipsip meme kudän-kudän niked itkuj käda ukäda kowat yabäwän täñput yänpäj yepmañpän itkuj. Ude tänpäj sipsip meme inita yäwani yäpmänpäj inigän yepmañkuk. Ude tänpäj yepmañpän Laban täño inigän inita yäwani inigän itkuj. ⁴¹ Kadäni kadäni meme sipsip gupi tägatä iniken täñirä Jekoptä päya karäni ukeño äneñi yäpmänpäj ume näñpaniken peñkuk. Ude täñirän meme sipsip päya karäni u kañkañ webeni yäwaräntäk täjkujonik. ⁴² Upäñkañ meme sipsip gupi waki uwä päya karäniken nämo yepmak täjkukonik. Ude täñirän meme sipsip gupi waki Labantagän itkuj. Meme sipsip gupi tägatäga u Jekop täño biñamgän täjkuj. ⁴³ Ude täñ yäpmäj kuñtängän Jekoptä tuñum äma täjkuk. Meme sipsip bumta, piä watä webe bok äma bok ba kamel doñki niked itkuk.

31

Jekoptä äwäñi Laban kañumuntañ metäñpeñ kuñkuk

¹ Jekoptä kädet ude täñ yäpmän äbäñtäyon Laban täño nanakiyetä kañpäñ yänkuñ; Jekoptä nan täñikñatpäñ nan täño tuñum kudup yäyomägatak. Tuñum äma täyak uwä nan täño tuñum terak täyak yäk. Man ude yänirä Jekoptä nadänkuk.

² Täñpäñ ñode imaka kañpäñ nadänkuk; Äwo apiño not säkgämän nämo täñ namik täyak uwä bian nämo täñ namik täñkukopän udewä täyak yäk.

³ Ude nadänirän Yawetä Jekop iwetkuk; Gäk äneñi äyänutpen nankaye nägät moräkkayetä kome kujatken kañ ku! Kuñiri watä api it gamet yäk.

⁴ Anututä ude iwetkuko unita Jekoptä webeniyat Resel kenta Lea ñode yäwetkuk; Näk tom epänaken kuñira ek ätu itkañ kañ äbun yäk. Eruk man ude yäwetpäñ kuñirän ätu itkañä yarä uwä päñku ahän imiñkumän.

⁵ Ahän imänä yäwetkuk; Näk ñode käyat yäk. Nanjek u bian not täñ namiñpäñ kuñatkuko udegän apiño nämo täñ namitak. Upänkañ nana täño Anututä näk täñkentän namik täyak yäk.

⁶ Näk nanjekta watä piä kehäromi täkinik täñ yäpmän äbäk täyat u nadäkamän, ei yän? ⁷ Ude täk täyat upänkañ nanjektä piä täñ imik täyat unitäño gwäki namikta yännäñat yäpmän äbänirän kadäni 10 tärenkuk. Upänkañ nanjektä waki ude täñ namayän täñirän Anututä ukätpipik ñode täñ imik täñkukonik;

⁸ Nanjektä tom yäput-toroktorok ikek piä gwäkita kañ yäpmän yän näwerirän eruk Anututä nadänirän tom miñitä nanaki yäput-toroktorok ikekgän bäyañkuñ. Täñ tom gwärärek kudän ikek gäñata yäpmän yän näwerirän eruk Anututä nadänirän tom miñitä nanaki gwärärek

kudän nikekgän bäyaŋkuŋ yäk. ⁹ Ude täŋ yäpmäŋ äbätäŋgän Anututä nanjek täŋo tom kudup yomägatpäŋ näkŋata biŋam naniŋ kireŋkuk yäk.

¹⁰ Ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Kadäni kubä yawaktä iniken täŋirä döpmonken ŋode täŋkut; Kadäni uken meme ämanitä webeni yäwatkuŋo uwä yäput-toroktorok, gwärärek kudän ikek yäk.

¹¹ Täŋpäŋ Anutu täŋo aŋerotä döpmonken ŋode näwetkuk; Jekop! yäk. Jekop yäŋ yäwänä Itat ŋo yäŋ iniŋ yäŋkut. ¹² Yäwawä näwetkuk; U yabä! yäk. Meme ämanitä webeni yäwatkaŋ u yäput-toroktorok, gwärärek kudän ikekgän yäk. Äwäŋka Labantä yäŋgäkŋat yäpmäŋ äbuko u kak täyat unita nadäŋira udewä ahäkaŋ yäk. ¹³* Täŋpäŋ nadätan? Gäk Betel komeken näka yäŋpäŋ mobä änok kubä buŋätkaŋ olip gakaŋi uterak piŋ ibatpäŋ yäŋkehäromtak man yäŋkun. Eruk, kome uken iriri ahäŋ gamiŋkuro uwä Anutu näk ŋo yäk. Unita akuŋkaŋ äyäŋutpeŋ kome kujatkaken kaŋ ku yäk. Man ude näwetkuk.

¹⁴ Eruk, ude yäweränä webeniyattä iwetkumän; Nanta butewaki nämo nadäkamäk yäk. Nekta biŋam tuŋum kubä nämo iwoyäŋ nimiŋkuk. ¹⁵ Nan uwä äbani bumik nibäk täyak yäk. Gäkken moner yäpmäkta ninin kireŋkuk. Upäŋkaŋ moner yäpuko uwä kudup naŋkuko unita imata ŋo itde? ¹⁶ Ude yäŋpäŋ yäŋkumän; Anututä nannek täŋo tuŋum kuduptagän yomägarirän nin ba nanakniye ninta biŋam täyak yäk. Unita Anututä gäwetak ude kaŋ tä yäk.

¹⁷ Ude yäwänä Jekop komeniken äneŋi kukta tuŋum täŋpäŋ webeniye nanakiye kamel terak

* **31:13:** Stt 28:18-22

yepmaṅkuk. ¹⁸ Ude tāṅpāṅ sipsip, bulimakau, tuṅum ba imaka kudup Mesopotemia komeken irirān ahāṅ imiṅkuṅo u yāpmāṅpāṅ Kenan komeken nani Aisaktā itkukken kwa yāṅpeṅ kuṅkuk.

¹⁹ Akumaṅ kunayāṅ tāṅkuṅo kadāni uken tuṅum ṅode tāṅkuṅ; Labantā sipsip pujiṅi madāwa yāṅkaṅ kuṅirān Resel nanitā yotken āroṅpāṅ nani tāṅo āboriyeta watā irani yāwik kubo tāṅpāṅ yāpmāṅ āpāmaṅ kuṅkuk. ²⁰ Tāṅ Jekoptāwā āwāṅi Laban, Aramtā ābotken nanik u tāṅiṅatpeṅ nāmo iwerān nadāṅirān kuṅkuk. ²¹ Eruk tuṅum ude tāṅ paotpāṅā tuṅumi kuduptagān kobet tāṅ yāpmāṅ Yufretis ume weṅpeṅ Gileat pom kāda kuṅkuṅ.

Labantā Jekop iwat yāpmāṅ kuṅkuk

²² Jekop kuṅirān kepma yarākubā tārewānkaṅ Jekoptā metāṅpeṅ kuṅkuko unita manbiṅam Laban iwetkuṅ. ²³⁻²⁵ Eruk manbiṅam u nadāṅpāṅā āmaniye yāmagurānkaṅ Jekop iwat yāpmāṅ kuṅtāyon kepma 7 tārewānkaṅ Gireat pom Jekoptā ahāṅpāṅ yottaba tāṅpāṅ itkuko u ahākta kerāp taṅkuṅ. Uken ahāṅpāṅ Laban ba āmaniye yottaba tāṅpāṅ patkuṅ. Parirā Anututā Laban dāpmonken ṅode iwetkuk; Laban! Gāk Jekop man kādāp ikek kubā iwerentawā! yāk.

²⁶ Patkuṅo yāṅewānkaṅ Labantā Jekop ahāṅ imiṅpāṅā iwetkuk; Ima kudān tāṅ namitan? Imata jop tāṅnāṅatpāṅ iwan tāṅ gamapāṅ bumik āpetnayāt nomāgatpāṅ yāpmāṅ ābātan? ²⁷ Yāṅahāṅpāṅ nāwetkuno uyaku kap tenpāṅ gepmana yāpmāṅ ābim yāk. ²⁸ Nāk āpetnayāt oranaye nāmo yāniṅ orerira yāmagut yāpmāṅ ābān.

Gäk guᅇ kudän tän yäk. ²⁹ Näk gäk gutnaᅇipäᅇ nanka täᅇo Anututä bipani dāpmonken ᅇode näwetpāᅇ naniᅇ bitnäk; Gäk Jekop man kädāp ikek kubä iwerentawä yāᅇ näwetkuk. ³⁰ Gäk komekata nadāwätäk täᅇpāᅇ ämetpeᅇ äbāno uwä täga upāᅇkaᅇ näkᅇo äbotnayeta watä irani yāwik imata kubo täᅇpāᅇ yāpmāᅇ äbān?

³¹ Ude yāᅇirān Jekoptä Laban man kowata ᅇode iwetkuk; Gäka umuntaᅇkuro uwä ᅇodeta; Gäkä äpetkayat nomägaren yāᅇ yāᅇpāᅇ unita nämo gāwetkaᅇ äbāmāᅇ yäk. ³² Upāᅇkaᅇ itkamāᅇ ᅇo kubätä yäkken yāwikka u kaᅇ-ahāwayāᅇ täno uwä äma ba webe u kumäkta biᅇam täᅇpān. Ämaniye iᅇamiken tuᅇum päke yāpmāᅇ kuᅇatat ᅇo gākᅇata biᅇam kubä kaᅇpāᅇä kaᅇ yāpmāᅇ yäk. Jekop uwä webeni Reseltä yāwik kubo täᅇkuko u nämo nadāᅇkaᅇ man kehāromi u yāᅇkuk.

³³ Eruk, Laban Jekoptä yottaba gānaᅇ äronpāᅇ yāwik ukeᅇonita kawān wawāpāᅇ, Leatä yottaba gānaᅇ äronpāᅇ udegān kawān waᅇkuᅇ. Täᅇpāᅇ piä watä webe yarä unitä yottaba gānaᅇ udegān kawān waᅇkuᅇ. Ude täᅇkaᅇ kumaᅇ Reseltä yottaba gānaᅇ äronkuk. ³⁴ Reseltä yāwik kubo täᅇkuko ukeᅇo kamel täᅇo yäk tuᅇum pewani u gānaᅇ käbop daiᅇkukopāᅇ uterak maᅇirirān Labantä yottaba u gānaᅇ wāyäkᅇewān waᅇkuᅇ. ³⁵ Ude täᅇkaᅇ Reseltä nani iwetkuk; Nana, gäk näka kokwawak nadāweno. Näk täga nämo akwayāᅇ. Webetä nininken käyām ahāᅇ namitak unita täga nämo akwayāᅇ yäk. Iwerānkaᅇ nanitä päᅇku yot kudup gānaᅇ yāwikta wāyäkᅇewān waᅇkuᅇ.

³⁶ Ude täᅇirān Jekoptä koki wawāpāᅇ Laban ᅇode

kaŋ yänkuk; Oi! Näk waki jide täŋ gamiŋkuro unita tom bumik nurayän näwarän täyan? ³⁷ Gäkä näkŋo tuŋum päke ŋo yabäwi tärekaŋ. Unita gäkä imaka kubä gäkŋopän näk ba äbotnaye ŋo bämopninken käyan u täŋpawä notniye täŋo iŋamiken kwawak pewipän kaŋkaŋ nek täŋo mebäri kaŋ yäpmän daniwut! ³⁸ Näk gäka watä piä täŋ gamiŋira obaŋ 20 ude täreŋkuk. Kadäni u bämopiken gäkŋo yäwakaye watäni ket irira sipsip ba meme nanaki kubä nämo dätdät maŋkuŋ. Ba gäkŋo sipsip äbotken nanik sipsip ämani kubä nämo utpän naŋkut yäk. ³⁹ Ba tom ägwäritä gäkŋo sipsip yewa gänaŋ äronpän sipsip kubä utpän naŋpänä näkŋakenpän komenita peŋ gamiŋkut. Täŋkaŋ kepma ba bipani kubäta gäkŋo sipsip kubä kubo täŋkuŋo unita komenita näkŋakenpän gamikta näwet täŋkunonik. ⁴⁰ Näk gäkŋo sipsipta watä irira edaptä bumta nek täŋkukonik. Bipaniwä mänit nadänpän dämmon säkgämän nämo pat täŋkuronik yäk. ⁴¹ Näk komi piä ude gäka obaŋ 20 täŋkut. Obaŋ 14 äpetkayatta nadänpän watä piä täŋ gamiŋkut. Ba obaŋ 6 äneŋi tom ätu näka biŋam täneŋta watäni it gamiŋkut. Täŋpän kadäni u bämopiken piä täŋ gamiŋkuro unitäŋo gwäki namikta täŋnäkŋariri kadäni 10 ude täŋkuk. ⁴² Gäk ude täŋ namiŋkuno upänkaŋ nana täŋo Anututä näka watä it namiŋkuk. Anutu uwä orana Abraham ba nana Aisak unitäŋo Anutu pähap. Anututä näka watä nämo itkuk yäwänä jopinik nepmaŋpi äbätet. Upänkaŋ Anututä butewaki terak komi piä täŋ yäpmän äburo u kaŋpän imaka kubä näka nämo täŋ namenta dämmonken man kehäromi gäwetkuko u yäk.

Laban Jekopkät bänep kubägän täñkumän

⁴³ Jekoptä man ude yäwänä Labantä iwetkuk; Webekayat ñowä äpetnayat, ba nanakaye ñowä näkñaken äbeknaye oranaye. Ba tom kuduptagän päke ño u imaka, näkñakengän. Imaka kuduptagän inñamnaken itkañ ñowä näkñakengän. Upäñkañ apiñowä jide täñpäñ äpetnayat ba äbeknaye oranaye äneñi yäpet? U täga nämö. ⁴⁴ Unita nek bänep kubägän täda yäk. Täñpäñ bänep kubägän täkamäk ñonita nämö guñ tädeñta mobä änok kubä ño peda yäk.

⁴⁵ Man ude yäwänkañ Jekoptä mobä käroni kubä yäpmäñpäñ siwoñ yäputkuk. ⁴⁶ Täñpäñä noriye yäwet-pewän mobä u dubiniken mobä ätukät buñätkuñ. Ude täñpäñä mobä änok u dubiniken ketem nañkuñ. ⁴⁷ Täñpäkañ Labantä mobä änok peñkumäno iniken Mesopotemia man terak wäpi Jega-Sahaduta yäñ iwetkuk. Täñpäñ Jekop uwä iniken Hibru man terak wäpi Galet yäñ iwetkuk. (Ninin man terak “nämö guñtakta”.)

⁴⁸ Täñpäñ Labantä Mobä änok pekamäk ño kañpäñ bänep kubägän täkamäk unita nämö api guñ täde yäñ Jekop iwetkuko mebäri unita mobä änok unitäño wäpi Galet yäñ iwetkumän. ⁴⁹ Täñä Labantä kome u wäpi kubä Mispa iwetkuko uwä man ñode yäñkuko unita; Yawetä gäk gäkñagän, näk näkñagän kuñaritda nek nibäñpäñ nadäwän. ⁵⁰ Täñpäkañ Labantä Jekop äneñi kubä ñode iwetkuk; Gäk äpetnayatta gañani nadäñpäñ komi yämeno, ba näkä nämö nadäñjira webe kodaki ätu yäpeno uwä ñodeta ket nadäwen; Anutu nibätak yäñ nadäwen yäk. ⁵¹⁻⁵² Mobä käroni yäputat ño

ba mobä änok bämopneken peyat ʒo ka! Nowä kaŋpeŋ kuŋatpäŋä bänep kubägän täkamäk ʒonita nämo api guŋ täde yäk. Näk ʒo irepmitpäŋ nämo guret. Gäk udegän, ʒo irepmitpäŋ nämo nuren. ⁵³ Täŋpäŋ gäk ba näk bänep kubägän täkamäk ʒopäŋ irepmitdawä Anutu, Abraham kenta Naho täŋo Anutu unitä kowata kaŋ nimän yäk.

Ude yäwänkaŋ Jekoptä Anutu, nani Aisaktä gämoriken kuŋarani unitäŋo wäpi terak yänkehärom taŋkuk. ⁵⁴ Täŋpäŋ Anutu iniŋ oretta pom terak äronpäŋ gupe ijiŋ ima yänpäŋ tom kubä utpäŋ ijiŋ imiŋkuk. Ude täŋpäŋ äboriyekät ketem bok näna yänkaŋ yämagutkuk. Yämaguränpäŋ ketem naŋkaŋ pom terak ini ugän patkuŋ. ⁵⁵ Patkuŋo yänewänä Laban akuŋpäŋ äperiyat, oraniye äbekiye yeŋpäŋ yäniŋ orepäŋ kon man yäwetkaŋ komeniken äyänutpeŋ kuŋkuk.

32

Jekop tuäni Iso kaŋ-ahänjuk

¹ Eruk Jekop kome u peŋpeŋ kuŋirän Anutu täŋo aŋero ätutä kädet miŋin ahän imiŋkuŋ. ² Ahän imiŋirä yabänpäŋä nadänjuk; Wa! Nowä Anutu täŋo äbot yäk. Ude yänpäŋ unita kome u wäpi Mahanaim yän iwetkuk.

³ Kadäni uken Jekop täŋo tuäni Iso Sei kome, wäpi kubä Idom uken itkuk. Irirän Jekoptä tuäna uken itak yän nadänpäŋ watä äma yäwet-pewän intäjukun kuŋkuŋ. ⁴ Kunayän täŋirä yäwetkuk; In ekänina Iso ʒode iwerut yäk. Watä piä ämaka Jekoptä ʒode yäyak; Näk kome ban päŋku äwännek Labankät kadäni käroni it yäpmän äbut. ⁵ It yäpmän

äbänkä sipsip, bulimakau, donki, watä ämawebe it namikañ. Unita ekänina, gäk not täñ nam yän nadänpäñ manbiñam ño gäka pewa ärekañ yäk. Jekoptä manbiñam ude pewän kuñkuñ.

⁶ Watä piä ämaniyetä manbiñam ude yäpmän kuñkuñotä äneñi äyänutpeñ äbänpäñ Jekop ñode iwetkuñ; Nin tuäka Iso kañ-ahänkumän yäk. Unitä gäk gabän ahäwayän nadänpäñ ämaniye 400 yämagurän äbän itkañ yäk. ⁷ Ude iweräkañ Jekop umun pähap nadänpäñ nadäwätäk täñkuko unita ämaniye, sipsip, bulimakau, kamel kudup yäpmän daniñpewän äbot yarä täñkuñ. ⁸ U ñode nadänpäñ yäpmän daniñkuk; Isotä äbänpäñ änok kubä nidäpänä änok kubätä api ämetpeñ kuneñ yäk.

⁹ Ude nadänpäñ Jekoptä Anutu yänpik man terak ñode iwetkuk; O Anutu, orana Abrahamkät nana Aisak täño Anutu! Gäk ñode näwetkun; Gäk komekaken ba notkaye itkañken äyänutpeñ kuñiri api täñkentän gamet. Man ude näwetkun. ¹⁰ Näk piä ämaka täga nämo upänkañ nadän namikinik täñpäñ bänep iron täñ namiñ yäpmän äbäk täyan. Bianä ähottaba-gänpäñ yäpmänkañ Jodan ume weñpeñ kuñkut. Apiñowä näk äbot tañi yarä ño nikek äbätat yäk. ¹¹ Unita gäk täñkentän namiñiri tuäna Isotä nurektawä. Tuänatä äbänpäñ näkña ba nanak nädamiñi nidäpek yänpäñ umuntäyat yäk. ¹² * Gäk bian ñode näwetkuno äneñi nadäsi; Näk bänep täga nadän gamiñpäñ nanakaye pewa gwägu pomiken mobä jirañ mäyap, daninañi nämo itkañ ude api ahäneñ. Ude näwetkun yäk.

* 32:12: Stt 22:17

13 Eruk, patkuko yänewänä Jekoptä akuṅpäṅ tuäni Iso iron imikta tuṅumi päke uken nanik ätu iwoyäṅ imiṅkuk. Tuṅum irona iwoyäṅ imiṅkuko uwä ṅode; 14-15 Meme webeni 200, ämani 20, sipsip webeni 200, ämani 20, kamel webeni nanakiye nitek 30, bulimakau webeni 40, ämani 10, doṅki webeni 20, ämani 10 ude iwoyäṅ imiṅkuk. 16 Iwoyäṅ imiṅpäṅä memeta watä äma kubä peṅkuk, sipsipta kubä, kamelta kubä, bulimakauta kubä, doṅkita kubä. Ude yepmaṅpäṅ watä äma u ṅode yäwetkuk; Intäjukun kut yäk. Näk mäden täwarayäṅ. Upäṅkaṅ änok kubäḡän kuneṅo. Banban kut yäk.

17-18 Eruk kunayäṅ täṅirä Jekoptä watä äma intäjukun kwayäṅ täṅkuko u iwetkuk; Gäk kuṅiri tuäna Isotä gabäṅ ahäṅpäṅ gäwet yabäk ṅode api täṅpek; In netä täṅo watä äma? De kukaṅ? Tom äbot ṅo mähemini netä? yäṅ gäwerirän ṅode kaṅ iwet; Njowä watä ämaka Jekop, unitäṅo yäk. Tom äbot ṅo ekänini gäka iron täkta pewän äbäkaṅ. Täṅkaṅ monäka mäden näwatak yäṅ kaṅ iwet.

19-20 Ude iwetkaṅä piä watä äma mäden kunayäṅ täṅkuṅo u man piä watä äma intäjukun iwetkuko udegän ṅode yäwetkuk; In Iso kaṅ-ahäṅpäṅä äma intäjukun kuyak u iweraro udegän kaṅ iwerut yäk. Watä ämaka niwatak yäṅ ude iwetneṅ yäk. Täṅpäkaṅ Jekoptä ṅode nadäṅkuk; Näk tom äbot ṅo irona intäjukun pewa kuṅirä tuäna Iso näka bänep waki nadätak u peṅpäṅ kowat kawän täṅpäṅä not käwep täṅ namek yäk. 21 Ude nadäṅpäṅ tom äbot ukeṅo intäjukun pewän kuṅirä bipani ini ugän patkuk.

Jekop Anutukät ämik täjcumän

²² Eruk bipani bämopiken Jekoptä akuņpāņ webeniyatkät watä webeni yarä ukät nanakiye 11 ude yämagut yäpmāņ pāņku Jabok ume pipiyāwaniken wenķuņ. ²³ Wenķeņ kuņ moreņirä Jekoptä tuņumi päke u kudup ume ani kukņi udude pewän kuņkuņ. ²⁴ * Pewän kuņ moreņirä ume ani kukņi ņo kāda inigän itkuk. U irirän äma kubätä ahāņ imänkaņ ämiņtäkon kome yāņeņburu-buru täjku. ²⁵ Ämiņtäņgän äma Jekop ahāņ imiņkuko u Jekop täņo kehäromini täga nämo yäpmāņ äpayāņ yāņ nadāņpāņ keritä Jekop jopānikengän iņirirän jopāni jok tädotku. ²⁶ Tädorirän äma unitä Jekop iwetkuk; Kome yāņewayāņ täyak unita nabä kätäwi kwa! yäk. Yäwänä Jekoptä kowata ņode iwetkuk; Ude nämo! Gäk kon man kubä näwerikaņ uyaku gabä kätäwayāņ yäk.

²⁷ Yäwänä iwetkuk; Wäpka netä? Yäwänä Näk wäpna Jekop yāņ iwetkuk. ²⁸ * Jekop yāņ iweränä äma unitä yāņku; Gäk Anutukät ba äma ätukät ämiņpāņ gäkägän yärepmitan unita gäk wäpka Jekop peņpāņ wäpka kodaki Isrel yāņ gäwetat. (Ninin man terak Isrel uwä Anutukät ämiņcumän) ²⁹ * Wäpi kodaki Isrel yāņ iweränä Jekoptä yāņku; Eruk, gäkņo wäpka täga näwerayāņ? Yäwänä iwetkuk; Imata wäpna nadāwayāņ yāyan? Ude yāņpāņ kon man kubä iwetpeņ kuņku.

³⁰ Kuņirän Jekoptä nadāņku; Wära! Näk Anutu iņami dapun karo unita nutnaņipāņ nabāņ orerak yäk. Näk Anutu iņami dapun kat yāņ

* 32:24: Hos 12:3-4 * 32:28: Stt 35:10 * 32:29: Het 13:17-18

nadäjukuko unita kome u iniken man terak wäpi Peniel yäj iwetkuk. ³¹ Tänpäj tamimañ edap dapuri abäjirän Jekop Peniel kome u penpeñ kuñkuk. Penpeñ kuñkukopänkañ kuroñ säkgämän nämo yentäj kuñkuk. Jopäni jok tädotkuko unita täjäro pärentäj kuñkuk.

³² Tänpäkañ mebäri unita kadäni ukentä päbä apiño Juda ämawebetä tom tohari jopäni jokken nanik nämo nak täkañ, Jekop jopänikengän injirirän jopäni jok tädotkuko unita.

33

Jekop tuäni Isokät abä peronkumän

¹ Eruk Jekop täjäro pärentäj kuñtängän Iso, ämaniye 400 udekät äbäjirä yabäjukuk. Eruk yabänpäj Jekoptä nanakiye yäpmäj daniñpäñ webeni Resel kenta Leata, ba watä webeni yarä unita yämiñkuk. ² Ude tänpäj watä webe yarä ukät nanakiye intäjukun yepmanpän kwäwä nanaki ätukät Leakät u mädeniken yepmanpän kuñkuñ. Yepmanpän kuñirä nanaki Josepkät Resel mädeninik yepmanpän kuñkumän. ³ Tuñum ude tänpäj ini intäjukuninik kuñirän iwatkuñ. Intäjukuninik päñku tuäni kañkañ orañ imikta kadäni 7 ude injami yäpän äpmonpöpäj patkañ akuk täñtäj kuñkuk.

⁴ Täñtäj kuñirän tuäni Isotä kañpäñä bäräñeñ äbä bäyañ imiñpäñ inpäñ iniñ oretkuk. Ude tänpänkañ konäm kotkumän. ⁵ Tänpäj Isotä Jekop webeniyekät nanakiye yabänpäj Jekop iwetkuk; Ai! Webe nanak päke ño netäño? Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Anututä watä ämaka

näka iron täŋ namiŋirän imaka päke yabätan ŋo ahän namiŋkuŋ. ⁶ Ude yäwänkaŋ watä webe yarä u nanakiye yän-yäkŋat yäpmän Iso dubiniken kuŋpäŋ gukut imäpmok täŋkuŋ. ⁷ Täŋirä Lea nanakiyekät äbänpäŋ udegän täŋkuŋ. Mädeninik Resel nanaki Josepkät äbänpäŋ udegän gukut imäpmok täŋkumän.

⁸ Täŋirä Isotä iwetkuk, Ai, tom äbot intäjukun yäpmän äbänirä yabäro u imata? Yänirän Jekoptä iwetkuk; Ekänina, gäk bänep täga nadän nami yänpäŋ pewa äbäŋo u! yäk. ⁹ Ude iweränä Isotä yänkuk; Monäna waki! Näkŋo tuŋum mäyapinik it namikaŋ unita tuŋum u gäkŋata yäpmänsi! ¹⁰ Yäwänä Jekoptä yänkuk; Ude nämo! Gäk bänep paki nadän namiŋpäŋä tuŋum gamitat u gäkŋata biŋam yäpmän yäk. Gäk gabänpäŋ tägagämän nadätat. Gäk not täŋ namitan unita inamka gabänjira Anutu inami bumik täyak yäk. ¹¹ Ude yänpäŋ äneŋi gwäk pimiŋpäŋ iwetgän täŋkuk; Tuŋum gamiro u gäkŋata yäpmän yäk. Anututä täŋkentän namiŋirän imaka täpuri kubäta nämo wäyäkŋek täyat. Ude peŋ iwettäyon Isotä tuŋum u yäpuk.

¹² Yäpmänpäŋ Isotä yänkuk; Eruk kuna! Näkä jukun kuŋjira näwarut yäk. ¹³ Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Ekänina, gäk nadätan? Nanaknaye bäräneŋ kukta kehäromini nämo. Ba sipsip bulimakau nanakiye nitek unita imaka, nadäwätäk täyat. Bäräneŋ jide täŋpäŋ kuŋeŋ? Bäräneŋ kuŋpäŋä nanakiye kuduŋtagän kuŋneŋ yäk. ¹⁴ Unita gäkä jukun Idom kome päŋku ninta itsämänjiri näk mäden tomkät nanaknaye-kät nin

kwikinik ärenpäñ api gabäñ ahäne. ¹⁵ Ude yäwänä Isotä iwetkuk; Eruk, täñkentäñ tamikta ämanaye ätu gäkken yepmanpakanä tämagut yäpmäñ kunayäñ yäk. Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Iron tañi täyan upärkanä man yäyan ude nämo. Jop waki, näka bänep täga nadäñpeñ kweno uwä täga yäk.

¹⁶ Eruk man yäwän tärewänpäñ Iso uwä iniken kome wäpi Idom kepma ugän äneñi kuñkuk. ¹⁷ Idom kome kuñkukopäñ Jekop uwä Sukot komeken päñku itkuk. Kome uken inita yottaba kubä täñit, tomta yottaba ätu täñit täñkuk. Päñku yottaba täñpäñ itkuko unita iniken man terak kome u wäpi Sukot yäñ iwetkuñ. ¹⁸ Eruk, Mesopotemia kome peñpeñ äbuko, Sukot kome uken ätu it yäpmäñ kuñtäñgän eruk akumañ päñku Kenan kome Sekem täño yotpärare wäpi Salem uken ahäñpäñ u dubiniken kome yäpmäñpäñ itkuk. ¹⁹ * Kome yäpmäñpäñ itkuko unitäño mähemitä kome gwäkita siliwa moneñta iwetkuk. Iwerä udegän yämiñkuk. Kome mähemi uwä Hamo täño nanakiye. Hamo uwä Sekem täño nani. ²⁰ Täñpäkanä Jekop kome uken mobä bukä kubä täñpäñ Anutu iniñ oretta tom uterak däpmäñpäñ ijik täñkukonik. Ude täñkanä wäpi “Anutu, Isrel täño Anutu” yäñ iwetkuk. Iniken man terak wäpi “El, Elohe Isrel” yäñ iwetkuk.

34

Sekemtä Daina iwarän täñkuk

¹ Eruk, kepma kubäta Jekop kenta Lea äperi wäpi Daina uwä webe kome uken nanik ätukät

* **33:19:** Jos 24:32; Jon 4:5

itpäñ-nadäk täñpayäñ kuñkuk. ² Kuñirän äma kubä wäpi Sekem unitä Daina u kañgärip täñpäñ iwarän täñpäñ iñitpäñ waki täñ imiñkuk. Sekem nani wäpi Hamo uwä Hivitä äbotken nanik, kome unitäño intäjukun äma itkuk. ³ Täñpäkañ Sekemtä Daina waki täñ imiñpäñjä eruk webe unita gäripi nadäñpäñ näkñata kañ yäpa yäñkañ man gäripi nikek ätu iwetkuk. ⁴ Ude täñpäñ päñku nani Hamo ñode iwetkuk; Nan! Webe gubañ ño näka biñam yäpmäñ nam yäk.

⁵ Täñpäkañ Sekemtä Daina waki täñ imiñkuko manbiñam u Jekoptä nadäñkañ itkukonik. Nanakiye tomta watä itta kuñ moreñkuño unita ini äbäkañ manbiñam u yäwera yäñpäñ itsämbug. ⁶ Nanakiyeta itsämäñ irirän Sekem nani Hamo uwä äbuko Jekopkät man yäñpäñ-nadäk täñ itkumän. ⁷ Man nämo yäñtäreñirän Daina wanoriye tom piäken naniktä yoriken äbäñpäñ biñam u nadäñkuñ. Sekemtä Daina waki täñ imiñkuk yäñ nadäñpäñ Isrel ämawebe ninta mäyäk pähap täñ nimitak yäñ nadäñkuñ. Imaka tänañi nämopäñ täñkuko unita bänepi utpäñ kokwawak tañi pähap nadäñkuñ.

⁸⁻⁹ Kokwawak nadäñ irirä Hamotä Jekopkät nanakiye ñode yäwetkuk; Nanakna Sekem uwä äpetka yäpmäkta gäripiinik nadätak yäk. Iniken gärip u iwatpäñ gäwet yabätat yäk. Jide nadätan? Täga api yäpek ba nämo? Eruk, bänep kubägän pedayäñ tämäko uyaku kämiwä nanakniye äpetniye kowat wapiwän täga api täneñ. ¹⁰ Kowat wapiwän täñpäñ in nintä komeken ño penta kañ itna yäk. Ude täñpäñ itkañ intä ninken tuñum suwañ namñ

gamiñ täga api täne yäk. Ba nintäño kome ätu imaka, injinta täga api yäpneñ.

¹¹ Sekem nanitä ude yäwänä Sekem ini uwä Daina nani wanoriye ñode yäwetkuk; Intä ei yän yäwäwä imaka kubä injin gäripi nadänayän täño ugänpän api tamet yäk. ¹² Ba monen udepän nimi yän näweräwä täga api tamet yäk. Upänkañ webe ño iwoyän namiñirä näka biñam ude tänpän yäk. ¹³ Sekemtä ude yäwänä Jekop nanakiyetä Wanotninta imaka mäyäk ikek täñ imiñkuko unita jop yän-yäkñatna yänpän Sekemkät nani ñode yäwetkuñ; ¹⁴ Ude nämo yäk. Nin wanotnin uwä äma gupi moräk nämo madäwaniken täga nämo tena kwek yäk. Ude täkta mäyäk ikek yäk. ¹⁵ Upänkañ in äma kuduptagän gupjin moräk madänpän nin bumik äworeneño uyaku täga api nadän tamine yäk. ¹⁶ Nintä kädet pekamän u bureni iwaräwä eruk inkät bänep kubägän tänpän äbot kubägän ude itkañ kowat wapiwän täga api täñ yäpmän kune. ¹⁷ Täñ gupjin moräk madäkta täwetkamän u nämo tänpäwä nin kome ño penpän wanotnin u yänikñat yäpmän api kune yäk.

¹⁸ Ude yänirä Hamokät nanaki Sekemtä nadäwän tägan kuñ. ¹⁹ Nadäwän tägawäpän Sekem Jekop äperi yäpmäkta gäripiinik nadänkuko unita man Jekop nanakiyetä yäwetkuño u bäräneñ buramiñkuk. (Sekemtawä iniken äboriyetä nadäwä ärowani täk täñkuñ.) ²⁰ Eruk, Sekemkät nani Hamotä yotpärare u täño käbeyä komeken päñku äma uken nanikkät käbeyä tänpän man ñode yäwetkumän; ²¹ Nadäkañ? Jekopkät äboriye uwä ämawebe täga. Ba kmenin imaka, tañi unita

nadäŋ yämiŋitna kome ŋo yäpmäŋpäŋ itkaŋ suwaŋ namiŋ gamiŋ täŋit kowat wapiwän täŋpäŋ api täk täne yäk. ²² Upäŋkaŋ nintä täkinik täŋput yäŋ nadäkaŋ uwä ämani nin kuduptagän gupnin moräk madänero uyaku penta ŋogän itta täga api nadäneŋ. ²³ Täŋkaŋ äbot kubägän itpäŋ sipsip, bulimakau ba tuŋumi päke u ninta biŋam api täneŋo unita penta kaŋ itna yäŋ nadäŋ yäminal! ²⁴ Ude yäweränä yotpärare u nanik ämawebe kuduptagäntä Sekem yanani täŋo man unita nadäwä tägaŋkuŋ. Nadäwä tägawäpäŋ ämani kuduptagän gupi moräk madäŋkuŋ.

²⁵⁻²⁶ Eruk, gupi moräk madäŋkuŋo kepma yaräkubä ude täreŋirän unitäŋo komi nämo paorirä Daina wanoriyat, Simeon kenta Livai, yarä unitä ämik täkta päip yäpmäŋpäŋ käbop peŋkaŋ äma täga dapun jop täŋyäkŋatkaŋ yotpärare u kuŋatkumäno u naniktä yabäŋpäŋ-nadäk nämo täŋkuŋ. Yabäŋpäŋ-nadäk nämo täŋirä Simeon kenta Livai ämik pewän ahäŋkuŋ. Ämik täŋpäŋ Sekem yanani ba ämaniye kudup kumäŋ-kumäŋ döpumän. Däpmäŋpäŋ Daina Sekemtä yäpukopäŋ imagut yäpmäŋ kuŋkumän. ²⁷ Ude täŋpeŋ kuŋirän noriye ätu mäden yäwatkuŋo unitäwä wanori waki täŋ imiŋkuko unita kowata däpmäŋ tärekta yotpärare u kuŋpäŋ äma döpumäno u yapmittäŋ kuŋpäŋ tuŋum tägatäga inita koreŋkuŋ. ²⁸⁻²⁹ Uwä sipsip, bulimakau, doŋki ba webeniye nanakiye ba imaka tägatäga yori gänaŋ ba piäniken itkuŋo u kuduptagän porinŋkuŋ.

³⁰ Ude täŋirän nani Jekoptä biŋam nadäŋpäŋ kikäŋutpäŋ Simeon kenta Livai yäwetkuk; Wa! Ek

ämawebe ɲo nanik iŋamiken näk wäpna täŋpän wakaŋ yäk. Ektä ude täŋirän Kenantä äbotken nanik ba Perestä äbotken nanik ba äbot kudup-tagän näka gaŋani pähap api nadäŋ namineŋ. Näkä äbotken äma mäyap nämo ɲo unita äma äbori äbori unitä yäŋ-akuŋpäŋä nin nädamiŋi-nani kumän api nidäpneŋ yäk. ³¹ Nanitä ude yäwerirän nanakiyat unitä Jekop kowata man ɲode iwetkumän; Umun man täga niwetan upäŋkaŋ wanotnin kubokäret webe bumik waki täŋ imiŋkuko u täga nadätan ba?

35

Jekop Betel komeken äneŋi kuŋkuk

¹ * Kome uken ittängän Anututä Jekop ɲode iwetkuk; Gäk Betel komeken kuŋpäŋ kome kaŋ yäpmäŋpäŋ it yäk. Kome uken Anutu näk naniŋ oretta mobä bukä kubä kaŋ tä. Nähä Anutu gäk tuäka Isota umuntaŋ päŋku pariri ahäŋ gamiŋkuro u yäk.

² Anututä ude iweränä Jekoptä webeniyat äperiye nanakkät piä ämawebeniye kudup yäŋpäbä yepmaŋpäŋ ɲode yäwetkuk; Bämopjinken yäwikta anutunin yäŋ nadäk täkaŋ u ureŋ täŋpä kwäpäŋ bänepjin ket utpäŋ tekjin imaka, ärutpak täwanipäŋ wädäwä ärokot yäk. ³ Nadäkaŋ, nin Betel komeken api kune yäk. Näk butewaki nadäwätäk terak kuŋarira Anutu kädet miŋin ahäŋ namiŋkuko u iniŋ oretta mobä bukä kubä uken api täŋpet yäk. Anutu unitä uken-uken kuŋatkutken u täŋkentäŋ namiŋirän kuŋatkut yäk. ⁴ Ude yäweränkaŋ guŋ äbot täŋo yäwik yäpmäŋ kuŋatkuŋo u ba jukuwabik

* 35:1: Stt 28:11-17

imaka kudup Jekohta iminjirä Sekem täño kome u gägäniken kupähä päya kubä mebäriken awañ äneñpäñ yejämbuk. ⁵ Ude täñpeñ kuñirä Anututä ämawebe yotpärare kukñi kukñi itkuño unita umun pähap pewän ahäj yäminjirän Jekop nanakiye däpmäkta nämö yäwarän täñkuñ.

⁶ Eruk kuñtängän Jekopkät äboriye Kenan komeken kome täpuri wäpi Lus, wäpi kubä Betel uken ahäjkuñ. ⁷ Uken Jekohta mobä bukä kubä täñpäñ wäpi Betel Kome Täño Anutu yäj iwetkuk. Tuänita umuntäñpeñ kuñirän Anututä Betel kome uken ahäj iminjukko unita wäpi ude yäjkuñ.

⁸ Uken ittängän Rebeka täño watä piä webe wäpi Debora u kome uken kumäjirän Betel kome gägäni kupähä päya mebäriken äneñkuñ. Päya kupähä u mebäriken Konäm Butewaki Kome yäj iwetkuk.

Anututä Jekop wäpi kodaki Isrel yäj iwetkuk

⁹ Täñpäkañ Jekohta Mesopotemia komeken naniktä äbäñpäñ itkuko kadäni uken Anututä äneñi ahäj iminjpäñ kon man ñode iwetkuk; ¹⁰ * Gäk wäpka Jekop upäñkañ wäpka Jekop wari nämö gäwetpäñ wäpka kodaki Isrel yäj api gäwetneñ. Ude yäñpäñ Anututä wäpi Isrel yäj iwetkuk. ¹¹ * Täñpäñ iwetkuk; Nadätan, näk Anutu kehäromi mähemi. Gäk nanak bäyañ wek täñpäñ ahäj bumbum täñiri äbot kubägän nämö, äma äbot ini- ini api ahäj yäpmäñ kuneñ. Ba gäkä äbotken nanik intäjukun äma imaka, api ahäneñ. Ahäjirä gäk orani pähap api iren yäk. ¹² Täñpäkañ Abraham Aisakta kome yäniñ kireñkuro u gäka biñam api

* 35:10: Stt 32:28 * 35:11: Stt 17:4-8

ganij kirewet. Täñkañ äbekaye orañkaye kämi ahänayäj täkañ unita biñam imaka, api yäniñ kirewet yäk. ¹³ Eruk, Anututä ude yäñpäñ Jekop tenpeñ kuñkuk.

¹⁴ * Täñpäkañ Jekop Anututä man iwetkukken mobä käroni kubä kämi kañpäñ nadäkta yäputkuk. Täñpäñ Anututa biñam täkta wain ume piñ ibatpäñ olip gakñi imaka piñ ibatkuk. ¹⁵ Ude täñpäñ Anututä Jekop man iwetkuko kome u täño wäpi Betel yäj iwetkuk.

Resel kumbuk

¹⁶ Eruk Efrata kome kuna yäñpäñ Betel kome u penpeñ kuñkuñ. Kuñtängän kädet bämopiken Resel nanak bawayäj komi nadäñkukopäñ nanak bäräñeñ nämo ahäñkuk. ¹⁷ Komi tañi ude nadäj irirän täñkentäki kubätä ñode iwetkuk; Umuntäweno! Nanak ämani äneñi kubä ahatak yäk. ¹⁸ Eruk nanak kwawak ahäwänkañ miñi Resel kumbayäj täñpäñ nanaki wäpi Benoni yäj iwetpäñ pengän kumbuk. Täñpäkañ Benoni yäj iwetkukopäñ kumäñirän nanitä nanaki uwä wäpi Benjamin yäj iwetkuk. (Ninin man terak Benoni uwä Komi piäna täño nanak. Täñ Benjamin uwä Nanakna bänepnaken nanik.)

¹⁹ Eruk, Resel kumbänkañ Efrata kome nämo ahäñkañ kome bämopiken, kädet gägäniken äneñkuñ. Efrata uwä apiño wäpi Betlehem yäj yäk täkamäj. ²⁰ Resel äneñpäñä awañ terak mobä käroni kubä, kämi kañpäñ nadäkta äneñkuk. Äneñkuko apiño pen itak. ²¹ Eruk Jekop kome u penpeñ kome täpuri wäpi Mikita-Ede u irepmitpäñ

* 35:14: Stt 28:18-19

ätukät kuṅpäṅ yottaba täṅpäṅ itkūṅ. ²² * Uken itkaṅ Jekop nanaki tuäni wäpi Rubentä nani täṅo watä piä webe kubä wäpi Bilha ukät päṅku parirän nanitä biṅam nadäṅpäṅ kokwawak taṅi nadäṅ imiṅkuk.

Jekop nanakiye täṅo manbiṅam

²³ Jekop täṅo nanakiye 12. Webeni Leatä bäyaṅkuko uwä ṅode; Ruben u intäjukun nanik. Mädenä Simeon, Livai, Juda, Isaka, Sebulun unitä ahäṅkuṅ. ²⁴ Täṅ webeni Reseltäwä Josep kenta Benjamin bäyaṅkuk. ²⁵ Täṅkaṅ Resel täṅo watä piä webe Bilha u nanakiyat Dan kenta Naptali. ²⁶ Täṅ Lea täṅo watä piä webe wäpi Silpa uwä nanakiyat Gat kenta Ase. Jekop nanakiye uwä Mesopotemia komeken ahäṅkuṅ.

Jekop nani Aisak kumbuk

²⁷ * Täṅpäṅ Jekop, nani käwa yäṅpäṅ Mikita-Ede kome peṅpeṅ Mamre kome, nani Aisaktä itkukken u kuṅkuk. Mamre kome u Hebron yotpärare u dubiniken itkuk. Hebron wäpi kubä Kiriät-Aba, Abraham kenta Aisaktä bian itkumäno u. ²⁸⁻²⁹ Aisak tägawaniinik täṅjirän obaṅ 180 ude täreṅjirän kumbuk. Kumäṅjirän nanakiyat Iso kenta Jekoptä äneṅkumän.

36

Iso nanakiye täṅo manbiṅam

¹ Iso, wäpi kubä Idom, unitäṅo manbiṅam ṅode;
² * Webeniye Kenan komeken nanik ṅode yäpuk; Kubäwä Elon täṅo äperi Ada. Elon uwä Hit

* 35:22: Stt 49:4 * 35:27: Stt 13:18 * 36:2: Stt 26:34

äbotken nanik. Kubäwä Ana täño äperi Oholibama. Ana uwä Sibeon nanaki, Hivi äbotken nanik. ³ * Webeni kubäwä Ismael äperi wäpi Basemat yäpuk. Basemat uwä Nebaiot täño noripak. ⁴ Täñkañ Iso webeni Ada uwä nanaki kubägän wäpi Erifas bäyañkuk. Täñ webeni Basemat uwä nanaki kubägän wäpi Ruel bäyañkuk. ⁵ E, webeni Oholibama uwä nanakiye Jeus, Jalam, Kora bäyañkuk. Täñpäkañ Iso nanakiye wäpi tawañ danikamäñ uwä Kenan komeken itkañ ahäñkuñ.

⁶⁻⁷ Täñpäkañ Jekop tuäni Isokät Kenan kome u bok itdeñta nadäwän kome tañi nämo täñkuk. Äboriye ba yawakiye mäyap unita jide täñpäñ ketem ninekta ba yawaktä nakta yabäñ ahäde yäñ nadäñkumän. Ude nadäñpäñ eruk Isotä monäni Jekop kakätäñpeñ kome kubäken kwa yäñpäñ webeniye nanakiye piä ämawebeniye yawakiye ba tuñumi Kenan kome itkañ yäpuko u kuduptagän kome ban kubäken kuñkuk. ⁸ Kuñtängän Idom kome pom-pomken ahäñpäñ kome u yäpmäñpäñ itkuk.

⁹ Iso uwä Idom äma äbot kome uken ahäñkuño unitäño orani itkuk. Nanakiye oraniye täño wäpi tawañ ñode; ¹⁰ Iso webeni wäpi Ada unitä nanak Erifas bäyañkuk. Täñ webeni kubäwä wäpi Basemat unitä nanaki Ruel bäyañkuk. ¹¹ Eruk, nanaki Erifas unitäño nanakiye 5 ude ahäñkuñ. Nanakiye 5 ahäñkuño u wäpi ñode; Teman, Oma, Sefo, Gatam, Kenas. ¹² Täñ Erifas webeni burenitä nanak 5 ude bäyañkuk. Täñkañ watä piä webeni wäpi Timna yanäpi täñpäñ nanak Amalek bäyañkumän. Nanak

* 36:3: Stt 28:9

uwä Iso webeni Ada unitäño oraniye.

¹³ Täñ Iso nanaki Ruel unitäño nanakiye yaräbok-yaräbok ñode; Nahat, Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat unitäño oraniye.

¹⁴ E, Iso webeni mäden yäpuko uwä Oholibama. Oholibama uwä Ana täño äperi, Sibeon täño äbeki. Oholibama unitäño nanakiye uwä Jeus, Jalam, Kora.

¹⁵⁻¹⁶ Täñpäkañ Iso täño oraniye ätu äboriye täño äma ekänita itkuñ. Äma ekäni itkuño uwä wäpi tawañ ñode; Iso nanaki tuäni Erifas unitäño nanakiye äma ekänita itkuño u wäpi Teman, Oma, Sefo, Kenas, Kora, Gatam, Amalek. U uwä Iso webeni Ada täño oraniye.

¹⁷ Täñ Iso nanaki Ruel unitäño nanakiye äboriye täño äma ekänita itkuño u wäpi Nahat, Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat täño oraniye.

¹⁸ E, Iso webeni Oholibama unitäño nanakiye äboriye täño äma ekänita itkuño uwä wäpi Jeus, Jalam, Kora. U uwä Iso webeni Oholibama, Ana äperi unitäño oraniye.

¹⁹ Täñpäkañ wäpi tawañ it yäpmäñ äpäkañ uwä Iso, wäpi kubä Edom, unitäño nanakiye oraniye äma ekäni itkuñ.

Sei oraniye täño manbiñam

²⁰⁻²¹ Täñpäñ Sei, Ho äbotken nanik, unitäño nanakiye Idom komeken itkañ ahänkuño u wäpi ñode; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Sei täño nanakiye u Ho äboriye täño äma ekänita itkuñ. ²² Täñkañ Lotan nanakiyat Hori, Heman. (Timna, Iso täño watä piä webeni uwä Lotan täño

wanori.) ²³ Täñkañ Sobal nanakiye ñode; Alvan, Manahat, Ebal, Sefo, Onam.

²⁴ Täñkañ Sibeon nanakiyat Aia, Ana. Ana uwä kome äma nämo iraniken itkañ nani täño doñkinyeta watä it täñkukken u ume komi nitek kome gänañ nanik äbäñirän intäjukun kañ-ahäñkuk.

²⁵ Täñpäkañ Anatä nanak yarä bäyañkuk. Nanaki Dison, äperi Oholibama. ²⁶ Dison nanakiye ñode; Hemdan, Esban, Itran, Keran. ²⁷ Täñ Ese nanakiye ñode; Bilhan, Savan, Akan. ²⁸ E, Disan nanakiyat Us, Aran.

²⁹⁻³⁰ Täñpäkañ Ho äboriye täño äma ekäni ñode itkuñ; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Äma uwä äma äbori äbori Idom komeken ittäñ kuñkuño unitäño äma ekäni.

Idom kome äma äbori äbori unitäño intäjukun äma wäpi tawan

³¹ Täñpäkañ Isrel ämawebetä intäjukun äma kubä nämo yäpmäñirä Idom ämawebe täño intäjukun äma mäyap ñode it yäpmäñ äbuñ; ³² Intäjukunä Beho nanaki wäpi Bela, u Idom komeken yabäñ yawat piä täñkuk. Äma u Dinhaba yotpärareken nanik.

³³ Eruk, Belatä it yäpmäñ äronpäñ kumäñirän Sera täño nanaki wäpi Jobaptä komeni yäpmäñpäñ intäjukun ämata itkuk. Äma unitäño komeni Bosra.

³⁴ Eruk Jobaptä it yäpmäñ äronpäñ kumäñirän Husamtä komenita itkuk. Husam uwä Teman komeken nanik.

³⁵ Eruk Husamtä it yäpmäñ äronpäñ kumäñirän Bedat nanaki wäpi Hadattä intäjukun ämata itkuk. Hadat uwä Moap komeken ämik täñpäñ Midian kome täño komi äma kehäromini yäpmäñ äpuk.

Hadat uwä yotpärareni Avit. ³⁶ Eruk Hadattä it yäpmäj äronpäj kumäjirän Samlatä komeni yäpuk. Samla uwä Masreka komeken nanik. ³⁷ Eruk Samlatä it yäpmäj äronpäj kumäjirän Saultä komenita itkuk. Uwä Rehobot yotpärare, Yufretis ume ani kukri uken nanik. ³⁸ Eruk Saultä kumäjirän Akbo nanaki Balhanantä komeni yäpuk. ³⁹ Balhanantä it yäpmäj äronpäj kumäjirän Hadattä komeni yäpuk. Äma uwä Pau yotpärareken nanik. Webeniwä Matret äperi wäpi Mehetabel. Matret uwä Mesahap äperi.

⁴⁰⁻⁴³ Iso äboriye täño äma ekäni ekäni wäpi ñode; Timna, Alva, Jetet, Öholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mipsa, Makdiel, Iram. U uwä Idom nanik ämawebe äbori äbori unitäño äma ekäni. Tänpäkan wäpi Idom uwä Iso täño wäpi kubä. Isotä orani pähap itkuko unita kome u ba ämawebe äbot u wäpi Idom yäpuñ. Äbot kubägän nämo itkuñ. Äbori äbori itkuño u kome ini-ini yäpuñ. Kome u ini-ini yäpmäjpäñ äma ekäni wäpi tawan it yäpmäj päkan ño äbori äbori unitäño äma ekänita itkuñ.

37

Josepkät noriye täño manbiñam

¹ Tänpäkan Jekop, nanitä bian itkukken, Kenan komeken u itkuk. ² Eruk Jekop nanakiye täño manbiñam u ñode; Nanaki kubä wäpi Josep u gubañi, obañi 17 ude. Uwä noriyekät sipsip kenta memeta watäni ittäj kuñat täñkuñonik. Noriye uwä nani täño watä piä webe Bilha kenta Silpa unitäño nanakiye. Täñkan Josep uwä noriyetä

kädet wakiwaki tänpən kuḡat täḡkuḡo u yabāḡpāḡ
pāḡku nani Jekop manbiḡam iwet täḡkukonik.

³ Tänpäkaḡ nani tägawaniinik täḡirān Josep
ahāḡkuko unita nanitä Josepta gāripiinik nadāk
täḡkukonik. Unita tek säkgāmān kāronḡi kubā, kerī
kāronḡipāḡ bipmāḡ imiḡkuḡ. ⁴ Tänpäkaḡ noriyetā
ḡode kaḡpāḡ nadāḡkuḡ; Nanitä Josepta gāripi
nadāḡ imiḡkuko u ninta nadāḡ nimik täyak u
irepmitak yāḡ kaḡpāḡ nadāḡkuḡ. Ude kaḡpāḡ
nadāḡpāḡ Josepta gaḡani pāhap nadāḡ imiḡkuḡ.
Kokwawak iḡam dapun iḡiḡpāḡ man täga kubā
nämo iwet täḡkuḡonik. ⁵⁻⁷ Kokwawak ude nadāḡ
imiḡpāḡ kuḡarirā eruk bipani kubā Joseptā
dāpmonken täḡkuk. Täḡpān yāḡḡirān dāpmonken
kaḡkuko u ḡode yāwetkuk; Nākā dāpmonken karo
u yāḡahāwa nadāwut yāk. Nin kuduḡtagān piā
gānaḡ itkaḡ tepāraḡ ātu pādā täḡ iramāḡonik
yāk. Tāmāḡopāḡkaḡ nākā pādā tāro uwā akuḡpāḡ
kāronḡ wādāḡ irak yāk. Täḡirān intā tāḡo unitāwā
nākā tāro u it āyāḡutpāḡ gukut imāpmok täḡ
imiḡirā yabāt yāk. Dāpmonken karo ubayāḡ yāk.
Ude yāwerirān nadāḡpāḡ noriyetā gaḡani nadāḡ
imiḡkuḡo u irepmitpāḡ gaḡaniinik nadāḡ imiḡkuḡ.

⁸ Ude yāwānā noriyetā iwetkuḡ; Gāk ninta
intājukun āma api iret yāḡ nadātan? Bure? Ude
iwetpāḡ dāpmonken kaḡkuko u ba man yāk täḡkuko
u nadāḡpāḡ kokwawak taḡi pāhap nadāḡ imiḡkuḡ.
⁹ Eruk bipani kubāta dāpmonken āneḡi kubā
kaḡkuk. Kaḡpāḡ noriye ḡode yāwetkuk; Dāpmonken
karo u ḡode yabāt yāk. Edap dapuri, komepakkāt
guk 11 ude iḡamnaken gukut imāpmok täḡ namiḡirā
yabāt yāk.

10 Eruk noriye ude yäwetkaŋ nani imaka, paŋku iwetgän täŋkuk. Iweränä nanitä kaŋ-yäŋpäŋ ŋode iwetkuk; Wa! Däpmonken jidewanipäŋ täŋ! Gäk meŋka notkayekät nintä iŋamkaken gukut imäpmok kaŋ täŋ namut yäŋ nadätan? 11 * Täŋpäkaŋ Josep noriyetä kokwawak nadäŋ imik täŋkuŋo upäŋkaŋ nani Jekop uwä nanakitä man yäŋkuko u kudup nadäŋpäŋ iyap taŋkuk.

Noriyetä Josep ämata iniŋ kireŋpäŋ gwäki yäpuŋ

12-13 Eruk kadäni kubä Josep noriye Seken komeken sipsipta watäni itta kuŋkuŋo irirä nani Jekoptä Josep iwetkuk; Notkaye sipsipta watäni itnayäŋ Sekem komeken kuŋkuŋo itkaŋ yäk. Gepmaŋpa yäpmäŋ notkayeken kwayäŋ unita tuŋum täyi yäk. Yäwänä Joseptä Täga, kwayäŋ yäŋ iwetkuk. 14 Yäwänä nanitä iwetkuk; Gäk kome udeken kuŋkaŋ notkaye ba tom imaka, säkgämän itkaŋ ba, goret itkaŋ yäŋ kaŋ yabä yäk. Kudup yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ äbä manbiŋam kaŋ näweri nadäwa yäk. Jekoptä ude iwetpäŋ Hebron awaŋ u nanik nanaki Josep tewän yäpmäŋ kuŋkuk. Eruk Josep kumaŋ Sekem komeken ahäŋkuk.

15 Sekem komeken ahäŋpäŋä noriyeta wäyäkŋetäŋ kumän kuŋat moreŋkuk. Kuŋattäŋgän äma kubä ahäŋ imänä iwetkuk; Gäk imata wäyäkŋetan? 16 Iweränä Joseptä iwetkuk; Näk notnaye yawakiyeta watäni itkaŋ unita wäyäkŋetat yäk. Gäk uken itkaŋ yäŋ nadätan? 17 Iweränä äma unitä iwetkuk; Notkaye kome ŋo peŋpeŋ kuŋkuŋ yäk. Uwä kome ŋo peŋpeŋ Dotan komeken kuna yäŋjirä nadäŋkut yäk. Ude iweränä

* 37:11: Apos 7:9

eruk Josep noriye yabän ahäkta kuñtängän Dotan komeken ahänkuk. ¹⁸ Ahänpän ban uduken kuñ irirän noriyetä kañpän kumän-kumän utta ñode yänkuñ; ¹⁹ Wisiknin! Äma dämpmonken käwani ukeno äbatak udu yäk. ²⁰ Eruk, injipän kumän-kumän utpän ume awañ kubä gänañ pena äpmonpän yäk. Utnakañ dämpmonken kak tänkuko u jide tänpän bureni api ahäneñ? Ude täñkañ päñku nan ñode kañ yänikñatna; Tom ägwäri kubätä utpän nañkuk yän kañ iwetna yäk.

²¹ Eruk noriyetä ude yänirä tuäni Rubentä nadänpän Josep täñkentänpän tewa yäpmän nanken kañ kwän yän nadänpän man ñode yäwetkuk; Kumän-kumän utnero! ²² Ba nägät iminero. Josep jop injipän kome jopi ñoken ume awañ kubä gänañ tena äpmonpän yäk. Uwä yabän paotpän Josep äneñi yäpmänpän nanken kañ tewa kwän yän nadänpän man ude yäwetkuk. ²³ Ude yäwerän nadänpän irirä Josep, noriye dubiniken äbänirän injipän tek kerä käreñi tänkuko u wen tänpä kuñ iminikuñ. ²⁴ Wen tänpä kuñ iminirä injit yäpmän päñku ume awañ gänañ tewä yäpmän äpmon itkuk. Awañ uwä kawuki, umeni nämo. ²⁵ Ude täñkañ päñku mañit itpän ketem nañkuñ. Ketem nañ itkañ Ismael äbotken nanik ätu Gileat komeken naniktä Isip kunayän äbänirä bankentä yabänkuñ. Äma äbuño unitäño kamel terak imaka gäripi ba käbäñi säkgämän niked Isip komeken Isip naniktä yäminpän gwäki yäpmäkta bumta penpän yäpmänkañ äbuñ. Ismael äbot uwä wäpi kubä Midian.

²⁶ Ismael äbot wäpi kubä Midian u äbänirä

yabänpän Josep noripak kubä wäpi Judatä noriye ätu ñode yäwetkuk; Notninpak utpän käbop penayän takamän u kowata imataken upän api yäpne? ²⁷ Unita utnero. Ismael äbot äbäkan unita yäminpän gwäki yäpna yäk. Ude tänayän takamän unitä täga bumik. Josep uwä notninpak, nägät moräk kubägän yäk. Judatä ude yäweränä noriye ätu u nadawä täganğun. ²⁸ * Ude yän irirä Midian monen tunum äma u dubiniken äbuñ. Äbänirä noriyetä Josep awan gänäñ nanik wädän yäpmän äbuñ. Ude täñkan Ismael äbot unita yäminğun. Yämawä Josep gwäkita siliwa monen 20 ude yäminğun. Yäminpän yänikñat yäpmän Isip komeken kunğun.

²⁹ Ude täñirä eruk Ruben mäden äbä awan gänäñ Josepta kawän wawäkan butewaki täñinik nadänpän konäm kotpän teki wen-gajähutkuk. ³⁰ Ude tänpän päñku noriye yäwetkuk; Nanak u awan gänäñ nämo itak yäk. Unita näk jide tänpayän? ³¹ Ude yänirän noriye ätutä päñku meme gubañi kubä utpän Josep täño tek käroni uterak nanitä kakta nägäri däpä jinğun. ³² Däpä jiwäpän yäpmänkan nani iwönäreka eniken kunğun. Päñku nani ahän iminpän tek keru käroni, meme nägäri nitek u iwönärenpän ñode iwetğun; Nan, ño ka! Njo Josep täño tek ba? ³³ Ude iwet yabänirä nanitä kanpän yänkuk; Wära! Njo bureni nanakna Josep täño tek yäk. Tom ägwäri kubätä utpän nak yän nadätat yäk. ³⁴ Jekop ude yänpän butewaki täñi nadänpän iniken teki wen-gajähut manpän kunğun. Wen-gajähut manpän kwäkan tek wakiwaki

* 37:28: Apos 7:9

yäpmpänpäñ täñkuk. Täñpäñ nanaki Josepta yäñpäñ kadäni käronji konäm butewaki täñ itkuk. ³⁵ Ude täñjirän nanakiye äperiye kuduaptagän nanitä itkukken ugän äbäñ moreñkuñ. Äbäñpäñ nani iniñ bitnänayäñ nadäñkuñopäñ konäm butewaki pekta nämo nadäñkuk. Täñpäñ yäñkuk; Nämo! Konäm kot yäpmpäñ kuñtäñgän kumäñpäñ nanaknatä kukken ugän api iwaret yäk.

³⁶ Täñpäkañ Isip kome uken Midian nanik ukenonitä gwäki yäpmäkta Josep Potifata imiñkuñ. Potifa uwä Isip kome täño intäjukun äma Fero unitäño täñkentäki kubä, komi äma Fero täño eni watä itkunjo unitäño äma ärowani.

38

Juda kenta Tama täño manbijam

¹ Kadäni uken Juda, noriye yepmanpeñ päñku äma kubä wäpi Hira ukät itta Adulam yotpärareken kuñkuk. ²⁻³ Päñku ittängän webe gubañ kubä kañgärip täñpäñ webenita yäpuk. Webe uwä nani wäpi Sua, Kenan komeken nanik. Eruk yanäpi täñpäñ bok ittängän webeni nanak kok itpäñ nanaki tuäni bäyañkuk. Bäyawänpäñ nani Judatä wäpi Era yäñ iwetkuk. ⁴ Täñpäñ ittän kuñtäñgän webeni äneñi koki itpäñ monäni bäyañkuk. Bäyañpäñ wäpi Onan yäñ iwetkuk. ⁵ Täñpäñ ätu it yäpmpäñ kuñtäñgän nanak kok äneñi itpäñ nanak gweki bäyañpäñ wäpi Sela yäñ iwetkuk. Sela uwä Kesip yotpärareken ahäñkuk.

⁶ Eruk Judatä nanaki tuäni Erata webe kubä iwoyäñ imiñkuko uwä wäpi Tama. ⁷ Täñpäkañ Era u kädet goret-goret kuñjarirän Yawetä kawän nämo

tägawäpän kumän-kumän utkuk. ⁸ Ude täjirän Judatä nanaki monäni Onan iwetkuk; Tuäkatä nanak kubä nämo bäyanğan kumäntak unita gäkä nin täno kädet u iwatpän webeni kajat gäkä korenpanj tuäkata nanak kanj bäyanj imi yäk.

⁹ Nanitä ude iwetkukopän monänitä node juku piñkuk; Näk tuäna webeni kajat yäpayän täyat uwä nanak bäyanjirän ämawebetä U gäkñaken nanak nämo yän api näwetneñ. U tuäka kumbuko u täno biñam yän api yäneñ yän nadänkuk. Ude nadänpän eruk bok pat täñkumänken nanak kok irektawä yän nadänpän ibini jopiken piak täñkukonik. Ude täñtän kuñkuko unita tuänita biñam nanak kubä nämo ahänkuk. ¹⁰ Onantä ude täk täñkuko uwä Yawetä kawän täga nämo täñpänpän u imaka, kumän-kumän utkuk. ¹¹ Urirän kanpänä Judatä äbeki Tama node iwetkuk; Nankaken kanj ku! yäk. Pänku iriri gwekna Sela unitä täganpän webe yäpnañi ude täjirän äneñi äyänutpeñ näkken no kanj äbi yäk. Judatä tuäke monäke webe yäpmänpän kumbumäno udegän yäpmänpän kumäkgän täñpek yän nadänpän äbeki iwet-pewän naniken kuñkuk.

¹² Ude iwet-pewän kuñjirän it yäpmän äronjtängän Juda webeni (u Sua äperi) kumbuk. Kumbänpän äneñkanj kupämta irän täreñjirän eruk kepma kubäta noripaki Adulam yotpärareken nanik wäpi Hira u imaguränkanj Timna komeken piä ämaniyetä sipsip pujiñi madän itkunjen u kuñkumän. ¹³ Kome uken ahänpän irirän äma kubätä Tama iwetkuk; Nadätan? Orañka sipsip pujiñi madäwayän Timna komeken kuñkuk yäk. ¹⁴ Ude iwerirän Tamatä nadänkuk; Orana

Juda, nanaki gweki wäpi Sela u tögatak upänkañ näka biñam nämo iniñ kiretak yän nadänkuko unita ñode täñkuk; Tek webe kajattä täñpeñ kuñarani u yänopmäñpäñ tek kudupi kubä täñpäñ ämatä nämo kañpäñ nadäkta inami dapun uwäk täñpipiñkuk. Ude täñkañ Judatä Temna kädet ño äbayän nadänpäñä päñku Enaim yotpärare kädet moräkiken mañit itkukonik.

15-16 Eruk Judatä kuñtäñgän webe u kädet miñin mañit irirän kañpäñ ñode nadänkuk; Webe ño tektä inami dapun täñpipiñkuko unita kubokäret webe käwep yän nadänkuk. Ño äbekna yän nämo nadänkuk. Täñpäñ dubiniken kuñpäñä iwetkuk; Nadän namiñiri nek bok pätdayän yäk. Iweränä webe unitä man ñode iwetkuk; Bok pätdayän näwetan unita imapän namayän? 17 Yäwänä Judatä iwetkuk; Nadäwätäk täñpeno yäk. Kowatawä meme gubañi kubäpäñ pewa äbayän yän iwetkuk. Yäwänä iwetkuk; U täga upänkañ imaka kubä namikañ uyaku u kañpäñ meme bureni api naman yän nadäwayän. Meme u bureni namiwä tuñum ño äneñi api gamet yäk. 18 Yäwänä Judatä iwetkuk; Kañpäñ nadäkta imatäkenpäñ gamet? Yäwänä iwetkuk; Imaka kubä gäkña wäpka kudän nitek ukät ähottaba initan u bok nam! Ude iweränä mani buramiñpäñ yänkuko udegän täñkuk. Täñpäñ eruk bok parirän webe u nanak kok itkuk. 19 Täñpäñkañ Tama yotken päñku tek inami dapun täñpipiñkuko u yänopmäñpäñ penpäñ tek webe kajattä täñpani upän äneñi täñpäñ itkuk.

20-21 Täñpäkañ Judatä iniken tuñumi ätu webe unita imiñkuko ukeño äneñi yäpayän nadänpäñ

noripak Hira u meme gubaŋi kubä imiŋkaŋ webe unita imikta peŋ iwet-pewän kuŋkuk. Peŋ iwet-pewän päŋku webe unita wäyäkŋewän wawäpäŋ äma ätu Enaim yotpärare u nanik ŋode yäwet yabäŋkuk; Kubokäret webe kädet miŋin maŋit irani u de itak? Yäwänä iwetkuŋ; Kubokäret webe udewani ŋo nämo yäŋ iwetkuŋ. ²² Ude iwerirä Hira äneŋi äyäŋutpeŋ Judaken kuŋkuk. Kuŋpäŋ iwetkuk; Webe ŋokeŋo nämo kaŋ-ahätat yäk. Webe udewani kome ŋoken kubä nämo itak yäŋ näwetkuŋ.

²³ Ude iwerän nadäŋpäŋ Judatä yäŋkuk; Täga yäk. Näk nadäwätäk nämo täyat. Tuŋum imiŋkuro uwä inita biŋam täyak. Webe unita wari nämo wäyäkŋewen. Pen wäyäkŋeŋtäŋ kuŋaritda ämawebetä api nibäŋ mägayäneŋ. Meme gubaŋi u webe unita imikta yäwanipäŋ wäyäkŋewi wakaŋ unita täga, ini jop kaŋ irän yäk.

²⁴ Täŋpäkaŋ it yäpmäŋ äronŋängän komepak yaräkubä täreŋirän äma ätutä äbäŋpäŋ Juda iwetkuŋ; Äbeka Tama ukeŋowä kubokäretta kuŋattängän nanak kok ikek irirän käkamäŋ yäk. Ude iweräwä kokwawak pähap nadäŋkuk. Täŋpäŋ yäŋkuk; Päŋku iŋit yäpmäŋ päŋku kädäp gänaŋ pewä ijiputpeŋ kwän! yäk. ²⁵ Ude yäweränä pengän iŋit yäpmäŋ yäman äpäŋirä webe ŋokeŋo orani man ŋode iwetkuk; Nabäwut! Nanak kok itat ŋo netäŋo? Imaka wäpi kudän nikek ba ähottaba iŋitat ŋonitä äma unitäŋo yäŋ yäŋahäwayäŋ yäk. ²⁶ Tamatä ude yäwänä Judatä imaka imaka imiŋkuko u yabäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Wära! Webe ŋonitäŋo momi nämo. Näkä goret täŋkut! Näk nanakna Sela tägawänkaŋ

webe ñonita iniñ kirekta yäwanipänkañ nämo iniñ kireñkuro unita udewä täñkuk yäk. Ude yänpän eruk webe ukät bok wari nämo patkumän.

²⁷⁻²⁸ Täñpän ätu it yäpmän äronpän webe u nanak kok itkuko u bäyawayän täñirän webe täñkentän imikta äbuko unitä kañpän nadänkañ iwetkuk; Nanak kokkaken ño nanak yarätä itkamän yäk. Ude iwerirän nanak kubätä jukun keripewän kwawak ahänirän tek moräk gämäni kubä yäpmänpän keriken topuk. Täñpän yänkuk; Nanak ñonitä jukun ahätak yäk. ²⁹ Ude yäwänä nanak u kerinäneñi wädän yäpmän äronkuk. Täñirän noripak kubä käbop itkuko unitä jukun ahänkuk. Täñirän watä webe unitä kañpän yänkuk; Wa! Baga imata yeñ wenpän intäjukun ahätan? Baga yeñ wenpän intäjukun ahänkuko unita iniken man terak wäpi Peres yän iwetkuñ. ³⁰ Täñ noripak kubä tek gämäni topuko u mäden ahänkuk. Ahänirän wäpi Sera yän iwetkuñ.

39

Joseptä Potifata watä piä täñ iminjkuk

¹ Täñpäkañ Ismael naniktä Josep u Isip komeken yäniknat yäpmän kuñirän Isip täño intäjukun äma unitäño täñkentäki kubä wäpi Potifa unitä moneñ yäminpän Josep watä piä jop täñ imekta imagutkuk. Potifa uwä Isip kome täño intäjukun äma wäpi Fero unitäño watä ämata itkuk. Täñkañ komi äma täño intäjukun äma ude itkuk. ² * Eruk, Anutu Josepkät irirän Potifa täño eni gänäñ watä piä täñ yäpmän kuñkuko u täñirän bureni

* 39:2: Apos 7:9

säkgämän ahänkuḡ. ³ Ude täḡ irirän Potifatä kaḡpäḡ nadänkuk; U Yawetä bok itkaḡ kehäromi imik täyak unita imaka imaka täk täyak u kudup säkgämän ahäk täkaḡ yäk. ⁴ Ude kaḡpäḡ nadäwän tägawäpäḡ eḡini ba tuḡumi päke u yabäḡ yäwatta teḡkuk. ⁵ Täḡirän Yawetä Josepta yänpäḡ iron taḡi täḡirän Potifa täḡo äbot, tuḡumi ba epäni kudup säkgämäninik ahänkuḡ. ⁶ Yawetä ude täḡirän Potifatä Josep imaka imaka päke u yabäḡ yäwatta iniḡ kireḡkuk. Iniḡ kireḡpäḡ ini uwä imaka kubäta nadäwätäk nämo täḡkuk. Ketemgän naḡkaḡ nadäwätäk ikekkät nämo it täḡkukonik.

Josep komi yotken teḡkuḡ

Tänpäkaḡ Josep uwä gupi ba iḡami dapun säkgämän. ⁷ Unita kadäni käronḡi nämo itkaḡ Potifa webenitä Josep u kaḡgärip täḡpäḡ iwetkuk; Bok pätda yäk. ⁸⁻⁹ Ude iweränä Josep bitnäḡpäḡ yänkuk; Imata näk kädet waki udewani täḡpet? No yabä; Tuḡum päke itkaḡ ḡonitäḡo mähemitä watäni itta nepmaḡkuk. Watäni irira ini uwä imaka kubäta nadäwätäk nämo täk täyak. U eḡi ḡo watäni itta wäpi biḡam iniken bumik namiḡpäḡ imaka kubäta nämo naniḡ bitnäḡkuk. Upänkaḡ imaka kubätagän naniḡ bitnäḡkuk, uwä gäk yäk. Unita imata näk kädet waki udewani täḡpäḡ Anutuken momi täḡpet? ¹⁰ Ude iwerirän gwäk pimiḡpäḡ kadäni kadäni pen iwet yabäk täk täḡkukopäḡ Joseptä nämoinik nadäḡ imiḡpäḡ bok patta ba dubiniken kukta bitnäḡ täḡkukonik.

¹¹ Tänpäkaḡ kepma kubäta piä äma kudup kuḡ moreḡirä Josep piä täḡpayäḡ yot gänaḡ äronkuk.

¹² Äronḡirän webe unitä iwatpäḡ tekigän iḡitpäḡ

wädänkaŋ iwetkuk; Eruk, apiŋo bok pätdayän yäk. Täñirän Josep umuntaŋpäŋ teki punin nanik u webe keru terak yänopmäŋpäŋ penpen yäman umu äpämaŋ kuŋkuk. ¹³⁻¹⁴ Äpämaŋ kuŋirän webe u Josep täŋo tek ŋokeŋo inŋit itkaŋ piä äma ätuta gera yänkuk; Oi! Äbä ŋo kawut! Hibru äma äpnatä nintä yotken imagut yäpmäŋ äbuko ukenonitä mäyäk nimitak yäk. Näkä döpmon patpat bägupken äbä nepmäñirayän täñirän kähän yäyat yäk. ¹⁵ Kähän yänjira metänpen kuyak! Täŋkaŋ teki gupi terak nanik ŋo yänopmäŋpäŋ ketna terak penpen kuyak ŋo kawut! yäk.

¹⁶ Ude täŋpäŋ tek u pen inŋitkaŋ irirän äpi Potifatä yoriken äbänä Josep täŋo tek u iwoŋärenkuk. ¹⁷ Iwoŋärenpäŋ manbiŋam piä äma ätu yäwetkuko udegän äpi iwetgän täŋkuk; Gäkä äma imagut yäpmäŋ äbuno ukenowä näkä döpmon patpat bägupken äbänpäŋ mäyäk namik yäk. ¹⁸ Ude täñirän näkä kähän yänpewa kikuŋutpäŋ teki penpen yäman äpämaŋ kuk yäk.

¹⁹ Potifa, webenitä jop manman ude iwerirän nadänpäŋ kokwawak pähap nadänkuk. ²⁰ Täŋpäŋ komi äma yäwerän Josep inŋitpäŋ Fero täŋo komi yotken teŋkuŋ. ²¹ * Eruk Josep komi yotken teŋkuko irirän Yawetä orakorak täŋ imiñirän komi yot täŋo watä äma intäjukun täŋpanitä Josep kaŋpäŋ nadäwän äma täga täŋkuk. ²² Ude kaŋpäŋ nadänkaŋ Joseptä äma komi yot gänaŋ irani u ba epän u gänaŋ täkta yäwani u kudup yabän yäwatta teŋkuk. ²³ Täŋpäkaŋ Yawetä Josep täŋkentän imiŋpäŋ watä ämata teñirän piä täŋkuko u tägagän ahän moreñirä

* 39:21: Apos 7:9

intäjukun äma unitä kaᅇpāᅇ nadāwätäk kubä nämo täᅇkuk.

40

Joseptä dāpmonken täᅇo mebäri yāᅇahāᅇkuk

¹ It yāpmāᅇ āroᅇtāᅇᅇāᅇn kadāni kubāken Isip täᅇo intäjukun ämata wain ume piᅇ imik täᅇpani ukät käräᅇa iᅇiᅇpāᅇ imik täᅇpani, äma yarä unitä piä goret täᅇkumän. ²⁻³ Piä goret täᅇirāᅇn Ferotä nadāwän wawākaᅇ komi yot kubä, komi äma täᅇo watä intäjukun täᅇpanitä watāni it täᅇkuko uken yepmaᅇpāᅇ itkumän. Komi yot uwä Josep pewä itkukken ukengän äma yarä u pāᅇku yepmaᅇkuᅇ. ⁴⁻⁵ Täᅇkaᅇ komi yot watä ämatä äma yarä unita watä irekta Josep iwoyāᅇkuk. Eruk komi yotken kadāni kārōᅇi it yāpmāᅇ āroᅇpāᅇ bipani kubāken äma yarä unitä dāpmonken kaᅇkumāno uwä mebäri inigän inigän yabāᅇkumän.

⁶ Patkumāno yāᅇewāᅇkaᅇ Joseptä äma yarä unitä itkumāᅇken āroᅇpāᅇ nadāwätäk täᅇ irirāᅇn yabāᅇkuk. ⁷ Yabāᅇpāᅇjä yāwetkuk; Oi, ek imata nadāwätäk täᅇ itkamän? ⁸ Yāweränä iwetkumän; Nek dāpmonken tämäko unita mebäri netä niwerek yāᅇpāᅇ nadāwätäk täᅇ itkamäk yāk. Ude iweränä Joseptä yāwetkuk; Nadāwun! Dāpmonken täᅇo mebäri nadäk-nadäk u Anutu täᅇo epän unita näwerun! ⁹ Ude yāweränä äma Ferota wain ume piᅇ imik täᅇpani unitä dāpmonken täᅇkuko unitāᅇo manbiᅇam ᅇode iwetkuk; Nāk ᅇode kaᅇkut yāk. Nāk kaᅇ-iwarira wain päya kubä tädotpāᅇ āroᅇkuk. ¹⁰ Täᅇpāᅇ unitāᅇo kānani yarākubä āroᅇpāᅇ irori täᅇkuk. Irori täᅇpāᅇ bureni ahāᅇpāᅇ ᅇāmāᅇᅇkuᅇ

yäk. ¹¹ Bureni gämäneñirä näk Fero täño ume ehät ketna kukñitä injitkañ ketna kukñitä wain bureni injitpäñ tākātpewa umeni ehät gānañ äpmonkuñ. Äpmonpäkañ Ferota imiñkut yäk.

¹² Ude yāñirän Joseptä iwetkuk; Mebäri ñode gāwera yäk. Kānani yarākubä uwä edap yarākubä ude itta kañkun. ¹³ Edap yarākubä täreñirän Ferotä gāmagut päñku piäkaken äneñi api gepmañpek. Täñpäkañ gāk bian wain umeni piñ imik täñkuno äneñi udegān api piñ imik täñpen yäk. ¹⁴ Ude täñpäñ bānep täga terak kuñatpäñä näka butewaki nadāñpäñ Fero iwerikañ yot ño penpen kañ kwa! ¹⁵ Nadātan? Näk Kenan komeken nanik kubota nāmagut päbä kome ñoken komi piä tākta nepmañkuñ. Täñkuñopāñ waki kubä nāmo täñjira jop nadāñ komi yot ñoken nepmañkuñ!

¹⁶ Joseptä ude yāñirän āma Ferota kārāga ijiñpäñ imik täñpani unitä Joseptä noripaki u dāpmonken täño mebäri täga yāñahāñpäñ iwetak yāñ nadāñpäñ ñode iwetkuk; Näk dāpmonken udegān kañkut yäk. Uwä ñode; Näk kārāga basket yarākubä gwāknaken penpäñ yāpmāñ kuñatkut. ¹⁷ Yāpmāñ kuñarira basket punin u gānañ Ferota biñam kārāga gāripi mebäri mebäri irirä baraktä äbāñpäñ nañ paotkuñ yäk.

¹⁸ Ude iwerirän Joseptä man kowata ñode iwetkuk; Mebäri ñode gāwera; Basket yarākubä uwä edap yarākubä ude itta kañkun. ¹⁹ Edap yarākubä täreñirän Ferotä yāniñ kireñpewān kotākka madāñ tākñepāñ gupka päya terak wabiñirä baraktä api nañ paotneñ. ²⁰ Joseptä ude yāweränkañ edap yarākubä täreñirän Fero

iniken ahäk-ahäk kadäni täñjirän äñnak-äñnak pähap täñpa yänkañ piä ämaniye intäjukun täñpani yämagutkuk. Ude täñpäñ äma Ferota wain ume piñ imik täñpani ukät äma Ferota käräga ijinpäñ imik täñpani yarä u komi yot gänañ nanik bok yämagutkuk. ²¹ Yämagutpäñ äma wainta mebäri nadäwani uwä piä bian täñpani äneñi täñpekta iniñ kireñkuk. ²² Upänkañ käräga ijin imani äma uwä Joseptä iwetkuko udegän kotäki madäñ täkñeñpäñ gupi päya terak wabiñkuñ.

²³ Ferotä ude täñpäñkañ wainta mebäri nadäwani äma unitä Josepta juku nämo peñpäñ guñ tañpäñ itkuk.

41

Ferotä dāpmonken kubä täñkuk

¹⁻² Eruk it yäpmäñ äronjtäko obañ yarä täreñjirän Ferotä dāpmonken ñode täñkuk; Fero ini Nail ume dubiniken käron itkañ bulimakau 7 gupi täga Nail ume gänañ naniktä abäñpäñ tepärañ nañ irirä yabäñkuk. ³⁻⁴ Bulimakau 7 ude abäkañ bulimakau 7 äneñi abuño uwä kujarigän, intäjukun ahäñkuño udewani nämo. Unitä abämañ noriyetä itkunken u kuñkuñ. Kuñpäñä noriye gupi täga uwä nañpäñ kämä äpmonkuñ. Eruk Fero ude kañpäñ kikñutkuk. ⁵ Kikñutkañ äneñi patpäñ dāpmonken äneñi kubä ñode täñkuk; Säguom kubä tädotpäñ äronjirän kañkuk. Uterak bureni 7 tañi, tägatä ahäñkuñ. ⁶ Eruk u punin terak äneñi kubä tädotpäñ äronkuko uwä bureni 7 mänit kädäp ikektä dāpani pogopigän ude ahäñkuñ. ⁷ Täñpäkañ bureni pogopigän unitä bureni täga uwä kudup

kämä äpmonkun. Kämä äpmonjirä kanpäñ Fero äneñi kikuñtukuk. Kikuñutpäñ ño döpmonken täyat yän nadänjukuk.

8 * Patkuko yänewänä Ferotä döpmonken täñkuko unita nadäwätäk pähap täñpäñ ämaniye nadäk-nadäk ikekkät kären käwani äma u kudup yämagut päbä yepmañjuk. Yepmañpäñ irirä döpmonken täñkuko yäwetpäñ unitäño mebarita yäwet yabänjukuk. Yäwet yabänjirän döpmonken täño mebari kubä nämo yänahänpäñ iwetkun.

9 Täñpäkañ äma Ferota wain ume piñ imik täñpani unitä Fero ñode iwetkuk; Wära! Näk apiño momina kubä nadätat u yänahänpäñ gäwera yäk. 10 Gäk piä ämakayat nekta nadäwäwak täñ nimiñpäñ äma käräga ijiñpäñ gamik täñpani ukät nek komi yot kubä, komi äma täño watä intäjukun täñpanitä watäni it täñkuko uken nipmañkun. 11 Komi yotken nipmañkuno kadäni uken bipani kubäkengän nek döpmonken bok täñkumäko uwä mebari inigän inigän. 12 Täñpäñ kadäni uken Hibru äma gubañi kubä komi yot täño intäjukun äma unitäño watä piä täñ imani itkuko unitä döpmonken täñkumäko u iwetdapäñ mebari ini-ini niwetkuk. 13 Mebari niwetkuko udegän ahän nimiñjuk; Näk nämagut päbä piänaken äneñi nepmañkun. Täñ, äma gäka käräga ijiñpäñ gamik täñpani uwä päya terak wabiñkun yäk.

14 Ude iwerirän Ferotä komi äma peñ yäwet-pewän Josep bäräñeñ imagut yäpmän äbuñ. Imagut yäpmän äbänpäñä gwäki geñi pujiñ bok madän imiñpäñ tek kodaki täñ imiñkañ Fero inamiken

* 41:8: Dan 2:2

yänikḡat yäpmāḡ kuḡkuḡ. ¹⁵ Yänikḡat yäpmāḡ kwäwä Ferotä Josep ḡode iwetkuk; Nadätan? Näk bipani dāpmonken täḡkuro unitāḡo mebäri nadäkta yäwet yabāwapāḡ kubätä dāpmonken tāḡo mebäri nämo näwerak yäk. Täḡkaḡ ḡäka ḡode yänirä nadät; ḡäk dāpmonken täḡpāḡ ḡäwerirä mebäri yänahāḡpāḡ yäwet täyan. U bureni ba? ¹⁶ Ude iwerirān Joseptä Fero man kowata ḡode iwetkuk; Näkḡa-tägān tāḡa nämo täḡpet. Mebäri nadāwayāḡ täyan uwä Anututä ḡäwerayāḡ yäk.

¹⁷⁻¹⁸ Ude iweränä Ferotä Josep iwetkuk; Näk dāpmonken ḡode täḡkut. Näk Nail ume dubiniken käronḡ wädāḡ itkaḡ bulimakau 7 gupi tāḡa Nail ume ḡānaḡ naniktä abāḡpāḡ tepāraḡ naḡ irirä yabāḡkut. ¹⁹ Bulimakau 7 ude intājukun abākaḡ uterak āneḡi 7 ude abuḡo uwä kujarigān, Isip komeken näkä nämo yabāwani. ²⁰ Bulimakau kujarigān unitä abāmaḡ noriyetä itkuḡken kuḡkuḡ. Kuḡpāḡä noriye gupi tāḡa uwä naḡpāḡ kāmā āpmonḡkuḡ. ²¹ Naḡpāḡ kāmā āpmonḡkuḡopāḡ ude täḡkuḡ yāḡ nämo yabāḡpāḡ-nadāwen. Nämo, koki nämo tokḡeḡpāḡ irani udegān itkuḡ. Dāpmonken ude täḡpāḡ kikḡutkut yäk.

²² Kikḡutpāḡ akuḡkaḡ āneḡi patpāḡ dāpmonken ḡode täḡkut; Säḡuom kubä tädotpāḡ āronḡirān kaḡkut. Uterak bureni 7 taḡi, tāḡatä ahāḡkuḡ. ²³ U punin terak āneḡi kubä tädotpāḡ āronḡkuko uwä bureni 7 mānit kädāp ikektä dāpani pogopigān ude ahāḡkuḡ. ²⁴ Täḡpākaḡ bureni pogopigān unitä bureni tāḡa uwä kudup kāmā āpmonḡkuḡ. Dāpmonken ude täḡkut yäk. Dāpmonken ude täḡkuro unita kären kāwani āmatä mebäri näwerut yāḡkaḡ yāwerakaḡ

mebärita tänguj taŋkuj yäk.

²⁵ Ude iweränä Joseptä Fero ɲode iwetkuk; Däpmonken yarä täŋkuno unitäŋo mebäri kubägän. Anututä kudän kubä pewän ahänayäŋ täkaŋ unita kwawak gäwoŋärenkuk. ²⁶ Bulimakau 7 gupi täga däpmonken yabänkuno uwä obaŋ 7 ude itta täyak. Ba säguom bureni täga nitek 7 yabänkuno uwä udegän obaŋ 7gän. Däpmonken yarä unitäŋo mebäri kubägän. ²⁷ Täŋ bulimakau 7 gupi ku-jari-gän, tohari nämo uwä obaŋ 7 nakta jop itnayäŋ tämäŋo unitäŋo wärani. Ba säguom bureni mänit kädäp ikektä däpani pogopigän ahänjirä yabänkuno u imaka, udegän. ²⁸ Unita nadäsi! Gäwetat ɲo bureni api ahäwek. Anututä pewän ahänayäŋ täŋo uwä gäwoŋärenkuko u yäk. ²⁹ Nadätan? Isip kome pähap ɲoken obaŋ 7 u gänaŋ ketem ahän bumbum api täneŋ. ³⁰⁻³¹ Upänkaŋ kadäni täga u täreŋjirän u punin terak nakta jop irit obaŋ äneŋi 7 api it yäpmän äroneŋ. Kadäni uken nakta jop irit wakiinik ahänjirän säkgämän itkuŋo unita guŋ takinik api täneŋ. Bureni, kome ɲo api waŋ morewek. ³² Unita Fero, gäk ɲode nadäsi; Däpmonken kadäni yarä täŋkuno u mebäri kubägän täŋkuno uwä mebäri ɲodeta; Anututä imaka u bureni api pewa ahäneŋ yäŋ nadäk peyak. Täŋkaŋ imaka u ahäkta kadäni keräpi täyak yäk.

³³ Ude yänpän Joseptä Fero ɲode iwetgän täŋkuk; Eruk, gäk äma nadäk-nadäki täga kubä iwoyänpän Isip kome pähap u kudup watäni irekta epän kaŋ imi yäk. ³⁴ Ude tänpän kaŋiwat äma ätu yep-manpipän obaŋ 7, täŋ-bumbum kadäni ahäwayäŋ täko u gänaŋ ketem ahänjirä äma unitä ketem

moräki gapmanta biñam yäp್ಮänpänj kämita kañ pek täñput yäk. ³⁵ Kañiwat äma uwä kadäni täga uken ketem kämi nakta u yäp್ಮänj daninayänj täño uwä kudup yotpärare kubäkubä täño ketem pewani yot gänañ pewä kuñirä watäni kañ irut yäk. Täñpäkañ Fero, epän uwä gäkña wäpka terak kañ täñput. ³⁶ Ketem penayänj täño uwä nakta jop irit obañ 7 ahäwayänj täko unita biñam kañ pewut. Ude tänayänj täkañ uwä nakta jop irit kadäni uken kubätä nämo api kumbek.

Ferotä Josep watä äma ärowani ude tenjuk

³⁷ Ude iweränä Ferokät piä ämaniye Joseptä man yänkuko u nadäwä tägañkuñ. ³⁸ Nadäwä tägawäpänj Ferotä piä ämaniye ñode yäwetkuk; Nin äma Josep udewani, Anutu täño Munapik ikek, netäpänj api kañ-ahäne? Imata äma kubäta wäyäkñene? ³⁹ Ude yänpänj Josep iwetkuk; Bureni, man niwetan u Anututä yänjahänpänj gäwetak. Unita äma nadäk-nadäk ikek gäk ñodewani kubä nämo itak yäk. ⁴⁰ * Unita gäkä näkño kome pähap ño watä irenta gepmanjat yäk. Gäk man yänjiri ämawebenaye kudup gäkño man api buramineñ. Täñpäkañ äma kubätä gärepmitnañi nämo. Nämo, näkägän gäkño ärowani api iret yänj iwetkuk.

⁴¹ Ferotä ude yänpänj ñode iwetgän täñkuk; Eruk, Isip kome pähap täño watä äma ärowani gepmanjat yäk. ⁴² * Ude iwetpänj siworok keru nanakiken pewani Fero ini wärani nitek u keriken nanik ketärenpänj Josep keru nanakiken peñ iminjkuk. Täñpänj tek säkgämän wädäwän äronj iminjpänjä

* 41:40: Apos 7:10 * 41:42: Dan 5:29

meran kubä golpäñ täñpani meran täñ imiñkuk.
⁴³ Ude täñpäñ Ferotä Josep ñode iwetkuk; Gäk näkño äpani ude itan unita näkño karis namba 2 hostä wädäwani uterak kuñat täyi! Uterak kuñariri äma ätutä intäjukun kuñpäñ ñode api yäwettäñ kunen; Gukut imäpmok täñ imut! yäñ ude api yäwettäñ kunen yäk. Ude täñkuko uwä Ferotä Josep Isip täño watä äma pähap tenjuk.

⁴⁴ Ude yäñpäñ Josep äneñi ñode iwetgän täñkuk; Näk Isip täño intäjukun äma itat upänkañ gäkä nämo nadäñ yämiñiri Isip komeken äma kubätä ini nadäñpäñ imaka kubä täga nämo api täñpek. Gäkä nadäñiri uyaku täga api täñpek yäk. ⁴⁵ Täñpäñ Ferotä wäpi kodaki Safenat-Panea yäñ iwetkuk. Wäpi kodaki iwetkañä eruk webenita Heriopolis yotpärare täño bämop äma wäpi Potifera unitäño äperi wäpi Asenat u imiñkuk. Täñpakan Joseptä Isip kome pähap täño watä äma intäjukunta itkuk.

⁴⁶ Josep uwä obañ 30 ude tärenjirän Ferotä Isip kome kañiwat piä u täkta iniñ kireñkuk. Täñjirän Josep Fero tenpeñ päñku Isip kome kudup kañiwat piä täñtän kuñatkuk. ⁴⁷ Ude täñpäñ kuñarirän Isip komeken obañ 7 ketem ahäñ bumbum täñkuñ. ⁴⁸ Täñkañ obañ 7 u gänañ ketem kämi nakta u kudup yotpärare kubäkubä täño ketem pewani yot gänañ pewä kuñ moreñkuñ. Ketem kämita peñkuño uwä yotpärare kubäkubä epän iniken iniken u gänañ nanik. ⁴⁹ Joseptä ude täkta yäwettäñ kuñarirän ketemtä yot tokneñpäñ jirañ ude patkuñ, ämatä täga daninañi nämo täñpakan ketem danik-danik epän u peñkuk.

⁵⁰ Täñkañ nakta jop irit kadäni u nämo ahäjirän

Josep webeni Asenat uwä nanaki yarä bäyaŋkuk.
⁵¹ Nanaki tuänitä ahäŋirän Joseptä ŋode yäŋkuk;
 Anututä täŋkentäŋ namiŋirän notnaye meŋna
 nanata nadäwätäk täŋkuro u täretak, ba komi
 nadäŋ yäpmäŋ äburo u täretak. Unita nanakna
 tuä ŋo wäpi Manase yäŋ iwetat. ⁵² Täŋpäŋ nanaki
 monänitä ahäŋirän ŋode yäŋkuk; Komi piäna kome
 ŋoken Anututä nanaknaye namitak unita wäpi
 Efraim yäŋ iwetat yäk.

⁵³ Täŋpäkaŋ Isip komeken ketem ahäŋ bumbum
 obaŋ 7 u täreŋkuk. ⁵⁴ * Tärewänkaŋ nakta jop
 irit obaŋ 7 Joseptä bian yäŋkuko u ahäŋkuk.
 Ude ahäŋirän kome päke uken ketem nämo
 upäŋkaŋ Isip komeken ketem täga naŋpäŋ itkuŋ.
⁵⁵ * Eruk nakta jop irit u wakiinik täŋirän Isip
 ämawebetä nakta Ferotä ketem yämikta yäŋapiŋkuŋ.
 Yäŋapiŋirä Ferotä ŋode yäwetkuk; In Josepken
 kwäkaŋ unitä yäwänkaŋ uterakgän kaŋ täŋput yäk.

⁵⁶ Täŋpäkaŋ nakta jop irit u wakiinik täŋpäŋ
 Isip kome u kudup pat yäpmäŋ kuŋkuk. Ude
 ahäŋirän Joseptä ketem yot it yäpmäŋ kuŋkuŋo
 u dät yämiŋirän Isip ämawebetä suwaŋpäŋ nak
 täŋkuŋonik. ⁵⁷ Täŋkaŋ kome ätuken udegän, nakta
 jop irit waki ahäŋirän ämawebe uken nanik-
 naniktä äbäŋpäŋ Josepken yäŋapiwäpäŋ nadäŋ
 yämiŋirän ketem suwaŋkuŋ.

42

*Josep täŋo noriyetä Isip komeken ketemta
 kuŋkuŋ*

* 41:54: Apos 7:11 * 41:55: Jon 2:5

1 Kenan komeken nakta jop udegän itkañ Jekoptä manbiñam ñode nadänkuk; Isip komeken ketem suwanpäñ-nak täñ itkañ. Ude nadänpäñ nanakiye yäwetkuk; In imata jop itkañ kowat kawän täñ itkañ? 2 * Isip komeken ketem itkañ yän nadätat unita uken kuñpäñ ketem suwanpäñ yäpmän äbut, jop itpäñ nakta kumneta!

3 Nanitä ude yänpäñ yäwet-pewän Josep noriye 10 udetä ketem suwanayän Isip komeken kuñkuñ. 4 Upänkañ Jekoptä Josep noripaki mäden nanikinik wäpi Benjamin u noriyekät kukta yäjiwätkuk. Kädet miñin kuñtängän bäräpi kubä ahän imek yän nadänpäñ iyap tañkuk. 5 Täñkañ Jekop täño nanakiye uwä Kenan kome mähemkät penta kuñkuñ, nakta jop irit Kenan komeken imaka, ahänkuko unita.

6 Täñpäkañ Joseptä Isip kome täño watä äma pähap itkañ, ämawebe uken-uken nanikta ketem yämiñirän suwankuñ. Ude täñ irirän Josep noriye ukeno päñku ahän imiñpäñ gwäjiñ äpmon imiñkuñ. 7 Täñirä Joseptä noriye yabänpäñ-nadänkukopän mebärini nämo yänahänpäñ yäwetkañ man kädäp ikek ñode yäwet yabänkuk; In de naniktä äbäkañ? Ude yäwänä iwetkuñ; Ketem suwanayän Kenan komeken naniktä äbäkamän yäk. 8 Joseptä notnaye yän nadänkukopän kowata nämo kañpäñ nadänkuñ. 9 * Täñpäñ Joseptä döpmonken bian täñkuko unita juku piñpäñ ñode yäwetkuk; Nadätat! In nintäño iwaniyetä nibänpäñ nadäk tänayän äbäkañ. In ninkät ämik täkta nadänpäñ kome kubä de uken watäni nämo itak yän kañpäñ

* 42:2: Apos 7:12 * 42:9: Stt 37:5-10

nadäk tänayäj äbäkañ. Ude nibänpäj nadänkañ komejinken kuñpäñä intäjukun ämajije ñode api yäwetneñ; Uken ba uken watäni nämo itkañ yäj api yäwetneñ!

¹⁰ Ude yäweränä noriyetä yänkuñ; Ärowanina, ude nämo! Watä ämakaye ninä, ketem suwakta äbäkamäj. ¹¹ Nin äma kubä täño nanakiyegän. Ninä jop man nämo yäwani. Yäyan udeta nämo äbäkamäj yäk. ¹² Iweräwä yäwetkuk; Jop man yäkañ! Nintäño iwantä nibänpäj nadäk täna yänpäñ äbäkañ yäk. ¹³ Yäwänä iwetkuñ; Yäke, ude nämo! Nin ninin buap 12 ude ahänkumäj, äma kubä täño nanagän, Kenan komeken irani. Täñkañ nintäño mäden nanik kubä naninkät itkamän. Täñ notninpak kubä paotkuk yäk.

¹⁴ Ude yänirä Joseptä yäwetkuk; Ude nämo. Näk bian täweraro ude; In nintäño iwaniyetä nibänpäj nadäk tänayäj äbäj ño unita mebäri kwawak ahatak. ¹⁵ Näk Fero täño wäpi terak man kehäromi ñode täwetat; Intäño notjinpak mäden nanikjin unitä kome ño nämo äbeko uwä in kome ño naniktä äneji äyäjutpeñ komejinken nämo api kuneñ yäk. ¹⁶ Unita notjinpak kubä peñ iwet-pewä päñku notjinpak nanikät itkamän u imaguränkañ äbun! In ätuwä komi yotken irirä man yäkañ u jop ba bureni yäj api kañpäñ nadäwet. Notjinpak nämo ahäwänä in jop man yäwani, nintäño iwantä nibänpäj nadäkta äbäkañ yäj bureni-inik api nadäwet yäk. ¹⁷ Ude yänpäñ komi yotken yepmanjirän edap yäräkubä ude tärenkuk.

¹⁸⁻¹⁹ Edap yäräkubä tärewäkañ Joseptä ñode yäwetkuk; Nadäkañ? Näk Anutu u umuri yäj

nadänpän kuŋat täyat yäk. Unita näkä tepmanpa kukta nadänpänä ɲode kaŋ täŋput; In äma täga siwoŋi kuŋatkaŋ u täŋpäwä, notjinpak kubägänpän tewa komi yot gänaŋ irirän in ätuwä ketem tama yäpmän päŋku mähemjiye ketemta jopinik itkaŋ unita yämut yäk. ²⁰ Yämiŋkaŋ notjinpak mäden nanik uwä imagut yäpmän äbut. Intä ude täŋpäwä in man bureni näwetkaŋ yän nadänpän kumän-kumän nämo api tadäpet yäk. Joseptä ude yäweränä yänkuko udegän täkta nadänkuŋ. ²¹ Täŋkaŋ initägän näwetgäwet tänpän yänkuŋ; Bureni! Mäden naniknin waki täŋ imiŋkumäŋo unita kowata umuri pähap ɲo ahän nimitak yäk. U konäm butewaki täŋ nimiŋirän mani nadänpän kowata nämo täŋkentän imiŋkumäŋo unita kudän umuri ɲo kowata ahän nimitak yäk. ²² * Ude yänpän Rubentä yäwetkuk; Näk täwetkuro uwä! Notninpak u waki täŋ imineŋo yän täwerakaŋ nämo nadän namiŋkuŋo unita kumäk-kumäki täŋo kowata ahän nimitak ɲo yäk.

²³ Joseptä noriye täŋo man nadänkukopän man yäwerayän nadänkaŋ man yäpmän äyänurani äma iwerirän äma unitä man yäpmän äyänutpän yäwetkuko unita noriyetä nin täŋo man nämo nadätak yän nadänkuŋ. ²⁴ Ude tänpän inigän päŋku konäm kotkuk. Konäm korän tägawäkaŋ äneŋi äbänpän noriyetä kaŋirä Simeon initpän keriyat pädat täŋkuk. ²⁵ Ude täŋkaŋ piä ämaniye yäwetpewän ketem ini yäkken-yäkken daiŋ yämiŋkuŋ. Yäkken daiwä tokŋewäpän uterak monen ketem u suwakta yäpmän äbuŋo u äneŋi daiŋ yämiŋkuŋ.

* 42:22: Stt 37:21-22

Ude tänpän kädetta däkum yämikta yäwetkuk.
Yäwerirän udegän täņkuņ.

²⁶ Ude tänpäkan Josep noriye ketem suwanķuņo u doņki terak peņpän yäpmän kuņkuņ.
²⁷ Kuņtängän kome bipänpän patkuņken noripak kubätä doņkinita ketem imayän nadänpän iniken yäk meni pitpän kaņkuk; Moneņ ketem suwanķuko u yäk meniken irirän. ²⁸ Kaņpän noriye yäwetkuk; Näkņo moneņ äneņi peņ namiņkuņo yäk meniken itak ņo yäk. Ude nadänpän nadäwätäk pähap tänpän yänpän-nadäk ņode täņkuņ; Nin kädet siwoņi tämäņopänkan mebari imata Anututä bäräpi ņo pewän ahän nimitak yäk?

Josep noriye nani Jekopken äneņi kuņkuņ

²⁹ Parä yänewänkan kuņtängän Kenan komeken ahänpän nani Jekop manbiņam kuduptagän iwet moreņkuņ. ³⁰ Manbiņam ņode iwetkuņ; Isip kome unitäņo äma ärowanitä man kädäp ikek ņode niwetkuk; In iwan täņ nimikta äbäkan yäņ niwetkuk. ³¹⁻³² Ude niweränä ņode iwetkumän; Nin äma täga, ninin buap 12, nanin kubägan. Ninkät nanik kubä-tägan paotkuk. Täņ mäden nanik-inikä naninkät komenin Kenan u itkamän yäņ iwetkumän. ³³ Ude iwetnawä kowata ņode niwetkuk; In äma täga ba waki yäņ nadäkta ņode täņirä kaņ nadäwa; Inkät nanik kubä ņogan irirän in ätuwä mähemjiye nakta jop itkan unita ketem yäpmän päņku kaņ yämut yäk. ³⁴ Äneņi äbänpänä mäden nanikjin imaguräkan kaņ äbut yäk. Intä ude tänpäwä In äma täga yäņ api nadäwet. In äma

täga yäj nadäj tamiņpäņ notjinpak ņo taniņ kirewapäņ in kome ņoken ketem suwakta täga äbäņkaņ kuk api täneņ yäk. Man ude niwetkuk.

³⁵ Nani manbiņam ude iwetkaņä ketem yäkken nanik ketem pewaniken äreņpä kuņkuņ. Ude täņpäņä moneņ ketem suwakta yämani ukeņo kuduptagän yäk meniken yabäņ ahäņkuņ. Moneņ u yabäņpäņ nani ba nanakiye kudup umun pähap täņkuņ. ³⁶ Moneņ yabäņpäņ nani Jekoptä ņode yäwetkuk; In ude täņpäņ nanaknaye kudup nomägatnayäņ. Josep paotkuk, udegän Simeon ņo nämo itak. Täņpäņ Benjamin imaka, nomägatnayäņ täkaņ uwä butewaki pähap u näkägän api nadäwet yäk. ³⁷ Ude yäņirän Rubentä nani iwetkuk; Näk Benjamin äneņi nämo yäpmäņ äbawä unita kowata nanaknayat bok kaņ däpmäņ yäk. Unita Benjamin näk ketna terak pe. Näkä äneņi täga api yäpmäņ äbäņ gamet yäk.

³⁸ Ude iweränä Jekoptä yäņkuk; Nanakna ņo inkät nämoinik api kwek! Bianinitä kumbukopäņ inigän it namitak. In kädet miņin kuņtäņgän umuri kubä ahäņ tamiņirän nanakna Benjamin ņo käwep kumbek. Ude ahäweko uwä intä täņpewä äma tägawani näk kumbet yäk.

43

Josep noriye Isip komeken äneņi kuņkuņ

¹ Täņpäkaņ nakta jop irit uwä Kenan komeken pen wakiinik itkuk. ² Ude irirän Isip komeken nanik ketem yäpmäņ äbuņo uwä naņpä paorirän Jekoptä ņode yäwetkuk; In ninta ketem suwakta äneņi kaņ kut yäk. ³ Ude yäņirän Judatä nani

iwetkuk; Nan, nadätan? Isip täño intäjukun äma unitä man kehäromi ɲode niwetkuk; In mäden nanikjinkät bok nämo äbäwä näk nämo api tabäwet yäk. Injingän äbänkaɲ ɲamnamen nämoinik api ahäneɲ yäɲ ude niwetkuk. ⁴Unita nan, gäkä Benjamin bok kukta ninin kireweno uwä täga päɲku ketem api suwane yäk. ⁵Upänkaɲ iyap tawiwä nämo api kune, äma unitä ɲode yänkuko unita; Injingän nämoinik ämneɲ yäk. Notjinpakkät bok nämo äbäwä nämo api nadän tamet yäɲ niwetkuk.

⁶Judatä ude yäwänä nani Jekoptä yäwetkuk; In Benjamin täño manbiɲam äma u imata iwetkuɲ? Ude täɲkuɲo uwä komi namikaɲ yäk. ⁷Yäwänä nanakiyetä iwetkuɲ; Äma unitä yänjabäk mäyap ɲode niwetkuk; Nanjin kumbuk ba itak? Ba notjinpak mäden nanik kubä itak? Yänjabäk ude niwerirän itkamäɲ ude manbiɲam iwetkumäɲ. Ude iweritna kowata ude api niwerek yäɲ nämo nadänkaɲ iwet moreɲkumäɲ.

⁸Ude yänpäɲ Judatä nani iwetkuk; Benjamin näka naniɲ kirewipäɲ akumaɲ kuna yäk. Ude täɲpeno uyaku gäk ba nintäño webe nanak kudup nakta nämo api kumne. ⁹Tänkaɲ ɲode yänkehärom täyat; Näkɲa Benjaminta watäni api iret. Täɲ äneɲi nämo imagut yäpmäɲ äbawä unitäño momi näka biɲam irirän kome terak it yäpmäɲ kuɲira api tärewek yäk. ¹⁰Eruk kuna! Kadäni käroni jop itkamäɲ. Yäɲ-nadäwätäk nämo täɲkumäɲ yäwänäku Isip kome kuɲkaɲ äbäk kadäni yarä uku tänam yäk.

¹¹Yänjirän nanitä yäwetkuk; Yäyan ude tänaɲi täɲpäwä in kuna yänpäɲ imaka gäripi nitek kome ɲo nanik upäɲ yäkjinken daiɲpäɲ yäpmäɲ kaɲ kut

yäk. Päya mujipi näjpani, päya umumi käbäji nitek ba kähäräp umeni näjpani, imaka udewani ätu ironjinta yäpmäj päjku äma unita kañ imut! ¹² Täjpäj monej tañi yäpmäjkañ kut yäk, monej kodaki bok bian ketem yäk meniken daijkañ tamiñkuño u bok. Täjguj tañpäj tamiñkuj käwep yäk. ¹³ Ude täjkañ Benjamin imaguräkañ äma ukenä kut! yäk. ¹⁴ Intä kuñirä Anutu Kehäromi mähemitä täjkentäj tamiñirän notjinpak Simeon ba Benjamin ño bok tepmañpäkañ kañ äbut. Täj nanaknaye paot namikta biñam täjpäwä ini kañ paot namut!

¹⁵ Ude yäwänkañ eruk nanakiyetä iron täjo tuñum, monej kodaki ba biani bok yäpmäjkañ Benjamin imaguräkañ Isip komeken kumañ päjku Josep ahäj imiñkuj. ¹⁶ Ude täjirä Joseptä Benjamin kañpäj yori watä äma iwetkuk; Äma äbäkañ u yäj-yäkñat yäpmäj päjku yotna gänañ yepmañ yäk. Ude täjkañ tom kubä utpäj ijiwut. Ijiwäpäj kepma äma ukät ketem bok nänayäj yäk. ¹⁷ Ude iweränkañ yäjku udegän iwatpäj Joseptä yotken yämagut päjku yämaken yepmañkuk.

¹⁸ Joseptä ini yotken yämagut yäpmäj kuñirän noriyetä bumta umuntañpäj yäjkuj; Wäral Intäjukun äbumäjno ugän yäkninken monej äneji daij nimiñkuño unita käwep ño nipmañkañ yäk. Nin yot ño iritna äbä nidäpmäjpäj doñkinin niyomägatpäj komi piäniken api nipmanej yäk. ¹⁹ Ude yäjpäj Joseptä yot yämaken ahäjpäj itkañ yot watä äma u ñode iwetkuj; ²⁰⁻²¹ Nadätan? Nin bian ketem suwakta äbumäjopäj ninin komeken äneji kuñtängän kädet miñin patkumäjken yäk

gänaŋ nin kubäkübä täŋo monenŋ kudup irirä yabänkumän. Ude täŋkumänopän monenŋ u äneni yäpmän äbäkamän yäk. ²² Ba ugän nämo, monenŋ kodaki, ketem äneni suwakta yäpmän äbäkamän. Monenŋ biani u netä daiŋ nimiŋkuŋo u nämo nadäkamän yäk.

²³ Ude yäwäwä yäwetkuk; Umuntäneŋo! Anu-tujin, Nanjin täŋo Anutu unitä yäkjinken daiŋ tamiŋkuk yän nadäwut! Näk monenjin uku täga yäput yäk. Ude yänkaŋ päŋku Simeon komi yot gänaŋ nanik imagut yäpmän noriyetä itkuŋken äpuk. ²⁴ Imagut yäpmän äpäŋpäŋä noriye kudup Joseptä ini yot gänaŋ yän-yäkŋat yäpmän äronpäŋ ume gwet yämiŋirän kuroŋi ärutkuŋ. Ume gwet yämiŋkaŋ doŋkinita imaka, ketem yämiŋkuk. ²⁵ Ude täŋkaŋ Joseptä ketem bok nakta kepma äbayän yän ude nadäŋpäŋ irona tuŋum yäpmän äbuŋo u täŋtuŋum taŋkuŋ.

²⁶ Ude täŋ irirä Joseptä äbänä iron tuŋumi yäpmän äbuŋo u inamiken penkuŋ. Penpäŋ gwäjiŋ äpmonŋ imiŋkuŋ. ²⁷ Gwäjiŋ äpmonŋ imiŋirä Joseptä yäwetkuk; Ai, näwerut! Nanjin tägawanita näwetkuŋo ukeŋo apiŋo jide itak? Täga itak ba kumbuk? ²⁸ Yäwänä yänkuŋ; Piä ämaka nanin u täga itak yäk. Ude yänpäŋ gukuri imäpmok täŋpäŋ gwäjiŋ äpmonŋ imiŋkuŋ. ²⁹ Gwäjiŋ äpmonŋ imiŋkaŋ akuŋirä iniken monäni Benjamin u kaŋpäŋ yänkuk; Notjinpak nanjinkät irirän näwetkuŋo ukeŋo ŋo? Ude yänpäŋ Benjamin iwetkuk; Nanakna, Anututä täŋkentän gamiton! yäk. ³⁰ Ude iwetpäŋ iniken monäni kaŋkuko unita butewaki nadäŋpäŋ konäm korayän uruŋ käda bäräneŋ päŋku kotkuk. ³¹ Konäm korän

tärewäpäñ inami dapun umetä ärutpäñ kehärom tañpäñ äneñi noriye dubiniken kuñkuk. Noriye dubiniken kuñpäñ watä äma iwetkuk; Ketem gwet nimi! yäk.

³² Ude iweränä watä äma unitä ketem ini äbot-äbot peñ yämiñkuk. Josepta inigän, Josep noriyeta inigän, eruk Josep täño piä ämaniye, Isip nanik unita inigän peñkuk. Isip naniktä Hibru ämakät ketem penta nakta taräki nadäk täñkuño unita udewä täñkuk. ³³ Josep inigän irirän noriye Josep inamiken inigän tawan terak tuänitä it päñku mäden nanik Benjaminken tärenkuk. Ude itkañ Josepkät kowat kawän täñ itkañ nadäwä inide kubä täñkuñ. ³⁴ Ude irirä watä äma unitä ketem gäripi nitek Josep inita pewani yäpmäñpäñ yämiñkuk. Ude täñpäñ noriyeta kubäkubä yämiñkañ Benjaminta mäyap peñ imiñkuk. Eruk, ketem nañpäñ ume komi bok nañpäñ kuduptagän oretoret täñkuñ.

44

Joseptä noriye täñyäkñarani täñkuk

¹ Komeniken äneñi kunayäh täñirä Joseptä yot watä irani ñode iwetkuk; Gäk äma ñonita ketem mäyap, ini yäpnañi uterakgän yäkiken gwet yämi yäk. Ude täñpäñä iniken iniken moneñ ketem suwakta yäpmäñ äbuño u udegän ini yäkken-yäkken meniken äneñi daiñ yämi. ² Täñpäñ näkñaken ume gwet näñpani siliwapäñ täñpani u mäden naniki täño yäk meniken peñkañ ketem täño moneñ bok daiñ imi yäk. Joseptä watä äma iwetpewän udegän täñ moreñkuk. ³ Täñpäñ patkuño

yänewänä eruk noriye u, donki tunumikät yepmanpän yäpmän kuñkuñ. ⁴⁻⁵ Yotpärare penpen ban nämo kuñirä Joseptä yot watä ämani iwetkuk; Eruk, gäk yawat yäpmän ku! Pänku yabänpän node yäwet; Imaka umuri pähap täkañ yäñ päñku yäwet. Täga täñ tamänkañ kowata imata waki täñ imiñpän ume gwet näñpani siliwapän täñpani u kubota yäpman? Ärowaninatä ukengän ume nak täyak. U it imiñirän däpmonken täño mebäri yäñahäk täyak. Ude täñirä wakiinik täyak! yäñ yäwet yäk.

⁶ Man ude iwetpän pen iwet-pewän päñku yabän ahänpän Joseptä yänkuko udegän yäwetkuk. ⁷ Ude yäweränkañ kowata node iwetkuñ; Ärowaninin! Man ude imata niwetan? Nin kudän udewani nämo täk takamän. ⁸ Nin bian ketem yäk meniken moneñ yabän ahänkumänjo u Kenan komeken nanik äneñi yäpmän äbumän. Unita imata äma ärowanika täño moneñ tunum kubota yäpne? ⁹ Unita tunum u ninken nanik kubä täño yäk gänañ kañ-ahäwiwä kumäkta biñam kañ tänpän! Tänpänkañ nin ätu gäka komi piä api täne yäk. ¹⁰ Yäwäwä yäwetkuk; Yäkañ ude kañ ahäwän! Ume gwet näñpani ukeño kubätä yäkken kañ-ahäwawä äma unitägän näkño watä piä api täñpek. Ätu uwä yepmanpa jop api kunen yäk.

¹¹ Ude yäwänä yäki bäräñen yäpmänpän komen penpän meni kudup pitkuñ. ¹² Meni kudup pitkañ irirä Josep täño watä äma unitä yäk kubä kubäken duiñ ijiñkuk. Tuäniken jukun yäput penkañ yabäñtäñ päñku mäden nanik Benjamintä yäkken ume gwet näñpani ukeño bureni kañ-ahänkuk. ¹³ Kañ-ahäwänä umuri pähap nadänpän teki

wenpäñ tuñum ketem täñ butuñpäñ doñki terak penpäñ äyänjutpen yotpärareken äneñi kuñkuñ.

14-15 Kuñpäñä Josep yoriken pen irirän Judakät noriyekät yori gänañ äronpäñ Josep gwäjiñ äpmon imiñirä yäwetkuk; Wa! In kudän ude imata täkañ? Äma näk ñodewanitä kären täñpäñ intäño mebäri käbop irani täga kañpäñ nadäwek yän nämo nadäñkuñ? 16 Yäwänä Judatä yänjkuk; Yäke, ima manpäñ gäwetne? Anututä nintäño mebäri kwawak peyak unita jide gäweritna nadäwi tägawek? Nadätan? Notninpak mäden nanik unitäño yäk meniken ume gwet näñpani kañ-ahätak unitägän nämo, nin kumäntagän gäka watä piä api täñ gamine.

17 Ude iweräwä Joseptä yänjkuk; Ude nämo! Yäk meniken ume gwet näñpani kañ-ahätak unitägän näka watä piä api täñ namek. In ätuwä säkgämän kumañ nanjinken kukot! 18-20 Yäwänä Judatä Josep iwetkuk; Ärowanina! Nadäñ namiñiri man gäwerira kokwawak nadäñ nameno yäk. Gäk Fero bumikgän itan unita kadäni kubä äbäñitna ñode niwetkun; Nanjin itak? Ba notjinpak kubä itak? yän ude niweriri ñode gäwetkumän; Ei, nanin itak. Täñkañ mäden naniknin kubätä itak. Uwä nanin tägawani irirän ahäñkuk. Täñ iniken tuäni uwä kumbuk. Miñitä nanak yaräbok ugän bäyañ yepmañkukopäñ kubä-tägän itak. Unita nanintä mäden nanik unita gäripi tañi nadäk täyak. 21-22 Ude gäweritna ñode niwetkun; In u imagut yäpmän näkken äbäñirä api käwet yän niweriri ñode gäwetkumän; Nanak unitä nani teñpen kuñañi nämo. Teñpen kuñjirän nani butewakita kum-

bek. ²³ Ude gäweritna niwetkun; Mäden nanikjin u nämo imagut yäpmäj äbänpäjä näk äneji nämo api nadäj tamet! ²⁴ Man ude yäjiri nintä kuņpäj watä piä ämaka nanin gäkņo manbijam iwetkumäj.

²⁵ Iweritna nanintä Ketem suwakta äneji kut! yäj niwetkuk. ²⁶ Ketem suwakta äneji kut yäj niwerirän iwetkumäj; Täga nämo api kune yäk. Benjamin bok kunayäj täkamäj uyaku täga api kune. Benjaminkät bok nämo kunero uwä Isip kometa watäni pähap itak unitä täga nämo api nadäj nimek. ²⁷⁻²⁸ Ude iwetnapäj nanintä niwetkuk; Webenatä nanakna yarä ugän bäyaņ namiņkuko u nadäkaņ? Kubätä waki nepmaņ paotkuk. Tom ägwäritä käwep utpäj naņ paotkukopäj nämo kak täyat yäk. ²⁹ We! Nanakna mäden nanik-inik ŋo nomägatnayäj täkaņ? In kädet miņin kuņtängän umuri kubä ahäj tamiņirän nanakna Benjamin ŋo käwep kumbek. Ude ahäweko uwä intä täņpewä äma tägawani näk api kumbet yäj niwetkuk.

³⁰⁻³¹ Nanin uwä man ude niwetkuko unita notninpak mäden nanik ŋo täga nämo tenpeņ kune yäk. Nanintä notninpak mäden nanik ŋonita gäripi taņi nadäk täyak unita watä piä ämakaye nintä tenpeņ kunero uwä nanintä iņamita wäyäkņewän wawäpäj api kumbek. Kumäjirän momi nintä yäpne yäk. ³² Näk notnapak mäden nanik ŋo nan iņamiken äneji yäpmäj kwetta man kehäromi ŋode iwetkut; Näkņa Benjaminta watäni api iret. U äneji nämo imagut yäpmäj äbero uwä unitäņo momi näka bijam irirän kome terak it yäpmäj kuņjira api tärewek yäj iwetkut. ³³ Unitä ärowanina, nadäj namipäj notnapak mäden nanik ŋonita kowata näkä itpäj gäkņo watä piä täņ gamiņjira

noriyekät kaŋ kut! yäk. ³⁴ Niningän täga nämo api kune. Butewaki ärowani pähap udewani nana terak ahäjirän kakta nämo nekaŋ yäk.

45

Joseptä iniken mebäri yäwetkuk

¹ * Noriyetä ude yäjirä Joseptä piä ämaniye itkuŋo u yabäjnpäj inamiken koret yäj nadäjnpäj ŋode yäjkuŋ; In kuduptagän äpämaŋ kut! yäk. Ude yäjirän äpämaŋ kuŋirä Joseptä noriye mebärini yäjähäjnpäj yäwetkuk. ² Ude tänpäj konäm mabiŋ kot tänjirän piä ämaniye yäman itkuŋo u nadäjnpäj Ferotä yotken biŋam man tewän kuŋkuŋ. ³ Täŋkaŋ Joseptä noriye ŋode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep! Nana itak? Ude yäwerän nadäjnpäj noriyetä bumta umuntaŋnpäj kowata man nämo iwetkuŋ.

⁴ Umuntaŋ irirä Joseptä noriye yäwetkuk; In tuän ŋogän äbut yäk. Yäwet-pewän dubiniken äbäjirä ŋode yäwetkuk; Näk mäden nanikjin Josep yäk. Intä gwäki yäpmäkta Isip komeken nepmaŋpä äburo u näk ŋo! yäk. ⁵ Nadäwätäk täneŋo. In monen yäpmäjnpäj kome ŋoken naniŋ kireŋkuŋo unita injinta kokwawak nämo nadäneŋ. Ämawebetä kumneŋ yäjnpäj Anututä ini nadäjnpäj nepmaŋpän äbut yäk. ⁶ Apiŋo nakta jop irit ahäjirän obaŋ yarä täretak. Piä kodakiken yänat täktäk kadäni nämo keräp täyak. Unita jop it yäpmäj äronayäj täkamäj u obaŋ ⁵ ude äneŋi it yäpmäj api äroneŋ yäk. ⁷ In ba äbotjiye paotneŋ yäjnpäj Anututä intäjukun nepmaŋpän äbut yäk. Anututä näkä täŋkentäj tamikta ude täŋkuko uwä ini pärik kubä täŋkuŋ yäk. ⁸ U

* 45:1: Apos 7:13

nadäkaŋ? Intä nämo nepmaŋpä äbut. Nämo, Anututä ini-tägän nepmaŋpän äburo unita Fero nadäŋ imiŋirän Ferotä iniken yot watä ba Isip täŋo watä äma ärowani iretta nepmaŋkuk yäk.

⁹* Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Eruk, inä bäräŋeŋ kuŋkaŋ nana manbiŋam ŋode kaŋ iwerut; Nanaka Joseptä gäka man ŋode yäŋkuk; Anututä Isip kome pähap unita äma ärowani nepmaŋkuk. Unita kadäni käroni nämo iren. Bäräŋeŋ näkken kaŋ äbi yäŋ iwerut.

¹⁰ Äbikaŋ Gosen komeken tuän ugän api tepmaŋpet. Äbayäŋ täno u gäkŋagän nämo. Nanakaye, äbekaye, oraŋkaye, yawakaye it tamikaŋ u kudup yämagurikaŋ kaŋ äbut yäŋ iwerut. ¹¹ Nadäkaŋ? Nakta jop irit uwä pen it yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 5 ude api tärewek. Unita in uken irirä näkä tabäŋ täwarira gäk ba äbotkaye yawakaye nakta nämo api kumneŋ.

¹² Näkŋo mebäri apiŋo nadäkaŋ. Dapunjintä nabäŋirä näkŋaken monäna Benjamin imaka, udegän nabätak yäk. ¹³ Näk Isip komeken piä ärowani täŋpäŋ itat unitäŋo manbiŋam bok, imaka imaka yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ unitäŋo manbiŋam nana kaŋ iwerut! Ude täŋpäŋ bäräŋeŋ kaŋ imagut yäpmäŋ äbut. ¹⁴ Ude yäwetpäŋ monänikät kowat bäyaŋ imän täŋpäŋ korän kotkumän. ¹⁵ Konäm korit-korit päŋku noriye ätuwä bäyaŋ yämiŋpäŋ bumumiken yeŋpäŋ konäm kot yebatkuk.

¹⁶ Ude täŋ irirä äma kubätä Ferotä yotken kuŋpäŋ Feroät ämaniye manbiŋam ŋode yäwetkuk; Josep noriye äbäkaŋ yäk. Yäwerirän bänep täga nadäŋkuŋ. ¹⁷⁻¹⁸ Ude täŋpäŋä Ferotä Josep iwetkuk;

* 45:9: Apos 7:14

Notkaye ñode yäwet yäk. In donki terak tuñum ketemjin penpäñ Kenan komejinken äyänutpen kuñpäñ nanjin ba webe nanakjiye yämagurakan näkken kañ äbut! Täñpäkan kome täga taniñ kirewapañ Isip komeken ketem ahän bumbum pätak ño nañpäñ kañ irut yäk. ¹⁹ Ferotä ude yänpäñ ñode yäkgän täñkuk; Ñode yäwet yäk. In webejiye nanakjiyeta nadänpäñ Isip komeken nanik karis tomtä wädäwani ätu kañ yäpmän kut. Täñkan nanjin bok kañ imagurut! yäk. ²⁰ Ude täñkan imaka tuñum yot gänañ nanik unita nadäwätäk täneñtäwä. Isip komeken tuñum udewanigän tägatäga itkan u api tamine yäk.

²¹ Ferotä man iwetkuko u Joseptä noriye yäwetpäñ karis tomtä wädäwani ätu ba ketem kädet miñin nakta yämiñkuk. ²² Täñkan noriye ätuta tek kubäkubä daiñ yämiñkuk. Ude täñpäñä Benjaminta tek säkgämän 5 ude imiñpäñ uterak moneñ tañi siliwa moneñ 300 ude imiñkuk. ²³ Täñkan nanitawä donki 10 terak Isip kome täño tuñum gäripi nitek ätu penkuk. Täñpäñ äneñi donki webeni 10 uterak ketem ätu nanita biñam nañtäñ Isip komeken äbekta penpäñ pen yäwet-pewän kuñkuñ. ²⁴ Pen yäwet-pewän kunayän täñirä ñode yäwetkuk; In kuñtängän kädet miñin yänawät-awät nämo täneñ yäk.

²⁵ Ude yäwet-pewän Isip kome penpen kuman päñku Kenan komeken nani Jekop ahän imiñkuñ. ²⁶ Ahän imiñpäñ manbiñam ñode iwetkuñ; Nanaka Josep itak! yäk. Unitä Isip kome pähap unitäño äma ärowani itak. Ude yänirä Jekoptä man iwetkuño u nadänpäñ kikuñutpäñ nadäwän bureni nämo

tänpäpän jop yabän itkuk. ²⁷ Nadäwän bureni nämo tänpäkan Joseptä man yäwetkuko udegän iwet morenkuñ. Tänpän karis tomtä wädäwani Joseptä nanita biñam pewän kuñkuño u yabänpän bäneptä oretoret nadänkuk. ²⁸ Ude tänpän yänkuk; Täga. Nanakna Josep itak unita näk nämo kanñan kumbero udeta eruk päñku kan käwa! yäk.

46

Jekop Kenan kome peñpeñ Isip komeken kuñkuñ

¹ Ude yänpän Jekoptä imaka imaka kuduptagän kobet tänpän päñku Beseba komeken ahänpän nani Aisak täño Anutu iniñ oretta tom kubä utpäñ ijin iminñkuk. ² Ude täñirän Anututä döpmonken ñode iwetkuk; Jekop! Jekop! Yäwänä Jekoptä yänkuk; Näk ño yäk. ³ Yäwänä yänkuk; Näk nanka Aisak täño Anututä nadän gamitat unita Isip komeken kukta umuntäweno. Uken uyaku gepmañpa nanak wenbäyak täñiri äbotkaye tañi api ahän yäpmän kuneñ. ⁴ Näk gäkkät bok Isip komeken api kude yäk. Tänpäkan ittängän uken nanikpäñ äneñi api gämaguret. Täñkan nanaka Joseptä watä it gaminñ yäpmän kuñirän api kumben yäk.

⁵ Anututä ude iweränkan Jekoptä Beseba kome pena yän yänirän nanakiyetä nani ba webeniye nanak kudup karis tomtä wädäwani Ferotä pewän äbuño uterak yepmañpä äronkuñ. ⁶⁻⁷ * Kenan komeken itkan tuñum päke yäpuño ukät yawakiye kudup bok yämagut yäpmän kuñkä Isip komeken ahänkuñ. Jekoptä äperiye nanakiye äbekiye oraniye u kudup Isip komeken yämagut yäpmän kuñkuk.

* **46:6-7:** Apos 7:15

Jekop nanakiye oraniye wäpi tawan

⁸ Nowä Jekop nanakiye oraniye Isip komeken kuŋkuŋo unitäŋo wäpi tawan. Täŋkaŋ webeni kubä wäpi Leatä nanakiye ŋode bäyaŋ imiŋkuk; Nanaki tuäni Ruben. ⁹ Ruben nanakiye Hanok, Palu, Hesron, Kami. ¹⁰ Täŋ nanaki kubä wäpi Simeon. Unitäŋo nanakiye ŋode; Jemuel, Jamin, Ohat, Jakin, Soha, Saul. (Saul uwä, Simeon webeni Kenan komeken nanik yäpuko unitä bäyaŋkuk.) ¹¹ Täŋ nanaki kubäwä wäpi Livai. Unitäŋo nanakiye ŋode; Geson, Kohat, Merari. ¹² Täŋ nanaki kubäwä wäpi Juda. Unitäŋo nanakiye ŋode; Era, Onan, Sela, Peres, Sera. (Era kenta Onan u Kenan komeken kumbumän.) Peres uwä nanakiyat Hesron, Hamul. ¹³ Täŋ nanaki kubäwä wäpi Isaka. Isaka täŋo nanakiye ŋode; Tola, Puva, Iop, Simron. ¹⁴ Täŋ nanaki kubäwä wäpi Sebulun, unitäŋo nanakiye ŋode; Seret, Elon, Jalel. ¹⁵ Nanakiye u Leatä Mesopotemia komeken Jekopta bäyaŋ imiŋkuk. Äperi kubä wäpi Daina kome ugän ahäŋkuk. Äperi nanakiye ba oraniye kuduptagän 33 ude. Uwä Leatä bäyawani.

¹⁶ Eruk, Jekop webeni kubä wäpi Silpatä nanakiye bäyaŋkuko uwä ŋode; Kubäwä Gat. Gat nanakiye Sefon, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi, Areli. ¹⁷ Täŋ nanaki kubä Ase. Unitäŋo nanakiye ŋode; Imna, Isva, Isvi, Beria. Äperi kubägän wäpi Sera. Beriawä nanakiyat Hebe kenta Malkiel. ¹⁸ Nanakiye oraniye uwä Silpatä tawanken ahäŋkuŋ. Silpa uwä Lea täŋo watä piä webe, nani Labantä imiŋkuko u. Nanakiye oraniye 16 ude ahäŋkuŋ.

19 Tänpäkaŋ Jekop webeni Reseltä nanakiyat Josep kenta Benjamin bäyaŋkuk. 20 * Joseptä Isip komeken webeni wäpi Asenat yäpmanjirän nanakiyat Manase kenta Efraim bäyaŋkuk. Webeni uwä Potifera, Heliopilis kome täŋo bämop äma, unitäŋo äperi.

21 Täŋ Benjamin täŋo nanakiye ŋode; Bela, Beke, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, At. 22 Jekop webeni Reseltä nanak ude bäyaŋ imiŋkuk. Nanakiye, oraniye 14 ude Reseltä tawaŋken nanik.

23 Tänpäkaŋ Jekop webeni kubä wäpi Bilhatä nanakiye ŋode bäyaŋkuk; Kubäwä Dan. Dan nanaki kubägän wäpi Husim. 24 Täŋ nanaki kubä Naptali. Unitäŋo nanakiye ŋode; Jasel, Guni, Jese, Silem. 25 Nanakiye oraniye 7 u Bilhatä tawaŋken nanik Jekopta biŋam bäyawani. Bilha uwä Resel täŋo watä piä webe, nani Labantä imiŋkuko u. 26 Eruk ämawebe Jekoptä äbotken ahäwani Isip komeken kuŋkuŋo u kuduŋtagän 66 ude. (Nanakiye täŋo webeniye u nämo daniŋkaŋ 66 ude ahäŋkuŋ.) 27 * Joseptä Isip komeken irirän nanak yarä ahäŋkumäno u bok daniŋpäŋ Jekop äboriye Isip komeken itkuŋo u 70 ude itkuŋ.

Jekop Isip komeken päŋku ahäŋkuk

28-29 Tänpäŋ Jekoptä Gosen komeken kwa yänpäŋ nanaki Juda intäjukun Josepken iwet-pewän kuŋkuk. Päŋku Josep iweränkaŋ karis hostä wädäwani kubä tuŋum tänpäŋ uterak nani imagutta Gosen komeken kuŋkuk. Josep päŋku nani Jekop kaŋ-ahänpäŋ bäyaŋ imiŋpäŋ kadäni

* 46:20: Stt 41:50-52 * 46:27: Apos 7:14

käroni kot ibat itkuk. ³⁰ Konäm kot ibattäyon Jekoptä nanaki Josep iwetkuk; Eruk, inamka dapun gabänpän itan yän nadätat unita kumäkta pidäm täyat yäk.

³¹ Ude iwerirän Joseptä noriyekät nani pähap node yäwetkuk; Näk pänku Fero man node iwerayän; Notnaye ba nana täno äboriye Kenan komeken iranitä näkken äbäkan. ³² Äbot uwä sipsipta watäni itkan bulimakau piä bok täk täkan. Yawakiye, tunjumi kuduptagän yäpmän äbu. Näk Fero man ude iwerayän yäk. ³³⁻³⁴ Unita nadäwut! Ferotä yän-tämagut pänku tepmanpän In ima piä täk täkan? yän täwet yabänjirän node kan iwerut; Watä piä ämakaye nin nanak täpuriken sipsip yawakta watäni itkumänonitä it yäpmän äbäkamän, oranietetä tänpäni udegän. In man ude iweräwä Ferotä nadäwän taräki tänjirän kome gägäni kubä wäpi Gosen uken api tepmanpek. Isip naniktä piä ude tänpäni taräki nadäk täkan unita yäk.

47

Jekoptä Fero ahän iminjuk

¹ Eruk Joseptä man ude yäwet paotpänä Fero ken kunpän iwetkuk; Nana, notnaye, yawak ba tunjumi u kudup yäpmänpän Kenan komeni penpen äbu Gosen komeken itkan yäk. ² Ude iwetkan noriye 5 udepän Fero inamiken yepmanjuk. ³ Yepmanjirän Ferotä Josep noriye node yäwet yabänjuk; E! In ima piä täk täkan? Ude yäweränä yänku; Watä piä ämakaye nin yawak sipsip watäni it täkamän, oranietetä tänpäni udegän yäk. ⁴ Nin kome njoken itpän-nadäkta äbumän. Kenan komeninken nakta

jop irit pähap ahänkuko unita yawakninta ketem kubä nämo itkuḅ. Unita gäkä nadänḅ nimiḅiri Gosen komeken api itne yäk.

⁵⁻⁶ Ude yäwänä Ferotä Josep iwetkuk; Nankakät notkaye gäkken täga äbuḅ yäk. Nadätan? Isip kome pähap ḅo gäk ketka terak itak. Unita nankakät notkaye Gosen kome tägaken yepmaḅpipänḅ itkot. Uken itkaḅ äbotkaye ukät nanik kubä äma nadäk-nadäk ikek u täḅpäwä yepmaḅpipänḅ näkḅo yawak-nayeta watäni kaḅ irän yäk.

⁷ Ferotä ude yäweränkaḅ Joseptä nani imagut yäpmänḅ Feroken kuḅkuk. Päḅku ahän imiḅpänḅ Jekoptä Fero kon man iwetkuk. ⁸ Kon man iweränä Ferotä iwet yabänḅkuk; Gäkḅo obaḅ jide? ⁹ Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Kome terak ittänḅ kuḅatkuro uwä obaḅ 130 ude tärenḅkuk. Kadäni keräpi u komi butewaki nitek itkut. Upänkaḅ nanaye oranayetä kome terak itpänḅ-nadäk kadäni käronḅi täḅkuḅo udegän nämo kaḅ-ahätat. ¹⁰ Ude yänḅpänḅ kon man iwetḅenḅ kuḅkuk.

¹¹ Täḅpäkaḅ Ferotä man yänḅkuko ude Joseptä noriyekät nanita Isip kome kukḅi inita biḅam yänḅ kirenḅkuk. Kome u tägagämän, Rameses yotḅärare käda yepmaḅpänḅ itkuḅ. ¹² Josep ude täḅpänḅ nani ba noriye ba noriye täḅo webeniye nanakiye yawakiyeta ketem yämiḅkuk. Uwä nanakiye jide itkuḅo u terak ketem yämiḅkuk.

Joseptä Isip kome watäni itkuk

¹³ Täḅpäkaḅ komeni komeni nakta jop irit ahänḅtäḅ kuḅtäyon Isip kome ba Kenan kome mäheḅi bok, nakta bumta yeḅkuḅ. ¹⁴ Ude ahänḅirän ämawebe u naniktä äbä ketem gwäkita

monēj peŋkuŋ. Peŋirä Joseptä monēj u kudup yäpmänpäj Ferotä yotken kubäkengän peŋkuk. ¹⁵ U punin terak, eruk Isip ba Kenan komeken monēj paotkuk. Monēj paorirän kome mähemtä äbänpäj Josep iwetkuŋ; Gäk ketem jop nimi. Ketem nämo nimiŋpäŋ nibäŋ äwaräkuk täjiri dapunkaken kumnayäŋ. Nintäŋo monēj kudup paotkuko ubayäŋ yäk.

¹⁶ Ude yäwäwä Joseptä yäwetkuk; Monējin paoräwä yawakjiye kaŋ yäpmäŋ äbut! Yäpmäŋ äbäŋirä unita kowata ketem api tamet yäk. ¹⁷ Ude yäŋirän yawakiye ketem gwäkita yäpmäŋ äbuŋ. Hos, sipsip, meme, bulimakau, doŋki kuduptagän yäpmäŋ äbäŋirä kowata Joseptä ketem yämiŋkuk. Ude täŋ yäpmäŋ kuŋtäko obaŋ u täreŋkuk. ¹⁸ Obaŋ u täreŋirän obaŋ äneŋi kubä keräp taŋirän Josepken äbänpäj iwetkuŋ; Ärowaninin, imata jop man gäwetne? Nin täŋo monēj kudup paotkuŋ, ba tom imaka, u gäka biŋamgän täŋ moreŋkuŋ. Unita ninin ba komenin ugänpäj täga ganiŋ kirene. ¹⁹ Täŋkaŋ iŋamkaken imata ninin ba komenin bok jop paotneŋ? Ude nämo! Gäk nin ba komenin suwaŋpäŋ ketem nimikaŋ komenin Ferotä inita biŋam täŋirän nininä Ferota watä piä kaŋ täŋ imina. Kumänpäj paoritna kometä jop päreko u deta ketem yeri nimiŋiri yeri piŋpäŋ naŋpäŋ nämo api kumne.

²⁰ Ude iweräkaŋ Joseptä Isip kome kudup Ferota biŋam suwaŋkuk. Ketem kubä nämo irirän unita ämawebe Isip komeken nanik kuduptagän ini komen komen ketem gwäkita Ferota biŋam iniŋ kireŋkuŋ. ²¹ Ude täŋirä Joseptä Isip kome kukŋi

kukŋi umude unude äma itkuŋo u kuduŋtagän Ferota watä piä täkta biŋam yämagutkuk. ²² Kome päke u suwaŋkaŋ bämop äma täŋo kome ugänpäŋ nämo suwaŋkuk. Ferotä bämop äma piäni gwäkita ketem yämik täŋkuko unita komeni nämo yäpuk.

²³ Ude täŋpäŋ Joseptä ämawebe ŋode yäwetkuk; Näk apiŋo inŋin ba komejin suwawapäŋ Ferota biŋam täkaŋ unita ketem yeri ŋo yäpmäŋ päŋku piwut! yäk. ²⁴ Ketem piwäpäŋ bureni ahänjirä äbot 5 ude kaŋ pewut. Eruk, ketem äbot 4 uwä in ba webejiye nanakjiyetä nakta ba yerita peŋkaŋ äbot kubäwä Ferota biŋam kaŋ pewut yäk. ²⁵ Ude yäweränä ämawebetä iwetkuŋ; Gäkä täŋkentäŋ nimiŋjiri nämo kumbumäŋo unita nibäwi tägawäpäŋ Fero täŋo watä piä kaŋ täna yäk.

²⁶ Ude täŋpäŋ Joseptä Isip kometa kädet ŋode pewän ahänkuko pen itak; Ketem piäken nanik äbot 5 ude peŋkaŋ äbot 4 piä mähe mi inita biŋam. Täŋ äbot kubäwä Ferota biŋam. Täŋpäkaŋ bämop äma täŋo komewä Ferotä nämo suwaŋkuk.

Jekop täŋo kumäk-kumäk kadäni keräp taŋkuk

²⁷ Isrel ämatä Gosen kome mähem ude täŋpäŋ irirä äperiye nanakiye mäyap ahänkuŋo udegän tuŋum ahän bumbum täŋkuŋ. ²⁸ Täŋpäkaŋ Jekop Gosen komeken obaŋ 17 it yäpmäŋ äronjirän iniken obaŋ 147 täreŋkuk. ²⁹ * Eruk, kumäk-kumäk kadänini keräp taŋjirän nanaki Josep yän-imagutpäŋ ŋode iwetkuk; Näka gäripi nadäŋpäŋä oraŋ namiŋpäŋ ketka gäyeknaken peŋkaŋ gupna Isip komeken nämo api äneŋpet yän yänkehäromtä. ³⁰ Isip nanik nämagut päŋku nanaye oranaye

* 47:29: Stt 49:29-32, 50:6

änenpani-kengän kaŋ nepman yäk. Yäwänä Joseptä iwetkuk; Yäyan ude api täŋpet yäk. ³¹ Yäyan ude api täŋpet yän iwerirän Jekoptä yänkuk; Man yäyan u bureni yänkehäromtä! yäk. Ude iweränä Joseptä yänkehäromtak man iwetkuk. Iwerän täreŋirän ähottaba inŋitkaŋ gwäjiŋ äpmonkaŋ Anutu iniŋ oretkuk.

48

Jekoptä Josep nanakiyat kon man yäwetkuk

¹ It yäpmän äronŋängän Josep manbiŋam ɲode iwetkuŋ; Nanka käyäm täyak yäk. Ude iwerirä Joseptä nanakiyat Manase Efraim yämagurän yäpmän oranitä yotken kuŋkuŋ. ² Pänku ahänirä äma kubätä Jekop iwetkuk; Nanaka äbatak yäk. Ude iwerirän nadän moreŋ aku itkuk. ³ * Täŋpäŋ Josep iwetkuk; Nadätan? Anutu Kehäromi Mähemitä Lus yotpärare Kenan komeken bian ahän naminpäŋ ɲode näwetkuk; ⁴ Näkä nadän gamiŋira äpetkaye nanakaye, äbekaye, oraŋkaye mäyap ahän bumbum api täneŋ. Täŋpäkaŋ gäk äma mäyap täŋo nani pähap täŋiri äbotkayeta kome ɲo yämiŋira inita biŋam yäpmänpäŋ kome ɲo mähemi api täneŋ. Anututä ude näwetkuk. ⁵ Näk Isip komeken nämo äbänjira nanakayat Isip komeken ahänkumäno uwä näka biŋam! yäk. Efraim, Manase uwä nanaknyat Ruben kenta Simeontä it namikamän ude itdenŋa yäwani yäk. ⁶ Täŋ äpetkaye nanakaye mäden ahänayän täŋo unitä gäkŋata biŋam kaŋ täŋput yäk. Mäden ahänayän täŋo uwä tuäni monäni yarä u wäpi terak kome

* 48:3: Stt 28:13-14

mähemi api täneŋ. ⁷ * Näk Mesopotemia komeken naniktä äbänjira Efrata yotpärare keräp taŋirän Kenan komekengän webena Reseltä kädet miŋin kumbuk. Kumänjirän butewaki nadänpän äneŋkut. (Apiŋowä Efrata yotpärare u wäpi Betlehem yän iwet täkaŋ.)

⁸ Eruk Jekoptä Josep nanakiyat yabänpän iwet yabänkuk; Ai! Nanak ɲo netä täŋo? ⁹ Yäwänä Joseptä nani iwetkuk; Nanaknayat kome ɲo irira Anututä naminŋkuko u yarä ɲobayän yäk. Yäwänä Jekoptä yänkuk; Yepmaŋpi dubinaken äbänkaŋ kon man yäwera yäk. ¹⁰ Jekop tägawani täŋirän dapuri waŋkuŋo unita oraniyat ket nämo yabänpän-nadänkuk. Ude täŋkaŋ Joseptä nanakiyat orani dubiniken yepmaŋjirän bäyaŋ yämiŋpän bumumiken yeŋkuk.

¹¹ Ude täŋpän Josep ɲode iwetkuk; Näk äneŋi nämo api gabäwet yän nadänkuropän Anututä nadänjirän gäk nanakayatkät bok tabätat. ¹² Ude iwerirän Joseptä nanakiyat orani bakäniken nanik pudätpäŋ yepmaŋpäŋ irirän injami kome terak yäpän äpmonkuŋ. ¹³ Ude täŋpän Jekop keru käpmäk käda nanaki monäni Efraim teŋkuk. Täŋpän keru bure käda nanaki tuäni Manase teŋkuk. ¹⁴ Joseptä ude yepmaŋjirän Jekoptä keru bure käda tuäni Manase gwäkiken penaŋipän keru kowat irepmirän keru bure käda monäni Efraim gwäkiken peŋkuk. Peŋpän keru käpmäk käda Manase gwäkiken peŋkuk. ¹⁵ Ude täŋpän nanaki Josep kon man ɲode iwetkuk; Nana Aisak ba orana Abraham, Anututä yabän

* 48:7: Stt 35:16-19

yäwarirän inamiken kuŋatkumän. Anutu unitägän näka watäni itkukotä itak. Unitä nanak yarä ŋo kon täŋ yämän.

16 Täŋkaŋ Aŋero, komi butewaki mebäri mebäri uken nanikpäŋ nämagutkuko unitä nanak yarä ŋo kon täŋ yämiŋirän näkŋo wäpnatä yarä ŋoniterak pat yäpmäŋ kuyon, ba nana Aisak, orana Abraham unitäŋo wäpitä bok. Anututä nadäŋ yämiŋirän nanak yarä ŋonitä nanak weŋbäyak täŋirän kome terak ahäŋ bumbum kaŋ täŋput.

17 Kon man ude yäŋ paorirän nanitä kerä bure käda Efraim gwäkiken peŋkuko unita Joseptä kawän nämo tägawäpäŋ nani kerä bure käda yäpmäŋkaŋ Efraim gwäkiken nanik Manase gwäkiken pewayäŋ yäpuk. 18 Ude täŋpäŋ yäŋkuk; Nan! Ude nämo. Nanak ŋonitä intäjukun nanik unita ketka bure käda ŋo tuä gwäkiken pe! 19 Yäwänä Jekoptä Josep täŋo man utpäŋ yäŋkuk; Näk nadäwa tärewäkaŋ ude täyat yäk. Manase u äma wäpi biŋam ikek itpäŋ kuŋarirän oraniye mäyap api ahäneŋ. Upäŋkaŋ monänitä irepmitpäŋ nanakiye oraniye äma äbot pähap täŋpäŋ api itneŋ. 20 * Ude yäŋpäŋ kepma ugän kon man äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋkuk; Kämi-kämi Isrel ämawebetä äma kubä kon man iwerayäŋ nadäŋpäŋä ek wäpjek terak wohutpäŋ ŋode api yäneŋ; Anututä Efraim Manase täŋkentäŋ yämiŋkuko gäk udegän täŋ gamiton! Jekoptä ude yäŋpäŋ monäni Efraim intäjukun peŋpäŋ tuäni Manase mäden teŋkuk.

21 Jekoptä ude täŋpäŋ nanaki Josep ŋode

* 48:20: Hib 11:21

iwetkuk; Nadätan? Näk kumbayän täyat upänkañ Anututä gäkkät itpäñ kämiwä tämagut yäpmän orajiyetä kome kujatken äneñi api kwek yäk. ²² Täñpäkañ Amo ämawebe äbot däpmänpäñ yawat kireñpäñ komeni wäpi Sekem yäyomägakuro u notkaye ätuta biñam nämo, gäka biñam ganin kiretat yäk.

49

Jekoptä nanakiye imaka kämi ahän yämikta yäwetkuk

¹ Jekop nanakiye yänpäbä kubäkengän yepmañpäñ imaka kämi ahän yämayän täñkuko u kudup ñode yäwetkuk; ² Nanaknaye, in ket nadäwut! Nanjin näkä man täwerayän täyat u yäpmänpäñ nadäk-nadäkjin-ken pekot. ³ Eruk, nanakna tuäna Ruben, gabänpäñ kehäromtak täyat! Näk gubañi itkañ intäjukun gäk bäyañkut. Bäyawakañ ämawebetä nabänjirä näk äma bureni kehäromina nitek ahänkut. Gäkño kehäromikatä notkaye ätu yärepmit morek täyak. ⁴ Upänkañ gäkño irit kuñat-kuñat uwä umetä wakiinik tokätpäñ päna täk täyak udeyani. Gäk näka nämo nadän namiñpäñ watä webena kubä yänjikatpäñ dämmon bok patkumäno unita näk mäyäk nadänkut. Mebäri unita gäk notkaye täño intäjukun äma nämoinik api iren yäk. ⁵ Jekoptä Ruben man ude iwet moreñpäñ eruk nanakiyat Simeon kenta Livai ñode yäwetkuk; Ek mebärijek kubägän. Ek ämik täño tuñum yäpmän kuñatpäñ ämik täk täkamän. ⁶ Unita näk ekkät itpäñ-nadäk penta täga nämo täne yäk. Ek äma däpmäkta man yänpäñ-nadäk täkamän

unita. Ek kokwawak tänpäj äma bäräjek dämpäk täkamän. Ba gäripita tom päriki jop-nadäj dämpäj tokät täkamän yäk. Kädet wakiwaki udewani täk täkamän. ⁷ Ek kokwawak wakiinik nadänpäj tänpäj kuñat täkamän unita injek terak bäräpi ñode api kotaden; Näkä ek ba nanak pewän ahänayäj täkañ u täwat kireñpewa päñku Isrel äma äbot ätu gänañ kubäkubä api ittäj kuneñ. Äbot kubägän nämo api itneñ yäk.

⁸ Jekoptä man ude yäwetpäñ nanaki Juda ñode iwetkuk; Juda, notkayetä wäpka biñam yäpmäj akuñpäñ punin api penen yäk. Ba iwankayetä gutna yänkañ api täñburut täneñ. Täñirä gäkägän yepmäñitpäñ ureñ täñpi kuk api täñpen. Gäk ude täñiri notkayetä api gwäjiñ äpmon gamineñ yäk. ^{9*} Gäk laion gubañi udewani. Laion u kepma tom dämpäj nañtäñ kuñattängän kome bipmäñirän äneñi äyäjutpen dämpmon patpat bägupken kuñkañ parirän tom kubätä äbä täga nämo täñikñareko udegän ämawebe kudup gäka api umuntak täneñ. ¹⁰ Juda, gäkño äbotken nanik äma yabäj yäwat piä täkta api ahäj yäpmäj kuneñ. Bureni, orañkaye ahänayäj täkañ unitä intäjukun äma ude itkañ yabäj yäwat piä täñirä äma äbot komeni komenitä äbä gwäjiñ äpmon yämiñpäñ tuñum api buñät yämik täneñ. ¹¹ Juda uwä wäpi biñam ikek it täyak. Unitäño wain piäni tañi pähap unita doñkinatä bureni näneñ yäj yäñpäñ nadäwätäk nämo täñkañ wain päya terakgän topmäk täyak. Ba äma jopitä tek umepäj ärut täkañ ude nämo. Äma unitä monen ikek unita wain umenigänpäj tek

* 49:9: Nam 24:9; Rev 5:5

äurut täyak. ¹² Umeta iwäwä wain umenigänpän nänhtäyon dapuri gämänek täyak. Ba bulimakau nonoŋi täkätpän nak täyak unita meni kujat kuräki pakiinik täk täkaŋ. Bureni! Juda uwä jäwäri nämo, äma ini pärik kubä api irek.

¹³ Eruk, Jekoptä Judata man ude yänpän nanaki Sebulun ŋode iwetkuk; Sebulun, gäk gwägu taŋi gägäniken api iren yäk. Kome irayän täyan u säkgämän, gäpe taŋi taŋitä äbä täga itneŋ yäk. Gwägu pomi terak gäkä irayän täyanken unitä pänku Saidon kome unitäŋo kome mähemi ude api iren yäk. ¹⁴ Ude yänpän nanaki Isaka ŋode iwetkuk; Isaka, gäkäwä doŋki kehäromi kubä. Tuŋum bäräpi bäräpi mädeka terak peŋirä kädet kuŋatta bitnänpän jop uken maŋit itan yäk. ¹⁵ Upänkaŋ komeka ba irit bägup täga kubä kaŋpän piä täga täŋpen. Äma täŋo watä piä äma ude api täk täŋpen yän iwetkuk.

¹⁶ Jekoptä Isaka man ude iwetpän nanaki Dan ŋode iwetkuk; Dan, gähäwä intäjukun ämatä itkaŋ ämawebe äbotkaye api yabän yäwaren, notkayetä iniken äboriye yabän yäwat täkaŋ ude yäk. ¹⁷ Nanakna, ude irayän täyan upänkaŋ gäk gämok komi kubä, kädet jämjäm pärani ude api iren. Gämok jämjäm irirä hos kubätä äbänä mämekiken inŋewän hostä kikäutpän äma uterak maŋirani u api kwarut maŋpän kuneŋ. Gäk udewani yäk.

¹⁸ Jekoptä man ude yän morenpän ŋode yänkuk; Yawe, gäkŋo täŋkentäk piä kehäromi nitek ahäwayän täko unita itsämäŋtat! yäk. ¹⁹ Eruk ude yänpän nanaki Gat ŋode iwetkuk; Kadäni ätuken kubo äma ätutä gäk ba äbotkayekät ämik api pewä

ahäk täneŋ yäk. Upänkanjä in kehärom tanpän api yäwat kirek täneŋ yäk.

²⁰ Ude yänpän yänkuk; Nanakna Ase, gähäwä kome tägaken itkan piä tänpayän täyan u ketem tägatäga ahän bumbum api täneŋ yäk. Ketem ahänayän täkan uwä säkgämän, äma wäpi nikektä yabängärip tänpän api nak täneŋ yäk.

²¹ Ude yänpän nanaki Naptali iwetkuk; Gäk meme ägwäri bumik. Uwä iniken gäripi terak kuŋatkan nanak säkgämän bäyak täkan udewani yäk.

²² Jekop ude yänpän eruk nanaki Josep ɲode iwetkuk; Josep, gäk wain päya täga mujipi bumta pewä wädäk täkan udewani yäk. Päya uwä ume gägäniken itkan kubirigän äronjirän momitä bumta irin wädäk täyak. ²³ Gäk ittän kuŋariri äma komi gäka kokwawak nadänpän gabän ahänpän äpatä gamneŋ yäk. ²⁴ Täjirä gäkä ehutpän äpa gwäjinpän pära nämo api yamben yäk. Ketka kujat kehäromi tänpayän täko uwä nanka Jekop täno Anutu kehäromi mähemi, unitä täŋkentän gaminjirän kehäromi nitek api iren yäk. Anutu uwä Isrel täno Watä Pähap ba Isrel täno Mobä Kujat, unitäno kehäromitä api täŋkentän gamek yäk. ²⁵ Bureni, nanka täno Anutu unitägän täŋkentän gamik täyak. Anutu kehäromi mähemi uwä iron mebäri mebäri ɲode pewän ahän gamik täkan; Iwän punin nanik ba ume kome gänäŋ nanik, ba nanakaye mäyap, ba yawakaye imaka mäyap. Iron ude pewän ahän gamik täkan. ²⁶ Nanka näkno kon man terak iron ahän gamayän täyak uwä buŋät yäpmän ärok täyon pom biani biani u kan

yärepmirän. Ba iron u imaka säkgämän oranayetä bian yäpuŋo u imaka, kaŋ yärepmirän yäk. Täŋpäŋ Josep, gäk yäpmäŋ daniŋpäŋ notkaye yärepmitpäŋ wäpka biŋam ikek itan unita iron pähap yäyat ŋo gäka terak kaŋ äroŋ morewut yäk.

²⁷ Jekoptä Josep man ude iwetpäŋ nanaki Benjamin ŋode iwetkuk; Gäk aŋ komi tom däpmäŋpäŋ näŋpani kubä udewani yäk. Tamimaŋä tom ätu däpmäŋpäŋ pengän kudup nak täyak. Täŋpäŋ bipäda ätu däpmäŋpäŋ naŋkaŋ ätu däkumta pek täyak.

²⁸ Eruk, Jekop täŋo nanakiye uwä ini äbot-äbot ittäŋ kuŋkuŋo u Isrel kome täŋo äma äbot 12 udetä itkuŋ. Jekop nanakiye 12 u kubäkubä täŋo mebäriniye yabäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ uterakgän kon man yäwetkuko u äbä täretak ŋo.

Jekop kumbänpäŋ äneŋkuŋo unitäŋo manbiŋam

²⁹⁻³⁰ * Jekop nanakiye man ude yäwet paotpäŋä ini kumäkta manbiŋam ŋode yäwetkuk; Näk kumbani notnayetä itkaŋken u kukta keräp täyak yäŋ nadätat. Näk kumäŋhira kome nanaye oranaye äneŋkuŋken kaŋ äneŋput yäk. Kome u Kenan komeken, kome täpuri wäpi Makpela, Mamre kome edap abani käda uken itak yäk. U äma Hit nanik wäpi Efron unitäŋo piä tobät gägäniken itak, kome orana Abrahamtä ini ba äboriye änenenŋta suwaŋkuko u yäk. ³¹ * Kome uken äbekna orana Abraham yanäpi äneŋkuŋ. Täŋpäŋ meŋna nana Aisak yanäpi pähap u imaka ugän äneŋkuŋ. Webena Lea imaka u äneŋkut

* 49:29-30: Stt 23:3-20 * 49:31: Stt 25:9-10, 35:29

yäk. ³² Kome ba awaŋ uwä Abrahamtä Hit nanik täŋopäŋ suwaŋkuk. Näk u kaŋ äneŋput. ³³ * Eruk Jekop nanakiye man ude yäwet moreŋpäŋ patpäŋä eruk kuroŋi mugwäjiŋpäŋ waki kumbuk.

50

¹ Eruk nani kumbuko parirän Josep nani bäyaŋ imiŋpäŋ konäm butewaki täŋpäŋ iŋamiken iŋkuk. ² Ude täŋpäŋ itkaŋ eruk mäden Josep nani täŋo komegup bäräŋeŋ nämo paraŋpäŋ kehäromigän pen irekta yäŋpäŋ Isip täŋo äma nadäwani ätu ŋode yäwetkuk; In imaka käbäŋi säkgämän nitek u yäpmäŋ päbä nana gupi terak ŋo kaŋ ärut imut yäk. ³ Ude yäweränä äma u Isip äma ätutä kumäŋirä täk täŋkuŋo u Jekoptä kumbänä udegän gupiken ärut imik täŋ yäpmäŋ kuŋ irirä kepma 40 ude täreŋkuk. Eruk ude täŋ moreŋpäŋ Isip nanik ämawebe Jekopta konäm butewaki täŋ yäpmäŋ kuŋirä kepma 70 ude täreŋkuk.

⁴ Konäm butewaki täŋ yäpmäŋ kwä täreŋirän Joseptä Fero täŋo watä piä ämaniye ŋode yäwetkuk; In näka gäripi nadäkaŋ u täŋpäwä man yäyat ŋo yäpmäŋ päŋku Fero ŋode iwerut; ⁵ * Nana täŋo kumäk-kumäki kadäni keräp taŋirän man kehäromi kubä ŋode näweränpäŋ yäŋkehärom taŋkut; Näkä kumbawä Kenan komeken kome muni kubä näkŋa kumäŋira äneneŋta suwaŋkutken ukengän kaŋ äneŋ yäk. Nana ude näwetkuko unita Fero gäk nepmaŋpi päŋku nana kome uken äneŋkaŋ äneŋi äyänutpeŋ ŋo api äbet yäk.

* 49:33: Apos 7:15 * 50:5: Stt 47:29-31

⁶ Ude yäjirän Ferotä nadänpäj kowata man Josepken ñode tewän kuñkuk; Gäk päñku nankatä man gäwerirän yänkehärom tañkuno udegän täñkañ äneñi kañ äbi yäk. ⁷ Ude iwerirän Josep päñku nani Kenan kome uken äneñkuk. Jekop äneka kuñkuño u Fero täño äma wäpi nitek ba äma ekäni ekäni ba Isip kome täño intäjukun äma kuduptagän Josepkät bok kuñkuñ. ⁸ Josep webeni nanakiye ba noriye kuduptagän ba Jekop täño äboriye kudup-tagän kuñkuñ. Ironi täpuri täpuri ukät sipsip, bulimakau unitägän Gosen kome uken itkuñ. ⁹ Täñä äma ätu karis hostä wädäwani uterak ba hos terak Josepkät penta kuñkuñ. Äma äbot kuñkuño u kubägän nämo. Ämawebe bumta akuñ kireñkañ Jekop äneka kuñkuñ.

¹⁰ Eruk kuñtängän Atat kome wit gupi tätuwani bägupken Jodan ume ani kukñi udude uken ahäñkuñ. Eruk uken ahänpäjä konäm butewaki pähap täñkuñ. Ude täñpäj itkañ Josep u täñbutebute täñpäj konäm butewaki täñ yäpmäj kuñirän kepma 7 ude täreñkuk. ¹¹ Konäm butewaki täñ irirä Kenan ämawebetä yabänpäj man ñode yänkuñ; U yabäwut! Isip naniktä konäm butewaki täñi pähap, kadäni käroni täñ yäpmäj äbäkañ yäk. Ude yänkuño unita kome u wäpi Abel-Misraim yäj yäk täkañ. Wäpi u mebäri Isip nanik täño butewaki pähap.

¹²⁻¹³ * Jekop nanakiye ude täñkuño uwä nani täño man buramiñpäj Kenan kome uken äneñkuñ. Kome nani äneñkuñken u wäpi Makpela, Mamre kome dubiniken, kome Abrahamtä bian äma kubä Hit nanik wäpi Efron unita monen imiñpäj kome

* **50:12-13:** Apos 7:16

u inita yäpukken u. ¹⁴ Tänpäkaŋ Josep nani Jekop u äneŋpäŋ yejämänpäŋ peŋkaŋ mäden nanakiye, noriye, wanoriye, piä ämaniyē bok kuŋkuŋo u kudup äneŋi äyänutpeŋ Isip komeken kuŋkuŋ.

Norietä Josepta umuntaŋkuŋ

¹⁵ Eruk nani äneŋpeŋ äbä komeniken itkaŋ norietä yänkuŋ; Eruk apiŋo jide itkamän? Josep ninta kokwawak pen nadänpäŋ yäwänäku imaka goret täŋ imiŋkumäŋo unita kowata udegän täŋ nimatek yäk. ¹⁶ Ude yänpäŋ man ŋode pewä yäpmän Josepken kuŋkuk; Kadäni nanka nämo kumänkaŋ man ŋode niwetkuk; ¹⁷ In goret täŋkuŋ. Notjinpak Josepta waki täŋ imiŋkuŋo unita Josepken päŋku ŋode iwerut; Ninä waki täŋ gamiŋkumäŋo unita kowata nämo täŋ nimen. Momi täŋkumäŋo u peŋ nimisi yäk. Unita Josep, nin nanka täŋo Anutu unitäŋo piä ämaniyetä ŋode gäwetkamän; Nantä man ude niwetkuko unita butewaki nadän nimiŋpäŋ mominin nämo yäpmän kuŋaren yäk. Yänirä Joseptä nadänpäŋ konäm kotkuk.

¹⁸ Josep ude täŋirän noriye dubiniken äbänpäŋ inami yäpä äpmonpäŋ patkaŋ ŋode iwetkuŋ; Nin apiŋo gäkŋo watä piä äma ude itkamän yäk. ¹⁹ Yänirä Joseptä yäwetkuk; In näka umuntäneŋtawä yäk. Näk Anutu täŋo bägup yäpmänpäŋ Anutu bumik täga nämo iret. ²⁰ In bian näk yäpawakta man yänpäŋ-nadäk täŋkuŋo upänkaŋ Anututä waki u yäpmän äyänutpäŋ imaka täga kubä ŋode pewän ahänkuk; Ämawebe mäyaptä nakta jop itpäŋ kumnaŋi upänkaŋ Anututä intäŋo waki yäpmän äyänutpäŋ näkä terak täŋkentäk pähap pewän

ahänjirän näkä in täñkentäj tamitat ño. ²¹ Unita in nadäwätäk täneñtawä. Näk täñkentäj tamiñira in ba nanakjiye täga api itneñ yäk. Josep noriye man säkgämän ude yäwettäyon noriye umun pähap nadänkuño u paotkuk.

Josep kumbuko unitäño manbiñam

²² Eruk Josep täño kumäk-kumäki kadäni keräp tañjirän Jekop täño äboriye ukät Isip kome it yäpmän kuñjirän obañ 110 täreñjirän kumbuk. Unitäño manbiñam ñode; ²³ Josep nämo kumänkañ nanaki monäni wäpi Efraim unitäño nanakiye oraniye yabänjuk. Ba kodak irirän nanaki tuäni wäpi Manase unitä nanaki kubä wäpi Maki bäyañjuk. Eruk Maki unitäño nanakiye ahänjirä Joseptä inita iwoyänpän watäni it yämiñjuk.

²⁴ Eruk Joseptä kumbayän nadänkañ noriye yänpäbä yepmanpän ñode yäwetkuk; Eruk näk kumbayän täropänkañ Anututä ini inta watä api it tamek yäk. Täñpän in yän-täkñat yäpmän kome ño kakätänpeñ kome kubäken api tepmanpek. Kome u Anututä Abraham, Aisak kenta Jekopta bureni api tamet yän yäwetkukken u api yän-täkñat pänku api tepmanpek yäk. ²⁵ * Man ude yänpän noriye ñode yäwetkuk; In ñode täneñta yänkehärom tawut. Anututä tämagurirän Isip kome ño peñpeñ kunayän täñpänä näk kumbayän täro u näkño kujatna imaka, yäpmänkañ kañ kut yäk. Ude yäwerirän yänkehärom tañkuñ.

²⁶ Täñpäkañ Josep obañ 110 täreñjirän Isip komeken kumbuk. Kumbänkañ Isip nanik täño äma nadäwani ätutä komegup nämo parawekta

* 50:25: Kis 13:19; Jos 24:32; Hib 11:22

imaka käbäŋi täga nitek gupi terak ärutkaŋ bokis
gänaŋ peŋpäŋ äneŋkuŋ.

Anutu Täŋo Man
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Mar 2023 from source files dated 9 Oct 2020

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5